

BERGAMA BELLETEN

Sayı : 3

Ocak/1993

BERKSAV
BERGAMA KÜLTÜR VE SANAT VAKFI

ÜÇ AYDA BİR ÇIKAR.

Sahibi

BERKSAV

Bergama Kültür ve Sanat Vakfı adına
Gülbüz BAĞANA

Genel Yayın Yönetmeni

Yavuz ÖZMAKAS

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Seldağ HAMARAT

Yayın Kurulu

Yavuz ÖZMAKAS Reyhan KÖRPE Ogün KAYACAN Osman
DÖŞEMECİ

Yönetim Yeri

BERKSAV

izmir Cad. No:54 BERGAMA

Tel: 21059

P.K. 24 BERGAMA

Basıldığı Yer

Serdar Ofset

1879/2 Sok. No:16/A Karşıyaka-İZMİR

Tel: 68 66 99

Dizgi

KARŞIYAKA FİNAL DERSHANELERİ

TEKNİK BÜROSU

1717 Sok. No:140/1 KARŞIYAKA-İZMİR TEL: 81 23 92-81 02 19

İÇİNDEKİLER

Yavuz ÖZMAKAS	: Bu sayıda
Hasan MALAY	: Batı Anadolu'da Aristonikos Ayaklanması
Turizm Komisyonu	: Bergama plâni için arkeolojik esaslar
Turizm Komisyonu	: Bergama imar planı prensipleri hakkında rapor
Yavuz ÖZMAKAS	: Bergama Demokrasi Tarihinden Notlar
Gülbüz BAĞANA	: Bergama ikinci Kermesi
Rahmi BALABAN	: Bergama Kermesi
Valther Kronz	: Antik Hekimlik
Osman BAYATLI	: Bazilika hafriyatı raporu
Sevgi SOYAKER	: Bergama'da Mısır Tanrılarına adanmış kutsal bir yapı: Serapeion
Muhsin YENİM	: Bergama kâğıdı
Yavuz ÖZMAKAS	: Bergama Yerel Basını: YÖREM
Ogün KAYACAN	: Bergama Kültürü ve Tiyatro Üzerine: 2
Nermin ABADAN	: Bergama bir tarih hazinesidir.
Hacer-Yavuz ÖZMAKAS	: Bergama Yayınları Kaynakçası I
Gülsüm GENCER	: Entarisi Mavili
Ayşe BAĞANA	: Bergama Yemekleri: Keşkek
Yahya KEMAL	: Bergama Heykeltraşları
Nihat ÖZÇOBAN	: Vakıftan haberler

BERGAMA KÜLTÜR VE SANAT VAKFI
BERGAMA FOUNDATION FOR CULTURE AND ARTS

Yazılı izin alınmak kaydıyla kısmen ya da tamamen alıntı yapılabilir.
BU BİR BERKSAY KÜLTÜR HİZMETİDİR.

BU SAYIDA

Yavuz ÖZMAKAS

İlk olarak 1987 yılında E.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih incelemeleri Dergisi 111'de yayınlanan "Batı Anadolu'da Aristonikos Ayaklanması" adlı inceleme Sayın Hasan Malay'ın özel İzni ile ilk sayfalarımızda yer alıyor. Bu konuda yardımlarını gördüğümüz sevgili Özcan Durmaz'a teşekkür etmek istiyoruz. Aristonikos Ayaklanması konusunda şu ana dek yapılan en düzenli çalışma diyebileceğimiz bu yazı oldukça uzun. Ama konu bütünlüğünü bozmamak için tümünü yayınlıyoruz, ilgiyle okuyacağınız inancındayız.

1945 yılında kurulan Bakanlıklararası Turizm Komisyonu çalışmalarından ikisini ardarda sunuyoruz. Arkeoloji ve Eski Eserler Komitesi ile imar Komitesi raporları birbirini tamamlayan iki belge niteliğinde.

"Bergama Demokrasi Tarihinden Notlar"ın ilki hemen 27 Mayıs 1960 başlayan kısa bir dönemi sergiliyor. Bu notlar süreç içinde Yakın Çağ Bergama'sı araştıranlar için ilk başvuru belgesi niteliğini taşıyacak.

2. Kermes ile ilgili Gürbüz Bağana ve Rahmi Balaban'ın yazıları arka arkaya. Kermes tarihini inceleyenler için ilgi çekici olacağı kanısındayız.

1948 yılında Halkevinde verilen bir konferansın metni "Antik Hekimlik" bir diğer belge-sel konuşma. Yine belgesel niteliği olan Osman Beyatlı'nın "Bazilika Hafriyatı Raporu" , Muh-sin Yemin'in "Bergama Kağıdı", Nermin Abadan'ın "Bergama bir tarih hazinesidir" yazılarını beğeneceğinizi umuyoruz.

Sevgi Soyaker, "Serapeson"u değişik yönleri ile ele alıp tanıtıyor. Bu sayıda yerel basın incelemesi Yörem Gazetesi ile devam ediyor.

Ogün Kayacan Bergama kültürü ve tiyatrosunu incelediği yazısının ilkinde ilginç görüş ve öneriler öne sürüyor.

Bu sayıdan itibaren Bergama Yayınları Kaynakçasını yayınlamaya başlıyoruz. Diğer sayılarımızda geliştirilerek sürecek.

Bergama türkülerini yayınlamaya devam ederken, Bergama yemeklerini de tanıtmaya başladık.

Berksav bir dizi hitap yayını da planladı. Bunlar arasında "Bergama Yayınları Bibliyografyası", "Bergama Türküleri", Bergama Yemekleri", "Bergama Şiirleri" ilk sıraları alıyor. Vakıf bünyesinde "Bergama Demokrasi Tarihi"ni araştırmak üzere bir komisyon kurul-du komisyon yaptığı çalışmalarla ilgili sonuçları dergimiz sayfalarında yayınlayacak.

Yeni sayılarda buluşmak umuduyla.

ARİSTONİKOS AYAKLANMASI (İ.Ö. 133-129)

Hasan Malay

Köleliğin yaygın olduğu ve kurumlaştırıldığı ilkçağ toplumlarında, acımasızca çalıştırılan ve eziyet edilen kölelerin zaman zaman ayaklandıkları ve her ayaklanmanın kanlı bir biçimde bastırıldığı bilinmektedir (1). Bu tehlikeye karşı her zaman uyanık duran köle sahipleri, köle gruplarını oluştururken onların değişik ülkelerden gelmiş olmalarına ve dolayısıyla değişik dilleri konuşmalarına özen göstermişler (2) ve böylece organize bir ayaklanma ihtimalini azaltmağa çalışmışlardır. Ayrıca, özellikle savaş ve kargaşa ortamında kölelerin başkaldırma ihtimali arttığından, olağanüstü dönemlerde onların hareket özgürlüğünü oldukça kısıtlayan yasal önlemlere başvurulmuştur (3). Tüm bunlara rağmen, güçlü Roma devletinin varlığını tehdit edecek boyutlara varan birkaç köle ayaklanması, Romalıların düzenli ordularını yıllarca uğraştıracak kadar etkin olmuştur. Örneğin, İ.Ö. 139-132 ve 104-100 yılları arasında Sicilya adasında (4) ve 73-71 yılları arasında İtalya'da (5) ortaya çıkan üç büyük köle isyanı zorlukla bastırılmış ve ayaklanmalara katılan tüm köleler öldürülmüştür (6).

Çok sayıda antik yazar ve yazıtta bahsi geçen diğer bir köle isyanı da, İ.Ö. 133 yılında, Aristonikos adında birinin, Pergamon (Bergama) Krallığı ile onun müttefiki Romalıları karşı Batı Anadolu'da başlattığı isyandır. Marmara denizi sahillerinden Akdeniz'e kadar tüm Batı Anadolu'yu etkisi altına alan bu ayaklanma, Batı'da çok sayıda makale ve kitaba konu olurken (7), ülkemizde ne yazık ki gereğince incelenmemiştir (8). Yazımıza konu olarak aldığımız bu olayı gereği gibi anlayabilmek için. Pergamon Krallığı'nı tanımak ve o dönemin koşullarını bilmek gereği vardır.

1- Pergamon Krallığı'nın Kuruluş ve Gelişimi:

Pergamon Krallığı'nın ortaya çıktığı İ.Ö. III. yüzyılda, Batı Anadolu'da çok sayıda küçük ve yarı bağımsız devletçikler bulunmaktaydı. Genellikle bir kral, rahip ya da tyran önderliğinde varlığını sürdüren bu devletler arasında bulunan Pergamon, Gongylos adında bi-

(1) ilkçağda kölelerin içinde bulundukları koşullar hakkında şu esere başvurulmalıdır: W.L. Westermann, *The Slave Systems of Greek and Roman Antiquity*, Philadelphia 1955.

(2) Pseudo-Aristoteles, *Oikonomika*, 1344b, 18.

(3) Thukydides, 7.27.5.

(4) Diodoros, XXXIV, 2.30.

(5) Appianus, *Bella Civilia*, 1.14.

(6) ilkçağdaki diğer bazı ayaklanmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. V.Vavrinek, *Aristonikos*, s.23 ve dev.

(7) Bu konuda zengin bibliyografya için bk. J.Vogt, "Pergamon und Aristonikos", *Atti Del terzo Congresso internazionale di Epigrafia greca e latina* (Roma 4-8 settembre 1957), Roma 1959, s. 45-54.

(8) Aristonikos isyanından dolayı olarak söz eden Türkçe kaynaklar arasında, O. Akşit'in *manisa Tarihi*, İstanbul 1983 (s. 91-93) ile M. Özsağın *Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi*, İstanbul 1985

(s. 69-70) adlı eserlerini sayabiliriz.

rinin ahfadı tarafından yönetilmektedir (9). mitolojik kaynaklara göre, bu şehir, Arkadia'dan gelen bir grup kolonist tarafından kurulmuş ve adını Pergamos adında bir koloni liderinden almıştı (10). Ksenophon ise, buranın, Teuthrania'lı (11) yerli halkla Grek göçmenlerin karışımından oluşan "çok eski bir kent" olduğunu kaydetmektedir (12). Ne var ki, Pergamon kenti, Büyük iskender sonrası döneme kadar adını pek duyuramamıştı. Şehir, Antigonos'un, İ.Ö. 301 yılında, Lysimakhos tarafından ipsos'da (13) yenilgiye uğratılmasından (14) sonra Lysimakhos'un Trakya krallığına bağlandı ve işte bu dönemde tahkim edildi ve sınırları genişletildi. Bu devirde Pergamon, Tieion'lu (15), Philetairos adında, Lysimakhos'un son de-rece güvendiği biri tarafından yönetilmekte ve müstahkem oluşu nedeniyle, Lysimakhos'un 9000 talent (talanton) tutarındaki büyük hazinesi burada korunmaktaydı (16). Ancak Plitetai-ros, efendisine ihanet ederek, Suriye kralı Seleukos tarafına geçmiş ve Lysimakhos'un ha-zinesine de el koymuştu (17). Philetairos'un yeni efendisine ne kadar bağlı olduğu, Pergamon sikkelerinin bir yüzüne onun portresini koydurmuş olması ile anlaşılmaktadır (18). Niha-yet, İ.Ü. 280 yılında Seleukos'un ölümü üzerine Plitetairos Pergamon'u bağımsız bir devlet olarak ilan etmiştir ve bu tarih Pergamon'un kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir (19). An-cak, ilk iki yönetici olan Philetairos ve Eumenes I kral unvanı kullanmamış olduklarından, krallığın ortaya çıkışı, bu unvanı ilk kez kullanan Attalos I devrinde gerçekleşmiştir (20).

Kuruluşundan (İ.Ö.280) yıkılışına (İ.Ö.133) kadar, Pergamon'da yöneticilik ve krallık yapan kişiler şunlardır:

Dynasteia Devri

Philetairos (280-263),
Eumenes I (263-241),

Krallık Devri

Attalos I (141-197),
Eumenes II (197-159),
Attalos II Philadeiphos (159-138),
Attalos III Philometor (138-133).

Daha kuruluş yıllarından itibaren, Pergamon'un geniş ve verimli topraklara sahip bir devlet olduğu kesindir (21). Kaikos (Bakırçay) vadisi boyunca uzanan bu geniş ve bereketli

(9) CAH VIII, s. 590.

(10) Pausanias, I.4,5 ve 11,2.

(11) Teuthrania, Mysia'nın, Pergamon'u da içeren güneybatı kesimine verilen isimdir.

(12) Anabasis, VII, 8.8 ve Hellenika, III, 1.6.

(13) Phrygia'da küçük bir şehir olan Ipsos, bugünkü Sultan Dağı'nın eteklerindeydi ve sonraları bu kentin yerine Iulia adında bir başka şehir, kurulmuştu.-

(14) Diodoros, XX, 46-86 ve Justinus, XV, 2-4.

(15) Paphlagonia bölgesinde bir şehir.

(16) Strabon, 543 ve 623.

(17) Strabon, 624. B. Hansen, 1971 yılında yazdığı eserinde, bu hazinenin on milyon dolar değerinde olduğunu hesaplamıştır. (Attalids, s. 203).

(18) CAH VIII, s. 590. Bu sikkeler için ayrıca bk., ay. es., Vol. Plates III, 4c.

(19) The Oxford Classical Dictionary (2nd ed), s. 673.

(20) Pergamon'un, krallık öncesi yönetim biçimine dynasteia adı verilmektedir.

(21) Strabon'un, Philetairos devrinde Pergamon topraklarının pek geniş olmadığını yazması (624) yanıltıcı olabilir. Zira, bu tarihinin toprak konusundaki standartları hayli yüksekti (CAH VIII, s. 590).

toprakları sayesinde kısa zamanda zenginleşen ve kalkınan şehir (22), Pitane (Çandarlı) ve Kyzikos (Erdek) gibi Grek komşularına kredi vererek onları kendine çekmeğe ve Delos ve Thespiiai gibi Hellenistik dünyanın önemli dinsel merkezlerine adaklar ve armağanlar göndererek adını duyurmağa çalışmıştı (23). Ayrıca, Philetairos, güçlü bir ordu kurarak kendini Mysia'da kabul ettirmiş ve Mysia, Aiolis ve Troas'daki komşu Grek şehirlerini dağ kabilelerinin hücumlarına karşı korumuştur. Kuşkusuz, Pergamon'un bu hızlı kalkınma ve güçlenmesinde, Philetairos tarafından elkonan, Lysimakhos'un 9000 talent'lik hazinesinin büyük katkısı olmuştur (24).

Philetairos ile başlayan bu hızlı kalkınma, İ.Ö. 263 yılında onun yerine geçen yeğeni ve üvey oğlu Eumenes I devrinde de sürdü. Yeni yönetici, Mısır'la dostluk kurdu ve Suriye kralı Antiokhos I ile 262 yılında Sardis (Salihli) yakınlarında yaptığı savaşı kazanarak bağımsızlığını güçlendirdi (25). Eumenes I'in, Pergamon'a ne kadar toprak kazandırdığını bilmiyoruz. Ancak, muhtemelen onun devrinde kurulan ve dynasteia'nın kuzey ve güney sınırlarını güvence altına alma amacı güden, Philetaireia ve Attaleia isimli iki askeri koloni hakkında bilgimiz vardır (26). İlk iki yöneticinin yaptıkları işlere bakılacak olursa, onların şu amaçta birleştiklerini söylemek mümkündür: Mysia'nın mümkün olduğunca geniş bir bölümüne hükmetmek ve komşu Grek şehirlerini kontrol altında tutmak.

Pergamon'un açuncu yöneticisi olan Attalos I, seleflerine oranla daha ihtiraslı bir kişiydi. Grek komşularının başına dert olan Galatları yendikten sonra kral unvanını alan Attalos I, devleti bir dynasteia olmaktan çıkarmış ve Batı Anadolu'yu ele geçirme amacı güden bir Hellenistik Monarşi haline getirmişti (27). Ancak, Makedonia kralı Philippos V ve Seleukosla-ra karşı yaptığı savaşlarda, Attalos I, bu iki güçlü devlet bir üçüncü güç tarafından etkisiz hale getirilmedikçe kendi varlığını garanti altına alamayacağını anlamıştı. O devirde bu işi başarabilecek güçteki tek ülke Roma idi. Nitekim, saltanatının son yıllarında, Attalos I'in, Romalılarla birlikte Philippos V'e karşı savaş açtığını görüyoruz (28). Pergamon ile Roma'nın bu dönemde tesis ettikleri dostluk, Anadolu tarihi bakımından oldukça önemlidir. Bu tarihten itibaren Romalılar, Anadolu'daki varlıklarını giderek arttırmışlar ve Pergamon Krallığı'nın yıkılıştan sonra tüm Batı Anadolu'ya egemen olmuşlardır.

Attalos I'in yerine geçen oğlu Eumenes I, Romalılarla kurulan dostluğu sürdürdü ve onları Antiokhos'la yaptıkları Magnesia Savaşı'nda (İ.Ö. 189)(29) destekledi ve bu ittifakın ödülü hayli büyük oldu: Romalılar, Mysia, Lydia, Phrygia ve Lykaonia bölgelerini tümüyle Pergamon Krallığı'na bıraktılar (30). Eumenes II'nin ölümünden sonra, yerine Philadeiphos lakabı ile tanınan kardeşi Attalos II geçti. Bu kralın, usta bir diplomat ve Romalılara içten bağlı bir müttefik olduğu ve edebiyat ve güzel sanatlarla ilgili çalışmaları desteklediği bilinmektedir (31).

(22) Pergamon'un ekonomik durumu vedillere destan zenginliği için bk. Rostovtzeff, *Economic Policy*, s. 359-390. Krş. H. Malay, "Batı Anadolu'nun Antik Çağdaki Ekonomik Durumu", *E.Ü. Edebiyat Fak. Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi II* (1983), s.50-61.

(23) CAH VIII, s. 590 ve 604.

(24) M.M. Rostovtzeff, a.g.e., s. 360.

(25) CAH VIII, s. 591. Philetaireia adlı askeri koloniyi zikreden bir yazıt için bk. OGI, no. 266 ve 336; Attaleia için bk. OGI, 266.

(27) Strabon, 624 ve üvius, XXXVIII, 16. (28)

The Oxford Classical Dictionary, s. 147. (30)

üvius. XXXVII, 45-55. (31) Hansen. Attalids, s. 123 ve dev.

onları ve tüm ailelerini, saray mahzenlerinde gizlice bulundurduğu ve vahşi paralı askerlere acımasızca öldürttü (43). Bu kralın diğer bir kurbanının da, Daphidas adında, Telmessos'lu (Fethiye) bir gramer bilgini olduğu ileri sürülmekte ve Magnesia ad Maendrum (Tekin) yanındaki Thoraks dağında çarpmıha gerilerek öldürüldüğü belirtilmektedir. Çünkü Daphidas, Pergamon krallarını, "sadece Lysimakhos'un hazinesini elde etmek üzere savaşı ve bu sayede Lydia ve Phrygia'ya hükmeden kimseler" olarak tanımladığı bir şiir yazmıştı (44). Diğer bir tarihçi, Justinus ise, Attalos III'ün bu zalimce davranışlarını, onun yaşlı annesinin ve nişanlısı Berenike'nin (45) ölümü ile izaha çalışarak, kralın son yıllarında sarayından hiç çıkmadığını, halka görünmediğini ve sarayda hiçbir festival kutlanmadığını yazmaktadır (46).

Attalos III'ün dış dünya ile ilişkisini kestiği dönem için değişik ve ilginç öyküler anlatılmıştır. Onun başlıca meşgalesinin, kraliyet bahçelerinde şifalı otlar yetiştirmek olduğu söylenir (47). Hatta, bu otlar arasında bulunan polemonium (kedi otu) bitkisine, krallığın kurucusunun onuruna philetairis adının verilmiş olduğu bilgilerimiz arasındadır (48). Kral bu işi öylesine ileri göktürmüştü ki, aralarında çok zehirli otların da bulunduğu bitkilerden hazırladığı bazı ilaçları arkadaşlarına armağan olarak göndermekteydi (49). Pergamon'lu ünlü tıp bilgini Galenus (İ.S. 130-200), Attalos'un her türlü zehirli otlarla ilgilendiğini (50), ancak hazırladığı panzehirleri sadece ölüme mahkum suçlular üzerinde denediğini (51) ve kralın böyle bir denemeyi suç saymadığını bizzat kendisinin söylemiş olduğunu (52) yazmaktadır. Diğer bazı antik yazarlar da, Attalos'un deri üzerindeki çibanlara iyi gelen bir merhem (53) ve hazım bozukluklarını gideren bir diyet (54) hazırlamış olduğunu ve yazdıklarına göre, bu kralın sadece insanlara eziyet etmek üzere bu araştırmaları yapmış olması zayıf bir ihtimal olarak görünmektedir. Öte yandan, Attalos'un diğer merakları arasında her türlü hayvan ve özellikle böcekler üzerinde incelemeler yapmak (55) ve şarapçılık, zeytincilik gibi tarımsal çalışmalarda ilginç yöntemler geliştirmek de bulunmaktaydı. Nitekim, onun bu alandaki çalışmaları Varro (56), Plinius (57) ve Columella (58) gibi ünlü antik devir tarım yazarları tarafından nakledilir (59). Ancak, ömrünün son yıllarına doğru Attalos III, bitki ve hayvanlarla uğraşmayı terkedip, çeşitli madenlerden heykeller yapmağa çalışırken, hastalık veya güneş çarpması nedeniyle ölür (60).

(43) Diodoros, XXXIV, 3.

(44) Strabon, 647; Valerius Maximus, 1.88; Hansen, Attalids, s. 151.

(45) ismine bakılırsa, bu kadın, Ptolemaios sülalesi ile ilişkili olmalıdır. Ancak Vitruvius (IV, 1), Attalos III'ün nişanlısının Arsine adında bir kadın olduğunu yazmaktadır.

(46) Justinus, XXXVI, 4.1-2.

(47) Valerius, Aristonicas, s. 14.

(48) Plinius, Naturalis Historia, XXV, 6.64 ve 8.99; Hansen, Attalids, s. 144, 428 ve 430.

(50) Galenus, XIII, 416 (ed. C.G. Kühn).

(51) Galenus, XIV, 2 (Kühn).

(52) Galenus, XII, 252 (Kühn).

(53) Plinius, Naturalis Historia, XXXII, 8.87 ve Galenus, XIII, 409-416 (Kühn).

(54) Galenus, XIII, 162 (Kühn).

(55) Galenus, XII, 162 (Kühn).

(56) Varro, Res Rusticae, 1.1,8.

(57) Hansen, Attalids, s. 145.

(58) Columella, De Re Rustica, 1.8.

(59) Columella, Epikharmos adında Sicilyalı birinin, Attalos'un tarım yöntemlerini öğrettiğini yazmaktadır (aynı yer).

(60) Justinus, XXXVI 4.4-5 Strabon ise, onun bir hastalıktan öldüğünü yazar (624). Ancak, Attalos'un kendi annesinin bir heykelini yapmağa kalkışması, ona verilen Philometor lakabını haklı göstermek üzere uydurulan bir hikaye de olabilir (RE I, col. 2176).

Pergamon'un son kralı Attalos III'e atfedilen öyküler ilkçağla da sınırlı kalmaz; ortaçağın bazı yazarları bile, bazı zar oyunlarının ve satrançın da bu kralın buluşu olduğunu yazmışlardır (61). Hiç kuşku yok ki, Pergamon'un hiçbir kralı Attalos III kadar konuşulmamış ve yazılmamıştır. Gerek bizzat kralın ilginç kişiliği ve gerekse Pergamon sarayındaki ihtişam sadece tarihçilerin ilgisini çekmekle kalmamış, fakat aynı zamanda birçok ozanın şiirlerinde kullandıkları bir motif haline gelmiştir (62).

3- Pergamon Krallığı ve diğer Batı Anadolu Şehirleri:

İ.Ö. 188 yılında imzalanan Apameia (Dinar) barışı (63) ile yapılan düzenlemelerden sonra Pergamon Krallığı'nın 173.000 km²'lik bir yüzölçümü ve 5.5 milyona yakın bir nüfusa sahip olduğu hesaplanmaktadır (64). Bu çok geniş ülkeyi yönetmekte olan kralların, Pers ve Seleukoslar devirlerinde tesis edilen ve satrapeia (satraplık) ve hyparkheia adını alan idari bölünme şeklini koruyup korumadıklarını bilmiyoruz (65). Ancak, eldeki bazı yazıtlar, krallığın bazı kesimlerinin bir tür eyalet olarak tesis edilmiş olduğunu göstermektedir. Örneğin, Kher-sonesos (Gelibolu) yarımadası ile Trakya'yı yönetmek üzere bir strategos atanmıştı (66). Bu kişinin bazı askeri yetkilerinin de olması muhtemeldir; çünkü, bu yöredeki bazı şehirlerin savaşçı dağ kabilelerine karşı korunmaları gerekmektedir (67). Hellespontos (Çanakkale Boğazı) civarında görevli olan diğer bir strategos ise, kraldan, bölgesindeki şehirlerden birinde demokratik kurumların tesis edilmesini, yoksul vatandaşlara kraliyet hazinesinden (ba-silikon) (68) yardım edilmesini ve bu kente tanınmış olan vergi muafiyetinin iki yıldan beş yıla çıkarılmasını istemektedir (69). Şu halde, strategos'ların mali konularda da bazı sorumluluklar üstlenmiş olduklarını söylemek mümkündür. Yargı işlerinde ise, Attalosların kurdukları sistemin Apameia barışından sonraki düzenlemelerde de korunmuş olması muhtemeldir. Çünkü bir yazıtta, bir yargıcın "Aiolis civarında" görevli olduğu belirtilmektedir (70).

Pergamon Krallığı'na bağlı Aigina adasının yönetim şekline ilişkin değerli ipuçları veren iki yazıt bilinmektedir: Bu yazıtlardan birinde, Eumenes tarafından atanmış olduğu belirtilen yönetici Hikesios (71), diğerinde de, Eumenes II ve Attalos II devirlerinde adayı 16 yıl yöneten Kleon adında bir Pergamon'lu onurlandırılmaktadır (72). Yazıtlardan ikincisi uzun bir onurlandırma dekretidir ve buradan öğrendiğimize göre, Kleon'un görevi, ada halkının isteği üzerine kral tarafından uzatılmıştı. Pergamon Krallığı'na bağlı diğer bir ada olan Andros'un yönetimi hakkında doğrudan bilgimiz olmamakla birlikte, buranın da bir strategos emrinde olma ihtimali kuvvetlidir ve ayrıca, bu adada bulunan meclislerin Attaloslar devrinde de faal

(61) Hansen, Attalids, s. 146

(62) Örneğin bk. Horatius, Carmina, I, 1.12 ve II, 18.5-6.

(63) Magnesia savaşı ve onu izleyen Apameia barışı hakkında bk. O. Akşit, Manisa Tarihi, s. 86-7.

(64) Hansen, Attalids, s. 166. Verilen nüfus ve yüzölçümüne, Pergamon Krallığına bağlı olan Aigina ve Andros adaları da dahildir.

(65) Bazı araştırmacılara göre, Attaloslar, Seleukosların kurdukları idari birimleri aynen korumuşlardır. Ancak, elimizde bu fikri destekleyen epigrafik bir buluntu bulunmamaktadır.

(66) OGI, no. 339.

(67) Aynı yer.

(68) Basilikon hakkında bilgi ve bibliyografya için bk. H. Malay, "A Royal Document from Aigai in Aiolis", Greek, Roman and Byzantine Studies, 24 (1983), s. 351.

(69) SEG II, no. 663.

(70) Rostovtzeff, SEHHW, s. 508 ve Hansen, Attalids, s. 167.

(71) E.L. Hicks, Greek Historical Inscriptions. Oxford 1882 no. 188 (=Şyll.³, no. 642).

(72) OGI, no. 329 (=E.L. Hicks, a.g.e., no. 189).

olduklarını gösteren bazı dekretler bilinmektedir (73).

Roma'nın Anadolu'daki etkinliğinin artması sonucu ve Apameia antlaşması gereğince, bölgedeki Grek şehirlerinin statü ve yaşam şekillerinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Artık bu kentlerle ilgili önemli kararlar Pergamon kralları tarafından değil, Roma Senatosu tarafından verilmekteydi. Magnesia ad Maeandrum ile Priene (Güllübahçe) şehirleri arasında İ.Ö. 175-160 yılları arasında çıkan bir anlaşmazlık hakkında Pergamon'a değil, Roma'ya başvurulması ve Romalıların bu anlaşmazlık için komşu şehir Mylasa'yı (Milas) hakem olarak atamaları (74) bu yeni durumun önemli bir belirtisidir. Örnekleri çoğaltmak mümkündür: Attalos I devrinde, Artemis Leukophryene festivaline hangi şehirlerin çağrılacakları konusunda krala danışılırken (75), Eumenes II ve Attalos dönemlerinde ev sahibi Magnesia ad Maeandrum şehri, biri Tralles (Aydın) olmak üzere krallık sınırları içindeki dört kente doğrudan elçiler göndermiş ve kralların onayına gerek görülmemiştir (76). O halde, Pergamon kralları büyük bir devletin himayesinde yaşamının faturasını yavaş yavaş ödemeğe başlamışlardır.

Apameia Barışı ile, bağımsız olarak bırakılan Batı Anadolu şehirlerine (77) hatırı sayılır topraklar verilmişti. Örneğin, Lampsakos'a (Lapseki) Troasın tüm kuzeybatısı (78), ilion'a (Çanakkale) Rhoeteion ve Gergis şehirleri verilirken (79), Aleksandreia Troas da yörenin en geniş şehirlerinden biri haline getirilmişti (80). Bunlar kuşkusuz, Antiokhos'la yaptıkları savaşlarda Romalıların tarafını tutan şehirlerden bazılarıydı ve gerek bağımsızlık verilerek ve gerekse toprakları genişletilerek ödüllendirilmişlerdi. Aynı bölgede bulunan ve antiokhos ile yaptıkları savaşlarda onları desteklemeyen Abydos (Nara) şehri ise, Pergamon'a bağımlı bir statü verilerek cezalandırılmıştı. Ayrıca, Aristoteles'in elyazmalarının bulunduğu Skepsis (Kuşunlu) şehri de cezalandırılan şehirler arasındaydı (81). Bağımlı şehirlerle özgür şehirler arasında fark, bağımlı olanların ödedikleri yüklü vergiler ve dış ilişkilerde Pergamon krallarına veya Romalılara sormaksızın herhangi bir adım atamamalarıydı. Ancak, kararlarının büyük bir kısmı uygulamaya konamasa ve hareket alanları sınırlı da olsa, bağımlı şehirlerdeki meclisler hâlâ faaliyettedirler. Aslında, şeklen de olsa, meclislere karşı gösterilen bu saygının nedeni, Seleukosların bile yerel özerkliğe saygılı olmaları ve Pergamon krallarının da bu yerleşik ge-

(73) Ath, Mitt., XXXIV (1909), s. 185-7.

(74) Kem, a.g.e., no. 22 = OGI, no. 282=Welles, Royal Correspondance, no.229.

(76) Kern, a.g.e., no. 83, 85-7; Magie, Roman Rule, s. 1009-1010.

(77) Bu şehirlerin listesi için bk. Hansen, Attalids, s. 95.

(78) Strabon, 589-90.

(79) H?nsen, Attalids, s. 95.

(80) Aynı eser, s. 169.

(81) Strabon, Aristoteles'in elyazmaları ve bu konuda Skepsis'de geçen ilginç olaylar hakkında şunları yazar (609-9): Sokratik filozoflardan Erastos, Koriskos ve onun oğlu Neleus Skepsis'lidir. Bunlardan sonuncusu (Neleus), Aristoteles ve Theophrastos'un öğrencisidir ve aynı zamanda içinde Aristoteles'in eserlerinin de bulunduğu kitaplığı Theophrastos'dan devralmıştır. Aristoteles, kendi kitaplığını Theophrastos'a bağışlamış, okulunu da ona devretmişti. Bildiğim kadarı ile o (Theophrastos), Mısır krallarına bir kitaplığın nasıl düzeleneceğini öğreten kişidir. Theophrastos, kitaplığını Neleus'e bağışlar ve o da onları Skepsis'e götürür. Sonuçta bu kitaplar, sıradan insanlar olan yakınlarına miras olarak kalır. Bu mirasçılar, şehirlerinin bağımlı bulunduğu Pergamon krallarının Pergamon'daki kitaplık için ne büyük iştahla kitap aradıklarını öğrenince, kitapları kazdıkları bir çukura gömerek saklarlar. Çok sonraları, kitapları çıkararak, nem ve böceklerden büyük zarar görmüş halde, Apellikonadlı Teos'lu birine yüksek fiyata satarlar, kitaplar arasında hem Aristoteles ve hem de Theophrastos'un eserleri vardır. Fakat Apellikon, bir filozoftan çok, bir bibliophil'dir. Toprak altında zarar gören bu eserlerde tamamlama ve düzenlemeler yaparak, yeni kopyalar üretir ve bunları birçok yanlışlarla yayınlara.....".

leneğe karşı çıkmaktan kaçınmalarıydı. Sonraları, Romalıların yaptıkları yeni düzenlemelerde bile şehirlerin özerkliğini sınırlandıracak tek bir söz bulunmamakta, sadece vergi yükümlülüğü getirilmekle yetinilmekteydi (82).

Önemli bir ionia kenti olan Teos (Sığacık) ile Pergamon krallığı arasındaki ilişkileri aydınlatan bazı yazıtlar bilinmektedir. Bunlardan birinde, 6000 drakhme değerindeki bir araziden söz edilmekte ve bu arazinin "şehir halkı tarafından Dionysos sanatçılarına (tekhni-tai) armağan edildiği, kutsal sayılacağı ve yerel vergilerden muaf tutulacağı" kaydedilmektedir (83). Aynı yazıtın bir yerinde (satır 17), arsa değerinin yarısının kraliyet veznesinden (basili-kon) ödeneceğinin kaydedilmesi, Attalosların bu sanatçılara gösterdikleri yakın ilginin bir belirtisidir. Dahası, Teos kenti ile bu sanatçılar arasında sık sık anlaşmazlıkların çıktığı (84) ve Pergamon krallarının zaman zaman arabuluculuk yaptıkları bilinmektedir (85).

Ephesos şehri, Romalıları karşı savaşan Antiokhos III'e çok büyük bir destek sağladığı için, diğer şehirlere oranla daha sıkı bir kontrol altına alınmıştı (86). Attalos II burayı bir ticaret limanı (emporion) haline getirmek istemiş, fakat limanı genişletme girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Strabon'a göre, "nehirin (Kaistros/Küçük Menderes) ağzı mühendisler tarafından daraltıldı. Çünkü o (Attalos), giriş kısmının oldukça derin olması gerektiğini düşünüyordu ancak sonuç alınamadı, çünkü biriken yeni mil tüm limanı ve nehrin girişini daha da daralttı" (87).

Hellenistik devirde, Büyük İskender ile başlayan yeni şehirler kurma geleneği sonucunda birçok yeni koloni-şehirler ortaya çıkmıştır. Tüm bu şehirlerin özelliği, eski bir çekirdek yerleşim üzerine inşa edilmeleriydi. Bu yeni merkezlere yerleştirilen koionistlerin çoğunluğunu Makedonia'lı askerler oluşturmaktaydı. Batı Anadolu'nun büyük bir kesiminde kullanılan Mak-edonia takvimi ile yazıt ve paralarda görülen "Makedonia'lı" şeklindeki etnik ifade bu koionistlerin ne kadar kalabalık olduklarının bir göstergesidir (88). Bu askeri kolonilerin (katoikia) kuruluş amacı, stratejik noktalara asker yerleştirerek, imparatorluğun bütünlüğünü güvence altına almaktır. Bu Katoikia'lardan veya askerleri barındıranlar bir hegemon (89), atlıları barındıranlar ise bir hipparkhes (90) emrinde olup, askerlik hizmeti için sürekli hazır durumdaydılar (91). Katoikia sakinleri, kendilerine verilen toprağı işletiyor ve bazı durumlarda en yakın bir şehrin vatandaşlığına kabul edilebiliyorlardı. Örneğin, İ.Ö. 245 yılında, Magnesia ad Sphlyum (Manisa) civarında oturanlara Smyrna şehri tarafından vatandaşlık hakkı tanınmıştı (92).

Attalos II'nin kurmuş olduğu çok sayıdaki şehir arasında Philadelphia'nın (Alaşehir) ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bu şehir Tmolos (Bozdağ) eteklerinde kurulmuştu ve sık sık

(82)Hansen, Attalids, s. 169.

(83)İ.Ö. III. yüzyıla tarihlenen bu yazıt hakkında bk. BCH XLVI (1922), s. 312-19 no. 2; SEG II, no. 580 ve L. Robert, Et. Anat., s. 39-44.

(84)G.E. Bean, Side Kitabeleri (The inscriptions of Side), Ankara 1965, s. 50; L. Robert, Et. anat., s. 43; Weiles, Royal Correspondance, s. 231-33 ve Strabon, 643.

(85)Dionysos sanatçıları ile Teos kenti arasında sürekli anlaşmazlıklar olmuş ve sanatçılar önce Ephesos, sonra da Myonnessos ve Lebedos'a taşınmak zorunda kalmışlardı (Strabon, 641-3).

(86)Hansen, Attalids, s. 172 ve 206.

(87)Strabon, 641.

(88)Örneğin bk. OGI, no. 212 ve Strabon, 625.

(89)OGI no. 212 (Thyateira).

(90)OGI, no. 748 (Kyzikos).

(91)Inscr. Perg. no. 13.

(92)OGI, no. 229.

depremlere tanık olmaktaydı (93). Philadelphia'nın Sardis'den Phrygia'ya giden işlek yolun üzerinde bulunması gelişimini hızlandırmış ve burası tapınakları ve festivalleri ile ün kazanmıştı. Aynı yörede, yine Attalos II tarafından kurulan Tripolis (Yenice) şehri, adından da anlaşılacağı gibi, üç yerleşimin birleştirilmesi (synoikismos) ile ortaya çıkmıştı ve Lydia-Phrygia sınırında yer almaktaydı. Şehrin Hellenistik devir sikkelerindeki yazıdan anlaşıldığına göre, burası uzun bir süre Apollonia adını taşımıştı (94).

Hermos (Gediz) ve Kaistros (Küçük Menderes) vadilerinde, bir küçük tapınak etrafında kümelenen köyler bulunmaktaydı. Hermos'un suladığı vadide Hyrkanion düzlüğü ve onun biraz kuzeyinde de Apollonis (Palamut) ve Thyateira (Akhisar) şehirleri yer almaktaydı (95). Bu yöre halkı, civar köylerin oluşturduğu bir birlik (koinon) şeklinde, Artemis Persike tapmağının etrafında organize olmuştu (96).

Sardis'in doğusundaki Katakekaumene adı verilen volkanik bölge şaraplarının kalitesi ile tanınmaktaydı (97). Bu bölgenin en eski ve önemli yerleşimi Maionia (Menye) idi ve Maion-ialıların geçmişi Lydialılardan da gerilere gitmekteydi (98). Yine bu volkanik bölgede, Sardis-Kotiaion (Kütahya) arasındaki işlek yolun kenarında Temenotyrai (Uşak) (99), Silandos (Selendi) (100), Bagis (Güre) (101) ve Thermai Theseos (Hamamlı) (102) isimli yerleşim merkezlerinde Mokadeni (103) isimli bir kavim yaşamaktaydı.

Ülkedeki çok sayıdaki tapınağın yönetimi konusunda da, Attalosların kendilerine özgü bir yöntemle hareket ettiklerini gözliyoruz.

Herşeyden önce tapınaklar, ister şehirde, ister kırsal alanda bulunsunlar, ülkenin sosyal ve ekonomik yaşamında büyük bir rol oynuyorlardı. Kentlerde bulunan tapınaklar ilgili şehir tarafından yönetilmekle birlikte, Ephesos ve Sardis'deki gibi önemli tapınakların mülkiyet haklarını denetlemek için kralların birçok haklı nedenleri vardı, nitekim, Sardis'de olduğu gibi, bu kontrol işini, bu tapınaklara birer kontrol memuru (neokoros) atayarak yürüttüler (104). Bunun gibi, Ephesos tapınağının dalyandan elde ettiği büyük gelir de, bu tapınağın mali bakımdan kontrol altında tutulması için yeterli bir nedendi (105).

Attalosların tapınaklarla olan ilişkileri, diğer şehirlerle olan ilişkilerinden pek farklı değildi. Tapınaklar da, bağımlı şehirler gibi, yüklü bir vergi ödemişlerdi ve gelir kaynakları krallar tarafından denetlenmişti. Örneğin, Phrygia'daki ünlü Aizanoi (Çavdarhisar) tapınağına bu tür bir müdahalenin yapıldığını gösteren belgeler elimizdedir (106). Öte yandan, bazı tapınaklar, Attaloslara bağımlı olmakla birlikte, bir müttefik kent veya tebaa gibi muamele

(93)Strabon, 628 ve Step. Byz., s.v. Philadelphia.

(94)BA. Head, Historia Numorum, Oxford 1887, s. 661.

(95)Strabon, 629. Adı geçen düzlüğe Kyroupedion ("Kyros Ovası") adı da verilmekteydi.

(96)Pausanias, VII, 6.6. Artemis Persike hk. bk. dipnot 39 ve 40.

(97)Katakekaumene'nin ünlü şarabı hakkında bk. H. Malay, "Batı Anadolu'nun Antik Çağdaki EkonomikDurumu", E.Ü. Edebiyata Fak. Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi II (1983), s. 52.

(98)Maionia hakkında gerekli bilgi ve belgeler için bk. TAM V, 1, s. 164-7.

(99)Temenothyrai'nın Uşak şehrinde lokalize edilişi için bk. Th. Drew-Bear, "The City of Temenothyrai in Phrygia", Chiron 9 (1979), s. 275-302.

(100)TAM V, 1, s. 18-9.

(101)TAM V, 1, s. 12-4.

(102)TAM V, 1, s. 26.

(103)Mokadeni (Mokadenoi) toplumu için bk. H. Malay, "A. New Inscription Concerning the Lakimeni,Hodeni, Mokadeni and Ankyrane", Apegraphioa Anatolica 1 (1983) s. 25-27 ve TAM V, 1, s. 1.

(104)Rostovtzev, Economic Policy, s. 384 ve dev.; CAH VIII, s. 607.

(105)CAH VIII, s. 607

(106)OGI, no. 502.

görmüşler ve krallarla çok samimi ilişkiler kurmuşlardır. Bu konuya örnek olarak, Galatia'daki Pessinus (Balâ Hisar) tapınağını ve onun babadan oğula geçen kraliyet rahipliklerini verebili-riz. Krallarla bu rahipler arasındaki içten ilişkileri gösteren bazı kral mektupları elimizdedir (107). Üstelik unutulmamalıdır ki Galatia hiçbir zaman bir Pergamon eyaleti olmamış ve Pes-sinus tapınağı kendi yarı bağımsızlığını Galatia yöneticilerir, 3 karşı bile koruyabilmişti (108).

4- Krallığın yapısı; Başkent, Kral, Saray ve Ordu:

Pergamon Krallığı'na ait topraklar polis ve khora'dan oluşmaktaydı (109). Kuşkusuz, polis deyince Pergamon kenti akla geliyordu. Ancak, khora ile hangi bölgelerin anlatılmak istendiği pek açık değildir. Rostovtzeff, bu sözcükle, polis ve müttefik şehirlerin toprakları dışındaki krallık topraklarının anlatılmış olduğunu ileri sürmüştür (110). Pergamon gymna-sion'unda bulunmuş olan epheb listelerine bakılacak olursa, krallığın başkentindeki (polis) nüfus 5 unsurdan oluşmaktaydı:

- a) Pergamon vatandaşları (politai),
- b) Yabancılar (ksenoi),
- c) Asker kökenliler (stratiotai) (111),
- d) Azatlı köleler (apeleutheroi),
- e) Köleler (douloi) (112).

Pergamon'un krallık öncesi dönemine ait buluntu pek az olduğundan, şehrin Gongy-los'lar dönemindeki yapısı hakkında fazla şey bilmiyoruz. Kazılarda ortaya çıkan surlar, ak-ropolis ve sur dışındaki bazı yapılar Attaloslar devrinde inşa edilmiştir. Sonradan, Romalıların pek az kısmını değiştirdikleri şehirde, surların Attalos I tarafından inşa ettirildiği, Eumenes II'nin burayı antik dünyanın en güzel kentlerinden biri yaptığı ve Attalos II'nin ise, "taştan yapılmış olarak teslim aldığı bu şehri mermerden yapılmış olarak bıraktığı" bilinmektedir (113). Sürmekte olan kazılar bize gösteriyor ki, Pergamon, belli bir plana göre bir yamaç üzerinde inşa edilen ilk büyük kenttir ve mimari kompozisyon ile sanat ve pratiğin birleştiği anıtsal bir şehirdir (114).

Başkent halkının şehrin yönetiminde sınırlı bir rolü bulunmaktaydı. Vatandaşlar, phra-tra ve phyle şeklinde birimlere bölünmüşlerdi. Krallığın son devirlerinde, phye sayısının 12 ye çıktığı ve bir kısmının Philetairis, Eumenis ve Attalis gibi hanedan adları taşıdıkları bilgileri arasında (115). Daha ilk kuruluş yıllarından itibaren, Pergamon'da demokratik bazı kurumların varlığı bilinmektedir. Örneğin, Lysimakhos veya Philetairos devrine ait olan bir dekretten, Pergamon meclislerinin (boule ve demos), komşu şehir Temnos ile bir isopoliteia ve isoteleia (116) antlaşması yaptıklarını öğreniyoruz. (117) Şehrin erken devir dekretlerinde, yasa

(107)OGI, no. 315.

(108)Rostovtzeff, Economic Policy, s. 384.

(109)CAH VIII, s. 597.

(110)Aynı eser, s. 593 ve 597.

(111)Burada sözü edilen kimselerin, topoi adı verilen yörelerden gelmiş olmaları gerekir. Topoi'lar, Pergamon şehri arazisine dahil olan, bağımlı yerleşim, köy, çiftlik ve askeri koloni bölgeleriydi.

(112)Hansen, Attalids, s. 187,

(113)CAH VIII, s. 599.

(114)Ayrıntılı bilgi için bk. CAH VIII, s. 679 ve dev.

(115)Hansen, Attalids, s. 187-8.

(116)İsopoliteia, eşit vatandaşlık hakkı; isoteleia ise, eşit vergilendirme demektir.

(117)Inscr. Perg., no.5 ve "Sur le traite d' isopolitie entre Pergame et Temnos". REG XL(1927), s. 214-19.

tekliflerinin genellikle strategos adı verilen, fakat nitelikli olan kişiler tarafından yapıldığı görülmektedir. Muhtemelen 5 kişi olan bu strategos'lar, meclis başkanlığında yapıyor ve Eumenes I devrinden itibaren krallar tarafından atanıyorlardı (118). Şehrin yönetiminde, meclislerin çıkardıkları yasalar uygulanmakla birlikte, öncelikle kralların istekleri dikkate alınıyordu. Yasa koruyucuları olarak niteleyebileceğimiz nomophylaks'lar büyük bir itibar sahibiydiler; çünkü bu kişiler kral tarafından atanan ve onu temsil eden yüksek dereceli kraliyet memurlarıydı.

Krallık devrinde başkentin düzen ve temizliğine ne kadar önem verildiğini, Pergamon'da bulunmuş olan ve astynomoi yazıtı olarak tanınan 224 satırlık bir metinden öğrenmek mümkün olmaktadır (119). Günümüzdeki anlamıyla belediye zabıtası olarak niteleyebileceğimiz astynomoi ve amphodarkhai adlı memurlar, strategos'ların veya kral tarafından atanan diğer bir görevlinin emrinde çalışıyorlar ve kentin temizlik, düzen, içme suyu gibi güncel sorunlarıyla ilgileniyorlardı. Astynomos yazıtı, Pergamon Krallığı'nın başkentindeki günlük yaşam ve kişilerin hak ve görevleri konusunda ilginç bilgiler verdiği için son derece önemli bir buluntudur.

Pergamon'daki yargıçlar "halkın adına" çalışıyor, fakat "kral adına" karar veriyorlardı. Şehir gelirlerinin büyük bir kısmı kraliyet veznesine (basilikon) gidiyordu. Yurttaşlar, aralarında birçok yerel vergilerin de bulunduğu yüklü bir vergiyi ödemekle yükümlüydüler. Ancak, krallığa ödenen vergilerle kıyaslandığında, yerel vergilerin pek büyük bir önemi yoktu. Bir Pergamon dekretinde, Asklepiades adında birine sadece "şehrin kontrolündeki tüm vergilerden muafiyet (ateleia) verilecek" ifadesinin kullanılması (120), krallığa ödenen vergilerin vazgeçmez gelir kaynakları olduklarını göstermektedir. Şehirdeki maliye memurları (tamiai) da strategos'lara bağlıydılar. Şehrin, kendi adına sadece tek tip bronz sikke basma hakkı vardı (121).

Grek geleneğine göre, tapınaklar, kendilerine en yakın şehre karşı sorumluydu. Ancak Attaloslar, bu sorunu da kendilerine özgü bir yöntemle çözdüler: Tapınak gelirlerini şehre bıraktılar ama şehrin kutsal gelirle ilgilenen mali kurumunun başına özel bir memur atadılar. Ayrıca, zengin tapınakların mali sorumluları olan neokoros'lar da krallar tarafından atanıyorlardı. Gymnasion'un yönetiminde de aynı ilkelerden yola çıkılmıştı. Burası, gençliğin askeri ve kültürel eğitim merkezi idi ve krallığın geleceği için önemliydi. Kralın mali desteği ile ayakta duran gymnasion'u yöneten gymnasiarkhos ile paidonomos kralın atadığı memurlardı. Öte yandan, başkentte asayiş sağlayan polis gücünün (paraphylakes) başında da bir kraliyet memuru bulunmaktaydı (122).

Pergamon'lu yöneticiler, her ne kadar "Pergamon'lu (Pergameis)" olarak kabul görmek istedilerse de, köken itibarıyla onlar pergamonlu değillerdi. Krallar, güya iki yönlü bir tanrısal soydan geliyorlardı, bunlardan biri onları Herakles'in torunları yapıyor, diğeri ise Dionysos'a bağlıyordu (123). Öte yandan, krallık içindeki veya dışındaki birçok Grek kentinde, hiçbir baskı olmaksızın, kralların ve atalarının tanrısallaştırılmış olduklarını (apotheosis) ve onlar

(118) Hansen Attalids, s. 188-9.

(119) Bu yönetmeliğin, Eumenes II devrinde kaleme alınan bir kraliyet yasasından aynen kopye edilip, Roma devrinde uygulandığı bilinmektedir, ilk kez W. Kolbe tarafından yayınlanan (Ath.Mitt., XXVII, [1902]. s. 47-77=OGI, no.483) metin, birçok değişik bilim adamı tarafından incelenmiş olup, Traianus veya Hadrianus devirlerine terhihlenmektedir.

(120) Syll.³ no. 1007, satır 20.

(121) CAH VIII s. 601.

(122) Vavrinek, Aristonikos, s. 6.

(123) CAH VIII. s. 593.

adına bir kült tesis edildiğini görüyoruz (124). Bu kültün kuruluşunu Eumenes I veya Attalos I dönemlerine tarihlemek mümkündür. Yine bu kült içinde prenslere ve kraliçelere de yer ve-verildiği ve örneğin Attalos I'nin karısı Apollonis ile Eumenes II'nin karısı Stratonike'nin tanrılar arasında sayıldığı görülmektedir (125).

Ailesi, süt kardeşleri (syntrophoi) (126), özel muâızları (somaophylakes) (127) ve dostları (philoî) (128) kralların yakın çevresini (anankaioi) oluşturmaktaydı. Bu kişilerin, zaman zaman, krallığın önemli sorunlarını görüşmek üzere kraliyet meclisine çağırıldıkları anlaşılmaktadır (129). Bazı buluntular bize, sarayda bir "mühür muhafızı" (130), biri rhiskoph-ylaks, diğeri gazophylaks olarak adlandırılan iki hazine görevlisi (131) ve bir tür başbakan (ho epi ton praginaton) (132) gibi diğerk bazı memurların varlığını göstermektedir.

Delphoi'da bulunan bazı yazıtlardan (133), krallığın ordusu hakkında değerli bilgiler edinmek mümkün olmaktadır. Sözkonusu yazıtlarda, Attalos I tarafından gönderilen subay ve erler Phokis'in Lilaia kenti tarafından onurlandırılmaktadır (134). Buradan elde ettiğimiz bilgileri, Eumenes I devrine ait diğerk bir yazıttaki (135) bilgilerle birleştirecek olursak, Pergamon Krallığı'nın şöyle bir ordu yapısına sahip olduğunu görürüz: Ordunun büyük çoğunluğunu oluşturan yaya askerler, hegemoniai adı verilen küçük birimlere ayrılmış ve her birim üst rütbeli bir subay (hegemon) ile onun yardımcılarının emrine verilmişti. Atlılar ise hipparkhos'lar tarafından yönetilmekteydi. Donanmanın iyi organize edildiği ve güçlü olduğu kesin olmakla birlikte, nasıl finanse edildiği ve örgütlendiğini bilmiyoruz. Öte yandan, ülkenin stratejik mevkillerine özel garnizon birlikleri (phrouroi) yerleştirilmiş (136) ve ayrıca, ülkede asayişî sağlamak üzere bir kraliyet jandarması (paraphylakitai) (137) örgütü kurulmuştu. Başkent Pergamon'da ise, kralın özel muhafızları olan somatophylaks'lara ek olarak, sürekli bir garnizon bulundurulmakta ve Attalos III'ün ölümden sonra, ülkede çıkabilecek karışıklıklara karşı hazırlanan dekrette (138) bunlardan "kale içine ve eski şehre yerleştirilenler" diye söz edilmektedir.

Pergamon ordusundaki askerin büyük bir çoğunluğu Grek kökenli değildi. Ancak, Pergamon gymnasion'unda bulunan ephebe listelerine bakılırsa, ordunun bir bölümünü oluşturan Masdyenes ve Mysialılar grek adları taşıyorlardı, diğerk bir deyişle, Hellenleşmişlerdi (139). Bu askerlerin, kendilerine tahsis edilen ve katoikia adı verilen yerleşim bölgelerinde hangi

(124) Bk. dipnot 35.

(125) Bu iki kadının tanrıça olarak zikredildiği bir yazıt için bk. OGI, no. 309.

(126) OGI, 247.

(127) OGI, no. 747.

(128) OGI, index.

(129) Polybios, V, 41.6 ve OGI, no. 315.

(130) SEG i, no. 374.

(131) Rostovtzeff'e göre Rhiskophylaks adı verilen görevliler, kralların özel hazineleri olan Rhiskos'un muhafızları idiler. Öte yandan, grekler, monarkh'ların hazineleri için Gaza sözcüğünü kullandıklarından, Gazophylaks sözcüğünden de aynı görevi yapan memurlara verilen isim olması mümkündür. Bu konuda ayrıntılı bilgi ve örnekler için bk. Rostovtzeff, Economic Policy s. 386-7.

(132) Örnekler için bk. OGI, index.

(133) F. Courby, Fouilles de Delphes II, 2 (1921), s. 224; krş, CAH VIII, s. 595.

(134) Aitolialarla sıkı ilişkiler içinde olan Attalos I, bu birliği herhalde, Philippos V'in yaptığı saldırılara karşı takviye olarak göndermiş olmalıdır.

(135) OGI, no. 226.

(136) OGI, no. 266.

(137) Vavrinek, Aristonikos, s. 6: OGI, no. 338.

(138) OGI, no. 338.

(139) Inschr. Perg., no. 249=OGI, no. 338=IGR IV, no. 289. Yazıtın metni aşağıda verilmektedir.

koşullarda yaşadıklarına ilişkin bilginiz sınırlıdır. Bir grup askere verilen bir imtiyaz belgesi (140) bize gösteriyor ki, bu tür katoikia'ların, verilen toprakların kalitesi, toprağın pay ediliş tarzı ve getirilen vergi yükümlülükleri bakımından bazı değişik türleri vardı. Öte yandan, askerler, kral tarafından kendilerine tahsis edilen topraktan başka toprak da satın alabiliyorlardı.

Eumenes I devrinde tarihlenen bir yazıttan anlaşıldığına göre, krallığın ordusu genelde paralı askerlerden (emmisthoi) oluşmaktaydı. Ancak, aynı yazıtta bazı gönüllü (amisthoi) askerlerden de söz edilmekle birlikte, bu gönüllülerin kimler olduklarını anlamak mümkün olmamaktadır (141). Kuşkusuz, bu paralı askerlerin bir kısmı krallığa bağlı bazı şehirler tarafından finanse edilmekteydi, ancak, bazı varlıklı kimselerin de buna katkıda bulunduklarını söylemek mümkündür. Örneğin, muhtemelen İ.Ö. II. yüzyılda, Andros adında biri, Batı Anadolu'daki bazı çarpışmalar için Pergamon'a bir miktar asker göndermiştir (142).

Gymnasion'lar krallar için ayrı bir önem taşıyor ve parasal yönden destekleniyorlardı. Krallığın geleceği, bir bakıma, burada eğitilen gençlerin elinde olacaktı. Pergamon Krallığındaki gymnasion'ları Romalıların Augustus devrinde kurdukları collegia iuvenum'lara (143) benzetmek mümkündür. Bu okullara devam eden çocuklar ve gençler, hem askeri bir eğitim ve disiplinden geçiriliyor, hem de krallık ideolojisine içten bağlı birer insan olarak yetiştiriliyorlardı.

5- Kralların Ekonomik Politikası:

Pergamon Krallığı'nın zenginliği dillere destan olmuştur. Ancak, zenginlik derken, ülke içinde yaşayan halkın değil, kraliyet ailesinin zenginliğinin anlaşılması gerekir. Krallığın kurucusu Philetairos'un el koyduğu 9000 talent'lik hazineyi de kullanarak kalkınan krallık öyle bir zenginliğe erişmişti ki, son kralın ölümünden bir asır sonra bile, ozan Horatius'un "Attaloslar" sözcüğünü "sınırsız zenginlik" anlamında kullanıldığını görmekteyiz (144).

Krallığın en önemli gelir kaynağı, kuşkusuz, krallığa bağlı şehir veya yerli küçük toplulukların ödedikleri vergilerdi. Vergilerini, arazinin büyüklüğü ve verimliliği esasına dayandıran Hellenistik monarşilerden farklı olarak, Pergamon kralları, her şehir veya topluluk için önceden saptanmış bir miktarda vergi almaktaydılar. Herhalde bu miktar, belli bir yılın ürünü esas alınarak hesaplanmaktaydı. Örneğin, Pisidia'daki Amlada (Asaradağ) şehri yılda 2 talent vergi ödüyordu (145). Ayrıca, örneğin savaş durumlarında, bu maktu vergiler dışında bazı ek yükümlülükler de getirilmekteydi. Örneğin, Apameia şehri, bir savaş sırasında Pergamon or-dusu.a hububat temin etmekle yükümlü kılınırken (146), bir başka dönemde, Attouda'da (Hi-sarköy) oturan, Solon adında biri,krallığa hububat bağışlamaktaydı (147).

Kırsal kesimin ödemekle yükümlü olduğu vergiler hakkında bilgiler sağlayan bazı buluntular vardır. Örneğin, Soma'da bulunmuş olan bir yazıtta, Apollon Tarsenos festivaline

(140)Inscr. Perg., no. 158.

(141)OGI, no. 266.

(142)CAH, s. 596,

(143)M. Rostovtzeff, The Social and Economic History of the Roman Empire, Oxford 1957, s. 103, 107,128, 326, 429-30.

(144)Horatius, Carmina, I, 1.11-13 ve II, 18.5-6

(145)OGI, no. 751 (=Welles, Royal Correspondance, no. 54). Şehrin, büyük ün kazanmış olan şarabı nedeniyle zenginleştiği bilinmektedir (Strabon, 570; M. Özşait, Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi, s. 113-4.

(146)MAMA VI, no. 173.

(147)MAMA VI, no. 68.

katılanlara, "koyun alış-verişinde alınan vergilerden" muafiyet tanınmaktadır (148). Bir başka yazıt yardımı ile de, bir askeri kolonide bulunan bazı kişilere "bağlardan %5 (eikoste), hububattan ise % 10 (dekate) vergi alınması koşulu ile", bir arazi bağışlandığını öğreniyoruz (149). Mülk sahipleri vergilerini ödemedikleri takdirde arazileri devlete geçmekteydi (150). Kraliyet çiftliklerini işleyenler (laoi basilikoi), vergi olarak bazen para ama çoğunlukla mal olarak, bir dekate vergisi (151) ödüyorlardı.

Yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi, Hellespontos ve civarından sorumlu olan bir strate-gos'un, bölgesindeki bir şehir için vergi muafiyeti istenmesini dikkate alarak, bu yöneticilerin aynı zamanda vergi toplama konusunda da yetki ve sorumlulukları bulunduğunu anlamaktayız (152). Pers ve Seleukoslar devirlerindeki idari birimlerin, Pergamon kralları tarafından, en azından mali konularda muhafaza edilmiş olduğu söylenebilir (153). Örneğin, Eriza (Der-eköy ?) hyparkheia'sında, devlet gelirlerinin toplanmasından sorumlu, tutulan bir maliye görevlisi (ho epi ton prosodon) bulunmaktaydı (154). ancak, büyük zenginlik kaynaklarına sahip olan şehirlerde kralların mali konuları daha yakından kontrol etmiş olmaları mümkündür. Örneğin, büyük bir zenginliğe sahip olan Sardis'deki Artemis tapınağındaki mali sorumlu (neo-koros) kral tarafından atanmıştı (155).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Pergamon Krallığı'na bağlı şehirlerde oturanlar, kraliyete ödedikleri vergiler dışında, bulundukları şehrin koyduğu değişik türden vergileri de ödemek durumundaydılar. Diğer Grek şehirlerinde varlıklı kişilerin ödedikleri khoregia, trierarkhia, ksenodokhia, boegia ve lampadarkhia gibi vergilere ilaveten, alış-verişlerde uygulanan arazi, hayvan, köle, kereste ve tekstil vergileri de ödenmek zorundaydı. Ancak, krallık vergileri öylesine yüksekti ki, yerel yönetimlerin bu vergilerin miktarını yüksek tutması mümkün değildi. Şu halde, bağımlı şehirlerin finans kaynaklarını kısmak ve onları kendilerine muhtaç duruma getirmekle, Pergamon kralları, bu kentlerin iç işlerini de kontrol altına almış durumdaydılar. Örneğin, Temnos (156), Teos (157) ve Hellespontos civarındaki bölgenin (158), kraliyet veznesinden (basilikon) bir nevi bütçe yardımı aldıklarını gösteren bazı yazıtlar bilinmektedir (159).

Krallığın diğer bir gelir kaynağı da, ülke dışına satılan mallardan elde edilen gümrük vergileriydi. Bu verginin, krallığın ilk yıllarından itibaren yürürlükte olduğu anlaşılıyor; çünkü Philetairos, komşu Kyzikos şehrine "ihraç edilen büyükbaş hayvanlardan alınan" gümrük vergisinden muafiyet (atelia) tanınmıştı (160).

(148) Ath. Mitt, XXIV (1899), s. 121-4, no.36 (Welles, Royal Correspondance, no. 47); Rostovtzeff, Economic Policy, s. 369-371 ve Magie, Roman Rule, s. 44 ve 782. (149)inschr, Perg no. 158(=Welles, Royal Correspondance, no.51).

(150)Bir yazıt, "kraliyete intikal eden arazilerde çalıştırılan kölelerin de kraliyet mülkü haline geldiğini" kaydetmektedir (Inscr. Perg., no. 249).

(151)Dekate (onda bir vergisi) hakkında bilgi ve bibliyografya için bk. H. Malay, "A. Royal Document from Aigai in AioNs", Greek, Roman and Byzantine Studies, 24 (1983), s. 352.

(152)SEG II, no. 663.

(153) Hansen, Attalids, s. 205.

(154)Rostovtzeff, Economic Policy, s. 389.

(155)A.g.e., s. 385 ve Hansen, attalids, s. 202. Strabon, "kutsal olmasına rağmen, Ephesos'daki balık gelirine krallar tarafından elkonulduğunu, ancak Romalıların bunları geri verdiklerini" yazmaktadır(642).

(156)Inscr. Perg., no. 157 (=Welles, Royal Correspondance, no. 48).

(157)SEG II, no. 580.

(158)Hansen, Attalids, s. 109, 166-7.

(159)CAH VIII, s. 605-6.

(160)Hansen, Attalids, s. 18 ve 207.

6- Kral Attalos III'ün Vasiyeti ve Aristonikos:

Pergamon Krallığı'nın son ve ilginç kralı Attalos III, son günlerinde bir vasiyetname hazırlamış ve geleneksel dostları Romalıları krallığın varisi olarak göstermişti (164). Birçok antik yazar tarafından nakledilen bu vasiyetnamenin gerçek olup olmadığı konusundaki bazı kuşklar, 1890 yılında bulunan bir yazıt sayesinde ortadan kalkmış bulunmaktadır (165). Vasiyetin tam metni bilinmediği için, kralın hangi gerekçe ile bu şekilde davrandığını bilemiyoruz. Ancak, bunu Pergamon krallarının geleneksel Roma dostluğu ile açıklamak mümkün olabilir. Nitekim, krallık, ulaştığı dillere destan zenginlik ve kudreti, Magnesia Savaşı'ndan sonra Romalıların yaptığı yeni düzenlemelere borçluydu (166). Öte yandan, Attalos'un bu vasiyetini, devletini Roma gibi bir süper gücün daha büyük bir tamahına karşı hazırlamış olabileceğini ileri süren bilim adamları da vardır (167).

Bu vasiyeti bize aktaran bazı antik yazarlar, örneğin Florus ve Seneca, Attalos'un tüm ülkeyi değil de sadece "kişisel mülkünü" Romalılara bıraktığını yazıyorsa da (168), gerçek şudur ki, burada sözü edilen "kişisel mülk", sadece kraliyet hazinesini ve kendi malını içermekle kalmıyor, fakat aynı zamanda kraliyete ait arazileri (agri Attalici), ormanları, atelye-leri ve çok sayıdaki köleyi de kapsıyordu (169). Öte yandan, vasiyetin içeriği hakkında bize dolaylı bilgiler veren bir Pergamon dekretinden anlaşıldığına göre, Pergamon şehri ve ona bağlı arazi (territorium) ile birlikte bazı Grek kentleri de özgür bırakılmaktaydılar (170). Şu halde, kralın, vasiyetini bazı koşullarla yapmış olması mümkündür.

Attalos'un vasiyetinin Romalıları tarafından taklit edilmiş olduğu da ileri sürülmüştür. Nitekim, bu yazımızın konusu olan isyanı başlatan Aristonikos'un da aynı gerekçe ile başkaldırdığı görülmektedir (171). Öte yandan, Sallustius, Mithradates'in İ.Ö. 69 yılında Parth kralı Arsakes'e yazdığı bir mektupta, Romalıların bu vasiyeti taklit ettiklerini ileri sürdüğünü yazmaktadır (172). Günümüzün bazı araştırmacıları da, yakın zamanlara kadar bu vasiyetin

(161) Cicero, Pro Lege Maniia, V! 14.

(162) "Batı Anadolu'nun Antik Çağdaki Ekonomik Durumu", E.Ü. Edebiyat Fak. Arkeoloji-Sanat Tarihi Der gisi !! (1983), s. 50-61.

(163) Batı Anadolu'nun antik çağdaki ekonomik durumu hakkında başvurulması gereken en önemli kaynaklar şunlardır: M. Rostovtzeff, The Social and Economic History of the Roman Empire ve T.R.S.Broughton, An Economic Survey of Ancient Rome, Vol. IV, Baltimore 1938.

(164) Sallustius, Historiae, IV, 59: Livius, LIX: "Heredem autem populum Romanum reliquaret Attaius, rex Pergami, Eumenis filius".

(165) INSCR. PERG., NO. 249=OGI. NO. 338=IGR IV, NO. 289.

(166) CAH VIII, S. 232 ve dev.

(167) Hansen, Attaiids, s.149.

(168) Fiorus, i, 35.2: "... populus Romanus bonorum meorum heres esto" ve Seneca, Controversiae, II: "... omnium bonorum meorum, amnis meae pecuniae heres esto".

(169) Hansen, attaiids, s. 149.

(170) Aşağıdaki çevrisi sunulan bu yazıt hakkında bibliyografik bilgi için bk. dipnot 165.

(171) Hansen, attaiids, s. 151.

(172) Bk. dipnot 164.

gerçekliğinden şüphe duymaktaydılar (173). Ancak, gerek Pergamon'da bulunan ve vasiyetle ilgili ifadeler taşıyan yazıt (174) ve gerekse aynı yüzyılda benzeri yollara başvuran başka kralların bulunması bu tartışmayı gereksiz kılmaktadır (175).

Son kralın öldüğü sıralarda Pergamon krallığı birçok sosyal huzursuzluklarla çalkalanmaktaydı. Krallar her zaman için köle ayaklanma ihtimalini gördüklerinden, toplumun bu alt tabakasını hoşnut etmek üzere bazı imtiyazlar tanımayı denemişlerdi. Örneğin, paroikoi sınıfına ve paralı askerlerin bir kısmına vatandaşlık hakkı verilirken, köleler de paroi-koi sınıfına alınmışlardı (176). Ancak, bu imtiyazların verilisinde bile birçok haksızlıklar yapılmıştı. Zaten, o devir bir sosyo-ekonomik çalkantı ve huzursuzluk devriydi. Sicilya'daki köle ayaklanmasının haberi hemen tüm Akdeniz dünyasına yayılmış ve bu haber Anado-lu'daki köle nüfusu hayli umutlandırmıştı. Diodoros, bu dönemde köleleri ayaklanmaya sev-keden yaygın bir "köle zulmü"nden söz etmektedir (177). Gerek krallara ve gerekse bireylere ait geniş mülklerde, madenlerde ve atelyelerde çalıştırılan köle sayısı, özgür insan sayısından daha fazlaydı ve bu köleler arasındaki huzursuzluk son sınırına kadar varmıştı. Örneğin, Karia'nın Amyzon (mazinkale) şehrinde bulunan ve bu döneme tarihlenen bir yazıtta, efendisini öldüren ve evini yakan bir kölenin çarmıha gerilmiş olduğunu belirtmektedir (178).

Aritonikos kimdi ? Justinus'a göre, "Eumenes'in, Aristonikos adında, Ephesos'lu bir harpist'ten olma, evlilik dışı bir oğlu vardı. Attalos'un ölümünden sonra bu genç adam, atalarına ait olduğunu ileri sürerek tahta sahip çıkmak istedi" (179). Diğer birçok antik yazar da, Aristonikos'un Eumenes IPnin oğlu olduğunda birleşmekteyseier de (180), ihtiyatlı bir ifade kullanan Strabon'onun kraliyet ailesine mensup olduğunu (181) ve Velleius Paterculus ise bu kişinin kraliyet ailesi ile hiçbir bağı olmadığını yazmaktadır (182). kazandığı başarıları bakılacak olursa, hiç de sıradan biri olmadığı anlaşılan bu adam, mevcut sosyal ve ekonomik düzenden hoşnut olmayan ve son kralın vasiyetine karşı çıkan kitlelerden yararlanmayı düşünmekteydi (183). Sonuçta, Aritonikos'un bu cüreti, kraliyet garnizon ve donanmasındaki çok sayıda paralı asker de ayaklanmaya katılması sonucunda gerçek bir askeri güçle birleşti. Aristonikos'un, toplumun hangi kesimlerinden yararlanmayı tasarladığını daha iyi anlamak için, son kralın ölümünden hemen sonra Pergamonluların çıkardıkları bir yasa (psephis-ma) metnini incelemekte yarar vardır. Pergamon tiyatrosunda bulunan bu yazıtın çevrisi şöyledir (184):

(173)Hansen, Attalids, s. 148.

(174)Bk. dipnot, 170.

(175)SEG IX, no.7 ve CAH IX, s. 226.

(176)CAH VIII, s. 598, ve IX, s. 103.

(177)Diodoros, XXXIV-XXXV, 2.26: "... Aynı devirde Asya'da da benzeri olaylar meydana geldi: Aristonikos, gerçekte kendine ait olmayan krallık tahtında hak iddia edince efendilerinin kötü muamelesi yüzünden köleler onunla **birlik** oldular ve büyük tahribat yaparak birçok kenti ele geçirdiler".

(178)Vavrinek, Aristonikos, s. 20 ve L. Robert, Et. Anat., s. 289.

(179)Justinus, XXXVI, 4. Kimi araştırmacılara göre, Justinus, Eumenes ile Attalos'u karıştırmıştır ve aslında Aristonikos, Attalos li'nin oğludur (E. Pais, Histoire Romanie I, Paris 1926, s. 595).

(180)Livius, LIX ve Eutroplus, IV, 20.

(181)Strabon, 646.

(182)Velleius Paterculus, II, 4.1 ve Vavrinek, Aristonikos, s. 29.

(183)CAH IX, s. 104.

(184)Inschr. Perg., no. 249=OGI, no.338=IGR IV, no. 289.

"

Mademki kral Attalos Philometor Euergetes, ölümü ile vatanımızı ve ayrıca bizzat saptadığı bir bölgeyi özgür olarak bırakmış ve şimdi bu vasiyetin Romalılar tarafından onaylanması gerekmektedir ve mademki kamunun selameti için aşağıda belirtilen halk tabakalarına gösterdikleri iyi niyetten dolayı vatandaşlık hakkı tanınması gerekmektedir; (o halde) halk, şu sınıflara vatandaşlık hakkı tanımayı kabul etmiş bulunmaktadır: Resmi kayıtlara yabancı (pa-rokoi) olarak geçenler, şehir veya arazisinde yerleşik durumda bulunan askerler, Makedoni-alılar, Mysialılar, kalede veya eski şehirde bulunan kolonistler, Masdyenes (kavmi), garnizon askerleri, şehir veya arazisinde oturan veya buralarda mülkü olan diğer özgür kişiler (185) ve onların kadın ve çocukları, ayrıca, Philadeiphos ve Philometor devrinde satın alınan veya ganimet olarak alınıp kraliyet mülkü olarak işlem gören köleler (186) hariç olmak üzere, yaşlı veya genç kraliyet köleleri ve azatlıların çocukları yabancı uyruklular (paroikoi) sınıfına alınacaklardır. Kadın veya erkek olsun, kral ölünce kenti terkedenler veya şimdi terketmek üzere olanlar oy verme hakkından yoksun bırakılacaklar ve tüm malları şehre devredilecektir.

.....”

Hiç kuşku yok ki, Pergamonlular bu yasayı, şehirde çıkan kargaşayı önlemek ve Arit-onikos'a destek vermesi mümkün olan grupları tatmin etmek amacıyla ve biraz de telaşa kaleme almışlardı. Son kralın ölümü ile kenti terkeden veya buna hazırlanan prokoi sınıfınakarşı alınan önlemlere ve verilen tavizlere bakılırsa, bunlar Aristonikos'un tarafını tercih etmişlerdi, ancak, vaat bakımından Aristonikos'un Pergamonlulardan hiç de aşağı kalmadığı görülmektedir. Pergamon agorasında bulunan ve İ.Ö. 133 yılında vatandaşlığa alınanları kaydeden bir listede sadece paroikoi, Masdyenes ve resmi köleler değil, aynı zamanda kişisel köleler de bulunmaktaydı (187). Mamafih, Pergamon'da çok sayıda ateşli taraftarları olduğu halde, "halka karşı iyi niyetli olan" gruplar Aristonikos'un başkentte yuvalanmasına engel olmuşlar ve onu ayaklanma hareketini Pergamon dışında başlatmağa mecbur etmişlerdi (188).

Aristonikos'un planının, öncelikle Batı Anadolu'daki sahil şehirlerinin kontrolünü ele geçirmek olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, Smyrna ile Phokaia (Foça) arasında bulunan Leu-kai şehri ayaklanmaya fiilen katıldılar. Bu arada. Phokaia ve Kolophon (Değirmendere) şehirleri ile Samos adası da Aristonikos'a boyun eğmişlerdi. Donanmanın da yardımı ile, fetihlerini Karia'ya kadar genişleten ve bu arada Myndos (Gümüşlü) şehrini teslim alan (189) Aris-tonikos, Smyrna ve Ephesos şehirlerini de ele geçirmeğe çalıştı. Ancak Smyrnalıları ona kapılanını kapadılar (190). Ayrıca, Ephesos'da demirli bulunan kraliyet donanması, aristoni-

(185)Yazıtın restore edilmiş son şekli için bk.L. robert, Villes d'Asie Mineure (2), Paris 1962, s. 51,

(186)Bu köleler Attalos III'ün kişisel mülkü olarak kabul edildiklerinden, Romalılara bırakılan miras içinde yer almışlardı.

(187)Ancak, verilen umutlar bakımından, Aristonikos'un, Pergamon yöneticilerinden hiç de aşağı kalmadığı görülmektedir. Pergamon agorasında bulunan ve İ.Ö. 133 yılında vatandaşlığa kabul edilenleri kaydeden listede sadece paroikoi, Masdyeni ve resmi köleler değil, fakat aynı zamanda kişisel köleler de bulunmaktaydı (Ath. Mitt., XXVII [1902], s. 106-125 ve J. Vogt, "Pergamon und Aristonikos", Atti, del terzo Congresso internazionale di Epigrafia greca e latina, Roma 1959, s. 48).

(188)D.R. Dudley, "Blossius of Cumae", JRS, XXXI(1941), s.98 ve Hansen Attalids, s.152 ve 157.

(189)A. VVilhelm, ÖJH (1908), s. 68 ve dev.; T.R.S. Broughton, "Stratonicea and Aristonicus", CPH., 29(1934), s. 253.

(190) P. Aelius aritides, Smyrna ile ilgili olarak Roma'ya gönderdiği bir mektupta, şehrin Aristonikos'a kapılarını kapattığını, hatta onunla savaştığını ve bu nedenle övgüye layık olduğunu yazmaktadır (Orationes, XIX. 11)

kos'un deniz gücünü Kyme (Nemrut Limanı) yakınlarında bozguna uğrattı (191). Smyrna ve Ephesos'un Aristonikos'a karşı çıkmalarını doğal karşılamak gerekir; çünkü her iki şehirde de Roma tarafını tutan aristokrat partiler iktidardaydılar.

Ephesos ve Smyrna'dan gelen tepki ve donanmanın yenilgiye uğraması, Aristoni-kos'un topladığı askeri gücün yeterli olmadığını gös'. mekteydi. Bu nedenle krallığın iç bölgelerine yöneldi ve buralarda sosyal huzursuzluklar devam ettiğinden, çok sayıda köle ve işçiyi, onların bağımsızlık duygularını kabartarak, etrafında toplamayı başardı (192). Bu sırada, bazı Galat kabilelerinin de Aristonikos'a katılmış olmaları mümkündür (193). Bazı buluntular, Mysia Abbaitis gibi dağlık yörelerde bile Aristonikos'a karşı bir direnç olduğunu göstermektedir. Örneğin, yakın zamanda Gordos'da (Gördes) bulunan ve "Gordos'da oturan Mysia Abbaitis'liler" tarafından kaleme alınan bir onur yazıtında, "Aristonikos'a karşı yapılan savaşta önderlik eden" birinden söz edilmektedir (194) (Bk.Lev.).

Aristonikos, çevresinde toplanan kölelere gerekli umut ve morali vermek üzere hareketini felsefî bir tabana oturtmayı da ihmal etmemişti. Bu düşünceden hareketle, taraftarlarına Heliopolitai (Heliopolis halkı) adını vermişti. Bu isim, ya lambulos tarafından anlatılan ütöpik Güneş ülkesinden (195), ya da Suriyelilerin Güneş Tanrısı'nın kült merkezi olan Helio-pois'den (Baalbek) alınmıştı (196). Vaat edilen bu Güneş Ülkesi'nde kölelik olmayacak ve herkes mal-mülk sahibi olacaktı. Yine bu sıralarda, Aristonikos'un ayaklanmasını desteklemek üzere Anadolu'ya gelen Cumae'lı filozof Gaius Blossius da isyanın böyle bir felsefî temel üzerine oturtulmasına katkıda bulunmuş olabilir (197). Sonraları, Aristonikos'un kesin yenilgisinden sonra, Blossius'un intihar ettiği bilinmektedir (198).

Yeniden moral ve güç kazanan Aristonikos ve taraftarları, umulmadık bir başarı kazanarak, Thyateira (Akhisar) ve Apollonis'i (Palamut) ele geçirir ve daha sonra da, aralarında Mysia'daki Stratonikeia'nın (Gelenbe) da bulunduğu bazı müstahkem mevkilere saldırır(199). Attalosların, Mysia ve Abrette'ne'deki dağ kavimleri arasında kurdukları garnizonlar geri çekilince, isyancılar, Propontis (Marmara Denizi) kıyısındaki Grek şehirlerine saldırılar düzenlerler. Bazı önemli şehirlerin durumu çok güçleşir (200). Başlangıçta, Pergamonluların

(191)Strabon, 646; Justinus, XXXVI, 4. 6-7 ve XXXVII, 1.1; Florus, I, 35. 4 ve V.Chapot. La Province romaine proconsulaire d'Asie, Paris 1904, s.12.

(192)CAH IX, s. 104.

(193)Galatlarla yapılan bir savaşta ölen ve Teuthrania'da gömülen bir Romalı askerin mezar taşından anlaşıldığına göre, bu asker, Kintos adında biri ile Roma'dan gelmiştir. A. VVilhelm, Kintos isimli bukişiyi, ayaklanmanın son kalıntılarını temizlemek üzere Anadolu'ya gönderilen Romalı komutanQuintus Caepio ile özdeşleştirir (Sitzungsberichte, Akademie der VVissenschaften in Wien, Philosophisch-historische Klasse, 214 B, 1933, s. 26-29).

(194)H. Malay-G. Petzl, "Ehrenbeschlüsse für den Sohn des Anaximbrotos aus Gordos", Epigraphia Anatolica 3 (1984), s. 157-166.

(195)lambulos'un ütöpik ülkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Vavrinek, Aristonikos, s. 35-43; RE IX, col. 681-3, s.v. iambulus; D.R. Dudley. "Blossius of Cumae", JRS XXXI (1941), s. 98-9; CAH IX,s. 21 ve 104.

(196)Rostovtzeff, SEHHVV, s. 808; Vavrinek, Aristonikos. s. 35-43 ve D.R. Dudley, "Blossius of Cumae", s. 98.

(197)D.R. Dudley, a.g.e., s. 94-99; Vavrinek, a.g.e., s. 31 v Plutarkhos, Tiberius Gracchus, XX. Stoikfelsefeyi benimsemiş olan Blossius önceleri Tiberius Gracchus'un yakın arkadaşıydı, ancak onun ölümünden sonra Aristonikos'a katılmıştı.

(198)The Oxford Classical Dictionary (2nd ed.), s. 170.

(199)Strabon, 646. Aristonikos'un Stratonikeia kuşatması hakkında bk. T.R.S. Broughton. "Stratoniceia and Aristonicus", CPH 29 (1934), s. 252-4.

(200)Diodoros, XXXIV, 12; Valerius Maximus, IX, 2.4 ve Magie, Roman Rule s. 779-80.

bazı sınırlı yardımlarının da katkısıyla direnen, fakat sonra bazı yerli kabilelerin hücumlarından bunalan birçok Grek kenti, Anadolu'daki monarkh'lardan yardım isterler ve gerçekten, bunların bir kısmından olumlu yanıt alırlar (201).

Bu arada, Attalos'un vasiyeti ile ilgili haberler Roma'ya ulaşmış (202) ve vasiyetin gereklerini yerine getirmek üzere Roma Senatosu tarafından görevlendirilen beş memur, İ.Ö. 132 yılının ilk aylarında Anadolu'ya ulaşmıştır. Bu komisyonun başında, ünlü Tiberius Graco-hus'un en büyük muhaliflerinden olan P. Cornelius Scipio Nasica bulunmaktadır. Roma'da gözden düşen ve bir bakıma Roma'dan uzak tutulmak amacı ile Anadolu'da görevlendirilen Nasica, kısa bir süre sonra Pergamon'da ölür (203) ve Selinus'un (Bergama Çayı) kenarına gömülür. Nitekim, Nasica'ya ait olan mezar anıtının bazı fragmentleri Pergamon'un eski bir mahallesinde ele geçmiştir (204).

Şimdi dört kişi kalmış olan Romalı memurlar, Roma Senatosu'nun Attaloslar tarafından yapılan tüm düzenlemeleri onayladığını" duyurmasından sonra, komşu hanedanlar ve grek şehirleri nezdinde diplomatik destek aramağa koyulurlar (205). Ayrıca, Pergamon'da bulundukları zamanlarda bu memurlar, bazı Grek şehirlerinden gelen elçiler tarafından ziyaret edilirler. Bu elçilerden ikisini yazıtlar yardımı ile tanımaktayız: Bunlardan ilki, Menas adında bir Sestos (Yalıkabab) vatandaşı idi. Bu adam, önceleri, şehri adına Attaloslara elçi olarak gitmiş ve ayrıca Trakya'daki kraliyet kuvvetlerinin komutanı olan Straton ile işbirliği yapmıştı. Son olarak da, "kralın tanrılar arasına kavuşmasından ve şehrinin Trakyalılardan gelen bir tehlike nedeniyle nazik bir durumda oluşundan ve ayaklanmanın getirdiği diğer tehlikelerden dolayı, Romalıların Anadolu'ya gönderdikleri elçiler nezdinde" aracılık yapmıştır (206). Yine bu komisyon üyeleri ile görüşmek üzere Pergamon'a gelen diğer bir elçi de, Kyzikos şehrini temsil eden, Makhaon adında biridir. Bu adam, şehrinin kuşatılmış olduğu bir sırada (İ.Ö.135) Make-donia valisi M. Cosconius'a başvurmuş, daha sonra görevli olarak Roma Senatosu'na gönderilmiş ve şimdi de Romalı elçilerle görüşmek üzere Pergamon'a gelmiş bulunmaktaydı (207). Böylece, grekle bilgileri toplayarak Roma'ya dönen bu komisyon üyelerinin verdikleri rapor, Romalıların konuyu daha ciddi olarak ele almalarını ve eğer Pergamon Kralı'nın bıraktığı mirasa sahip olmak istiyorlarsa, savaşmaları gerektiğini anlamalarını sağladı.

İ.Ö.131 yılının her iki consul'ü de, bu seferin kârlı ve kolay olacağını düşünerek, Batı Anadolu'ya Roma tarafından yapılacak olan seferin komutanlığına talip oldular. Aynı zamanda Roma'nın en yüksek din adamı (pontifex maximus) olarak da kendini kanıtlamış olan P. Licin-ius Crassus, meslektaşı ve rakibi durumunda olan L. Valerius Flaccus'u, "eğer, Mers rahibi (flamen) olarak, kutsal görev mahalli olan Roma'dan uzaklaşırsa kendisini cezalandıracağını"

(201)Aristonikos ayaklanması sırasında Pergamon ve Romalılara yardım eden krallar şunlardır: Nikodemes, Ariarathes, Mithradates ve Pylamenes (Justinus, XXXVII, 1.2; Eutropius, IV, 20.1 ve Orosius, V, 10.2). bazı bilim adamları, Eutropius ile Orosius'un titus Livius tarafından zaten söylenmiş olan şeyleri tekrarladıklarını, oysa Livius'un Roma'nın itibarını yükseltmek için bu müttefik kralların hizmetlerini küçümsemediğini ileri sürerler (Hansen, Attalids, s. 154). Öte yandan Vavrinek (Aristonikos, s. 33 ve 44), Batı Anadolu'da çıkan isyanı ilk olarak önlemeğe çalışanların Nikomedes ve Mithradates olduklarını belirtmektedir.

(202)Attalos'un ünlü vasiyeti Roma'ya Eudemos adında biri tarafından götürülür (Plutarkhos, Tiberius Gracchus, XIV).

(203)Cicero, Pro Flacco, 75; Plutarkhos, Tiberius Gracchus, XXI; Valerius Maximus, V, 3.20 ve RE IV.col. 1504, s. v. Cornelius.

(204)Ath. Mitt. XXXV (1910), s. 483-4, no. 77 (=CIL I², no. 2502=IGR IV, no.1681).

(205)Vavrinek, Aristonikos, s. 33 ve J. Vogt, "Pergamon und Aristonikos", s.50-52.

(206)J. Krauss, Die Inschriften von Sestos und der Thrakischen Chersones (I.K.19), Bonn1980, no.1

(207)IGR IV. no. 134.

söyleyerek tehdit eder. Durum Senato'da görüşülür ve Flaccus'un Roma'da kalması karar-laştırılır. Aslında, bir pontifex maximus olarak Crassus'un da italya'da kalması gerekmektedir.. Ancak, uygun başka bir aday bulunamadığı için görev Crassus'a verilir (208). Consul, güçlü bir ordu ile Anadolu'ya gelir. Bir şansı da, komşu grek şenirlerinden başka Anadolu'daki bazı krallıkların da yardıma koşmalarıdır. Bunlar arasında, Byzania kralı Nikomedes, Paphlagonia kralı Pylamenes, Kappadokia kralı Ariarathes ve belki Galatlar bulunmaktaydı (209). içlerinde Makhaon'un da bulunduğu Kyzikos birlikleri (210) ile, Trakya'daki huzursuz ortamdan rahatsız olan Byzantion güçleri (211) de bu takviye kuvvetleri arasında bulunmaktaydı. Öte yandan, Myndos'un Aristonikos tarafından ele geçirilmesinden rahatsız olan komşu Halikar-nassos şehri de bir savaş gemisi donatarak Romalıların emrine verir (212). Tabii ki, krallığın başkenti olarak Pergamon'un da, asker toplama ve askerlerin barındırılmaları gibi sorumluluklar üstlenmişti (213).

Bu güçlü durumuna rağmen, consul Crassus uzun süre savaşa girmedir. Muhafiflerinin ithamlarına göre o, kendini savaş alanında göstermekten çok, Attalosların dillere destan hazinelerini ele geçirmek niyeti güdüyordu (214). Ama Crassus, Anadolu'da bulunduğu süre içinde özellikle Grek nüfusun büyük sevgi ve güvenini kazanmıştı. Bunda grekçenin beş lehçesini anadili kadar iyi bilmesinin büyük rolü olmalıdır (215). Crassus, büyük disiplini, her zaman haklının yanında oluşu ve haksızlık işleyenleri acımasızca cezalandırması nedeniyle Anadolu'da bir efsane haline gelmişti (216).

Nihayet harekete geçen ve Leukai'ı kuşatan Carussus, Aristonikos'un donanmasının ani bir baskınına uğrar ve ağır kayıplar vererek kuzeye çekilmeğe mecbur kalır. Pergamon¹ a yaklaştığı bir sırada, Elaia ile Myrina arasında isyancılar tarafından yakalanır. Bir Roma con-sul'ünün esir düşmesini küçültücü bulduğundan, atındaki değneği alıp, kendisini Aristonikos'a götürmekte olan Trakyalı askere saldırır ve onun bir gözünü çıkarır. Acılar içinde kıvranan asker, Crassus'u orada öldürür ve başını Aristonikos'a götürür (217).

Crassus'un ölümü ile, Aritionikos, başarılarının zirvesine ulaşmıştır. Onun bu güçlü durumundan yararlanmak isteyen Pergamon'daki taraftarları, başkente de saldırması için büyük

(208) Livius, o güne kadar hiçbir pontifex meximus'un Roma'yı terketmemiş olduğunu belirtir: "... Adver-sus eum (yani Aristonicum) P. Lioinius Crassus consul, cum idem pondifex maximus esset, guod numquam antea factum erat, extra Italiam profectus proelio victus et occisus est" (LIX).

(210) IGR IV, no. 134.

(211) Tacitus, Annales, XIII, 62.2.

(212) Armağan olarak sunulan bu gemiyi zikreden yazıt için bk. A. VVilhelm "inschriften aus Halikarnas-sus und Theangela", ÖJH XI (1908), s. 68-70 ve ayrıca krş. T.R.S. Broughton, "Stratoniceia and Aristonicus", CPH. 29 (1934), s. 253.

(213) Ath. Mitt., XXXII (1907), s. 243-45, no. 4 (=IGR IV, no.292) ve Magie. Roman Rule, s. 1045 ve 1050.

(214) Justinus, XXXVI, 4.7-8.

(215) Valerius Maximus, VIII, 7.6. krş. Quintilianus, XI, 2.50.

(216) Eustatius, Commentarii ad Homeri Iliadem et Odysseam, ad fidam exempli Romani, XVIII, 7. Crassus hakkında şöyle bir hikaye nakledilir: Savaşın başından itibaren Aristonikos'un barınağı haline gelen Leukai'ı kuşatmağa ve hücum etmeğe karar veren Crassus, kale kapılarını kırmakta kullanmak üzere bir şahmerdan (uzun ve ağır direk) aramaktadır. Bu nedenle, Myrina'nın başmimarına (arkhitekton) bir mektup yazarak, daha önce şehirde bizzat gördüğü iki direkten birinin kendisine gönderilmesini ister. Diğerinin hangi amaçla kullanılacağını öğrenen mühendis, kullanılması ve taşınması daha kolay olur düşüncesi ile, direklerden küçük olanını gönderir. Buna çok sinirlenen Crassus, adamı çağırır ve nedenini sorar. Aldığı teknik açıklamayı anlamaz ve adamı soyarak döver (Aulus Gellius, Noctes Atticae, I, 13.11-13).

(217) Strabon, 646: Livius, LIX; Volenus Maximus, III, 2.12. ve Eutropius IV, 20. baskılar yaparlar.

Ancak, şehri korumakla görevli olan Pontos kralı Mithradates V Euergetes, şehir içindeki Aristonikos taraftarlarını etkisiz hale getirir ve böylece şehirden görmesi mümkün olan desteği engeller (218). Bu kritik günlerde Pergamon halkının çok büyük korkular yaşadıkları kesindir. Nitekim, Pergamon'da bulunan bir adak şiirinde, adak sahibi "kendisini Aristonikos'dan koruyan tanrıça Athena'ya duyduğu minneti" ifade etmektedir (219).

Roma donanmasının yenilgisi ve Crassus'un ölümü ile ilgili haber Roma'ya gelir gelmez, İ.Ö.130 yılı consul'ü olan M. Perperna, yanına bir miktar asker ve yüksek dereceli 10 memur alarak Anadolu'ya hareket eder. Bu sırada, isyancılar ve Aristonikos elde ettikleri zaferi kutlamaktadırlar. Perperna hiç vakit kaybetmez ve ani bir hücumla Aristonikos'un kuvvetlerini büyük bir bozguna uğratar. Taraftarlarının daha bol olduğu Mysia Abbaitis'e kaçmakta olan Aristonikos, Kaikos (Bakırçay) üzerindeki Stratonikeia şehrine sığınır (220). Takibi sürdüren Perperna, şehri kuşatır, açlığa mahkum eder ve sonunda teslim olmak zorunda bırakır. Aristonikos'u esir alarak Pergamon'a dönen consul, isyancıların liderini ve Pergamon Krallığı'nın ünlü hazinesini Roma'ya gönderir (221). Perperna, daha sonra tanrılara şükran adakları sunar ve zaferini kutlamak üzere Pergamon'da düzenleyeceği tören ve yarışmalara (agon) davet etmek üzere, tüm komşu şehirlere elçiler gönderir (222). Ancak, ne bu törenleri ve ne de Roma'da tertiplenmesi gereken zafer alayını görece kadar şanslıdır, consul, Pergamon'da yakalandığı bir hastalığa yenik düşerek, İ.Ö. 129 yılında orada ölür (223). Bundan sonra Pergamon halkı, Aristonikos tehlikesinin ortadan kaldırılışını kutlamak ve savaş boyunca ihmal edilen Herakleia ve Soteria festivallerini yenilemek amacıyla büyük düzenlemelere girişir (224).

-
- (218) Ath. Mitt., XXXII (1907), s. 243 ve dev., no.4 (=IGR IV, no.292); Rostovtzeff, SEHHW, s. 1523; Magie, Roman Rule, s. 1035 ve CAH IX, s. 105. Öte yandan, pergamon veya Elaia'ya ait olan bir dekret, başkent ve civarının bu devirdeki koşulları hakkında önemli bilgiler vermektedir (Ath. Mitt., XXXVIII., [1913], s. 39-40=Syll.³, no. 694).
- (219) Inschr. Perg., no 14 (=F. Hiller von Gaertringen Historische griechische Epigramme, Bonn 1926, no. 111).
- (220) Aristonikos'un kuşatıldığı şehrin Karia'daki mi, yoksa Lydia'daki Stratonikei mi olduğu konusu uzun uzun tartışılmıştır. Ancak, Aristonikos'un asıl gücünü Lydia'dan alması, bu şehrin Lydia'daki Stratonikeia olması ihtimalini güçlendirmektedir. Bu konuda daha çok kanıt için bk. T.R.S. Broughton, "Stratoniceia and Aristonicus", CPh. 29 (1934), s. 242-4.
- (221) Justinus, XXXVI, 4.9; Eutropius, IV, 20; Orosius, V, 10 ve Plinius, Naturalis Historia, XXXIII, 148. Pergamonluların bu çok ünlü hazinesinde bulunan mücevheratın Roma'daki bazı açık arttırmalarda satıldığı söylenir. Öte yandan, Lydia'daki hareketi sırasında Perperna, Hierakome'deki Artemis Persike tapınağının sahip olduğu arazinin dokunulmazlık haklarını genişletmişti (Tacitus, Annales, III, 61.4).
- (222) Örneğin, Priene şehrinin, bu festivallere katılmak üzere Pergamon'a temsilciler (theoroi) gönderdiği bilinmektedir. (H.v. Gaertringen, Inschriften von Priene, Berlin 1906, no. 108 [satır 223-230] ve no. 109 [satır 91-93]).
- (223) Justinus, XXXVI, 4.10-11; Eutropius, IV, 20; Orosius, V, 10 ve Valerius Maximus, III, 3.5. V. Maximus'un verdiği bilgiler hem çok ilginç, hem de diğer tarihçilerin yazdıklarından farklıdır. Ona göre, Perperna bir zafer töreni yapmıştır. Ancak, sonradan öğrenilmiştir ki; Perperna consul olduğu sırada henüz bir Roma vatandaşı bile değildir, (Nitekim, Perperna adı Etrüsk kökenli bir isim gibi görünüyor). Bu nedenle, Roma'yı terke ve bir başka şehirde yaşamağa mecbur edilmiştir. Maximus'un verdiği bu bilginin doğruluğunu savunanlar da vardır (Hansen, Attalids, s. 158).
- (224) Ath. Mith., XXXIII (1908), s. 406, no. 35 ve Ch. Habicht, Altertümer von Pergamon, VIII, 3, Berlin 1969, s. 27.

Bu arada, İ.Ö.129 yılı consul'ü olan M. Aquilius, olup bitenlerden habersiz, hem Aris-tonikos'u ve hem de Pergamon hazinelerini ele geçirmek umudu ile yola çıkar Anadolu'ya ulaştığında, savaşın Perperna tarafından kazanılmış olduğunu gören Aquilius, isyancıların son direnişlerini kırmak ve bazı hassas noktalara asker yerleştirmek üzere harekete geçer. Yanına, Bargylia'dan (Asarlık) temin ettiği yardımcı güçleri de alarak, dağlık Mysia Abbaitis bölgesine yönelir. Ele geçirmekte güçlük çektiği yerler için, "Romalıları küçük düşürücü" bir çareye başvurur; şehir veya köylerin su temin ettiği tüm kuyulara zehir atar (225). Ayrıca, Karia'da çıkması muhtemel bazı kargaşalıklara karşı, yardımcısı Gn. Domitius'u Bargylia'da bırakır. Bazı küçük direnişlerin İ.Ö. 128 yılına kadar sürmüş olması mümkün olsa bile, savaş, Mysia'nın kontrol altına alınmasıyla bitmiş sayılırdı ve consul kendini yeni Roma Eyaleti'nin (Asia) teşkiline verebilirdi (226).

Aristonikos'un akibeti ne oldu? ilkçağda, Anadolu'daki bu en büyük köle ayaklanmasının sonu hakkında çelişen bilgiler almaktayız. Bazı antik yazarların belirttiği gibi (227), eğer zafer alayında Romalıları teşhir edildiyse, Aristonikos'un, Aquilius'un Roma'ya dönüp bu zaferi kutladığı İ.Ö. 126 yılı sonlarına kadar yaşamış olması gerekir (228). Diğer bazı tarihçilerin yazdığına göre de (229), Aristonikos, Roma'daki bir hapisanede bulunduğu sırada boğdurulmuştu, çünkü savaşın ası! galibi olan Perperna'nın Pergamon'da mü nedeni ile bir zafer alayı tertip edilmiş olması mümkün değildir.

Bu yazıda kullanılan kısaltmalar şunlardır:

Ath. Mitt. : Mitteilungen des Deutschen Archâologischen Instituts, Athenische Abtei-lung.

BCH : Bulletin de Correspondance hellenique.

CAH: The Cambridge Ancient History.

CIL: Corpus Inscriptionum Latinarum.

CPh: Classical Philology.

Hansen, Attalids: E.V. Hansen, The Attalids of Pergamon, Ithaca and London 1971 (2nd ed).

IGR: Inscriptiones Graecae ad Res Romanas Pertinentes.

Inscr. Perg.: M. Fraenkel, Die Inschriften von Pergamon (=Altertümer von Pergamon VIII), Berlin 1890-1895.

JRS: The Journal of Roman Studies.

Inscr. Magn.: Otto Kern, Die Inschriften von Magnesia am Maeander, Berlin 1900.

Magie, Roman Rule: David Magie, Roman Rule in Asia Minör, Princeton 1950.

MAMA: Manumenta Asiae Minoris Antiqua.

OGI: W. Dittenberger, Orientis Graeci Inscriptiones Selectae.

ÖJh: Jahreshefte des österreichischen archâologischen Instituts.

(225) Florus I, 35.

(226) Strabon, 647; Justinus, XXXVI, 4.10-11 ve CAH IX, s. 106.

(227) Sallustius, Historiae, IV, 618; Velleius Paterculus, II, 4. 1: "... vistus a M. Perperna ductusque in triumpho..."

(228) Hansen, Attalids, s. 159.

(229) Eutropius, IV, 20 ve Orosius, V, 10.

RE: Pauly-Wissowa-Kroll, Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft.

REG: Revue des études grecques.

Rostovtzeff, Economic Policy: M. Rostovtzeff, "Notes on the Economic Policy of the Pergamene Kings", *Anatolian Studies Presented to Sir W.M. Ramsay*. Rostovtzeff, SEHWW: M. Rostovtzeff, *The Social and Economic History of the Hellenistic World*, Oxford 1941.

SEG: Supplementum Epigraphicum Graecum.

Steph. Byz. : Stephanus Byzantius, *Ethnika*.

Syll³: W. Dittenberger, *Sylloge Inscriptionum Graecarum* (3. baskı).

TAM V.1: P. Herrmann, *Tituli Asiae Minoris V.1: Tituli Lydiae*, Wien 1981.

Vavrinek, Aristonikos: V. Vavrinek. *La revolte d'Aristonikos*, *Rozprawy Československé akademie věd* 67 (1957), 2.

Welles, *Royal Correspondance* : C.B. Welles, *Royal Correspondance in the Hellenistic Period (A Study in Greek Epigraphy)*, New Haven 1934.)

BERGAMA PLANI İÇİN ARKEOLOJİK ESASLAR

Heyetin gündemindeki meselelerden biri de imar planı ve Bergama'nın gelişme ve yayılma yönü üzerine arkeoloji ve eski eserler bakımından gerekli incelemelerin yapılması ve bu arada eski şehrin olduğu gibi bırakılıp yeni Bergama'nın başka bir yerde kurulması gerekip gerekmediğinin bildirilmesi idi. Komitemiz, ilkin bu meseleyi çeşitli yönlerden incelemekle işe başlamıştır.

Şimdiki Bergama kasabasında toprak üstündeki anıtlara ait olup Yüksek Mimar Sedat Çetintaş tarafından daha önce yerinde yapılmış incelemeler üzerine hazırlanan 1/794 sayılı tescil raporu ve haritası, bu raporda sözü geçen anıtların birer birer görülmesi suretiyle ele alınmış ve şu neticelere varılmıştır.

Rapor da mimari ve tarihi değerleri birinci derecede gösterilen anıtların her ne pahasına olursa olsun korunmalarına ve lüzum gösterilenlerinin restore edilmelerine, ikinci derecedekilerin ileride yapılabilecek kazılar sırasında ve mimari ve tarihi büyük önemde eserlerin ortaya çıkarılması gereği halinde kanuni formalitesine uyularak kaldırılmasına gidilebileceğine karar verilmiş, üçüncü derecede bulunanların ise, yürürlükteki mevzuata göre, tescil raporunun Maarif Bakanlığınca onanmasından sonra gerekirse Maarif Bakanlığına sorulmaksızın yıkılabileceği anlaşılmıştır. Ancak 1/794 sayılı tescil raporunun 7 numarasında gösterilen Mehmet Bey evinin mimari ve tarihi değeri bulunmamakla beraber binanın şehircilik ve turizm bakımından korunması uygun olacağı oybirliğiyle karar altına alınmıştır.

Mimari değerinin birinci derecede olduğu tescil raporundan anlaşılan Güzellik Kaplıcası tarihi binasının şimdiki şehrin dışında olmakla beraber Belediye hudutları içinde gerekse şehrin yayılma yönü üzerinde bulunmasından dolayı modern ihtiyaçlara elverişli bir duruma getirilmek üzere korunması uygun görülmüştür.

Yukarıdaki düşüncelerle korunmalarına karar verilen anıtların durumu aydınlatıldıktan sonra, eski şehrin bırakılıp yeni Bergama'nın başka bir yerde kurulması meselesi incelenmiş ve böyle bir karar alınmasına başlıbaşına yetecek arkeolojik sebeplerin bulunmasına, yani eski Roma Çağı Bergamasının şimdiki şehrin altında olmasına ve bununda tarihi belgeler ve yer yer uç veren eserlerin varlığı ile belli bulunmasına rağmen büyük kamulaştırma masraflarını ve halkın telafi edilemeyecek zararlar görmesini önlemek üzere bugünkü şehrin aşağıdaki kayıt ve şartlarla imar planı içine alınabileceği neticesine varılmıştır.

Eski kasabada bugün görülen anıtların etrafının ve üzerlerinin açılması suretiyle arkeolojik alanlar durumuna getirilmesi ve kazılara hazır tutulması hatta bunların dışında olup kazılar ve genel olarak imar çalışmaları sırasında çıkabilecek olan eski eserlerin bulunduğu yerlerin de ileride arkeolojik alan olarak ilanı bir zorunluk olmasına göre, tescil raporuna uyularak arkeolojik alan diye ayrılacak yerlerle sonradan arkeolojik alan ilan edilebilecek bugünkü iskan yerlerinde onarımlar ve önemsiz ilaveler dışında kamulaştırılması güç yapılara izin verilmemesi ve bu bakımdan şehrin ağırlık merkezinin ve gelişme sahasının güney ve batı güney yönünde kaydırılması uygun görülmüştür.

Bundan başka, imar planı hazırlanırken Bergama Kasabasının en karakteristik bir parçasının şehrin eski yaşayışını bütün özellikleriyle göstermek üzere olduğu gibi bırakılmasının istenmesi de kararlaştırılmıştır.

Heyetin gündeminde oteller için bir yer ayrılması ve otel meselesinin Bergama'nın sürekli ihtiyaçları ile temsiller münasebetiyle süreksiz olarak artacak otel ihtiyacı bakımından iki yönden düşünülmesi yazılıdır. Süreksiz ihtiyaçlar için şehrin batısında ve Asklepion'a bitişik sırtta bulunan kışlaların binalarından istifade edilebileceği ve bu tesisatın arttırılmasına ihtiyaç görülürse kışla binaları etrafında başka binalar yapılabileceği ileri sürülerek arkeoloji bakımından komitemizin bu husustaki düşüncesi sorulmuştur. Kışla yeri pek geniş olup büyük bir oteller bölgesi kurmak mümkündür. Bu sebeple otellerin harabelere doğru yayılması bahis mevzuu değildir. Bununla beraber, kışla yeri altında eski eser bulunabileceğinden kışla binalarına otel olarak yenilerinin ilavesi gerekirse bu ilaveler arkeolojik sondajlardan sonra ve bu sondajlarda yapı yapılmasına engel olacak bir durum meydana çıkmamak şartıyla yapılabilir.

Saygı ile sunarız.

Başkan
Mf.B.Eski Eserler ve Müzeler
U. Müdürü. Dr. Hamit Koşay
Ergün

Raportör
Basın ve Yayın Umum
Müdürlüğü
Turizm D. Müdürü. Süreyya

Mf.B. Abideleri Koruma Heyeti
Üyelerinden Y.Mimar Sedat Çetintaş

İzmir Müzesi Müdürü
Rüstem Duyuran

BERGAMA Müzesi Müdürü
Osman Bayatlı

**BAKANLIKLARARASI
TURİZM KOMİSYONU
İmar Komitesi**

BERGAMA İMAR PLANI PRENSİPLERİ HAKKINDA RAPOR

1. Bergama İmar Planı Hazırlıklarının Tarihçesi

Nüfusları on binden çok olan belediyelerin imar işlerini yapmak ve yaptırmak için Dahiliye Bakanlığı'na yetki veren 2763 sayılı kanun gereğince kurulmuş olan Belediyeler İmar Heyeti, tarihi değerleri olup imar planları henüz düzenlenmemiş şehir ve kasabaların planlarının ihale yoluyla yaptırılmayarak belediyeler Fen Heyetince yapılmasını 1937 yılında bir prensip kararı olarak karar altına almıştı. Bu kararla bu gibi işlerle de görevlendirilen Belediyeler Fen Heyeti, Bergama İmar Planının 1940'da programa alınması üzerine bu konuyu 1941'de incelemeye başlamıştır.

İlk iş olarak eldeki hali hazır haritaları incelenmiş ve bunların bir imar planının düzenlenmesine gereği gibi hizmet edilebilecek durumda olmadıkları görüldüğünden noksanlarının tamamlattırılmasına çalışılmıştır. Bu haritalar 1941'den beri her ne kadar tamam-latırılmışsa da aşağıda da yazıldığı gibi, yine bazı noksanlar kalmıştır.

Öte yandan haritalar tamamlana dursun, Bergama da bir imar komisyonu kurularak Bergama imar planına yarayacak bilgilerle mahalli gerekler ve dilekler belirtilmiştir.

1944 sonuna doğru haritaların tamamlanması hayli ilerlemiş olmasından dolayı imar planının düzenlenmesi için gereken son incelemelerin yapılmasına sıra geldiği ve fakat Bergama'daki arkeolojik anıtlardan, Bergama İmar Komisyonu raporunda korunmaları gerekli gösterilen bazı önemli eserlerin sınırlarının iyice belli edilmemiş olmasından başka, ileride ortaya çıkması umulabilecek eski eserlerinde hesaba katılması ve nihayet, şehrin gelişme alanı olarak gösterilecek yerlerin altında eski eser bulunmadığına kanaat getirebilmek gibi güçlüklerin nasıl önlenebileceği düşünüldüğü bir zamanda, Bakanlıklararası Turizm Komisyonu kurularak Dahiliye Bakanlığınca komisyona, Belediyeler Fen Heyeti Müdürü üye seçilmek suretiyle bütün bu meselelerin yerinde incelenmesi ve bir karara bağlanması fırsatı belirmiştir.

Komitelere ayrılan komisyonun Bergama'da yaptığı incelemeler imar meseleleri bakımından da gerçekten verimli olmuş, bu arada imarla ilgili arkeolojik meselelerin halli imkan altına girmiş, aynı zamanda Bergama'nın turizm bakımından hangi ölçüde ele alınabileceği ve turizm gereklerinin neler olduğu meseleleri aydınlanarak imar planını bunlara göre ayarlamak bakımından lüzumlu vuzuh elde edilmiştir.

Komitimizin bu raporu Bakanlıklararası komisyonca onaylanırsa Bergama İmar Komisyonu raporuna bir ek olacak, yani imar planının düzenlenmesinde ve uygulanmasında dikkate alınması gereken bir belge değerini kazanacaktır.

2. Şimdiki Kasabanın Arkeoloji Bakımından Durumu

Tarihi Bergama'nın bulunduğu alanda kurulmuş olarak bulduğumuz bugünkü Bergama'yı kuzey batıdan akmakta olan Bergama Çayı ikiye ayırmaktadır. Kasabanın güney doğusundaki Kestel Çayı da Bergama Çayı ile birleşerek beraberce Bakırçay'a kavuşmaktadırlar.

Bugünkü Bergama'nın birçok yerlerinde duvar ve kemer izlerinin bulunuşu, hele kalenin bulunduğu tepe eteklerinde bazı yol istikametlerinin ve meydancıkların eski Bergama'dan kalmış olduklarının görülmesi, şimdiki kasabanın eski tarihi kasaba üzerinde bulunduğuna şüphe bırakmamaktadır.

İslamiyetten evvelki Bergama'nın yerleşmiş bulunduğu yerleri kabataslak çizebilirsek de, şehircilik bakımından, eski kasabanın şimdi evler ve yapılarla kaplı olan kısmında en eski evlerin kşafeti ile karakterleri, yollara göre yerleşim özellikleri üzerinde bir bilgi edinemiyoruz.

Kasabada Yunan, Roma, Bizans, Selçuk ve Osmanlı çağlarıyla ilgili birçok eserler şurada burada serpilmiş bulunmaktadır. Bunların çoğu, Bergama imar Komisyonunca hazırlanmış olan imar raporunda sayılmış olmakla beraber, Arkeoloji ve Eski eserler komitesinin verimli çalışmasıyla da tarihi ve mimari değerleri ayrı ayrı tahlil edilerek ve sınırları da vuzuhla belirtilerek bir raporla tescilleri yapılmıştır, imar Planının düzenlenmesinde gerek bu tescil raporunun, gerekse Arkeoloji ve Eski eserler Komitesinin imar planı ile ilgili meseleler hakkında raporunun değeri büyük rol oynayacaktır.

Arkeoloji ve Eski Eserler Komitesi'nin raporunda da belirtildiği gibi, eski kasabanın baştan başa birçok tarihi eserlerle dolu olmasına rağmen, şimdiki meskun kısmın imar hududu dışında bırakılması şehircilik bakımından da uygun görülemez.

Eski kasabada arkeolojik yer olarak gösterilmiş ve ileride gösterilebilecek yerlerin imar planında dikkate alınması tabii olmakla beraber, bu yerlerden şimdiden belli olanların ya hemen kamulaştırılarak açılması veyahut, hudutları belli olduğuna göre buralarda onarmalara ve yeni yapılara izin verilmeyerek zamanla temizlenmelerinin sağlanması da gerecektir.

Bugün arkeolojik yer olarak gösterilmemiş bulunan fakat, altında ne olduğuda belli olamayan yerler üzerinde de iki kattan çok yapıya izin verilmeyerek gerek ilerideki arkeolojik araştırmalarda, gerekse imar çalışmaları sırasında çıkabilecek önemli eserlerin bulundukları yerlerinde arkeolojik yerlere katılabilmesi komitemizce de uygun ve gerekli görülmüştür. Bu münasebetle, şehirlerimizin eski kısımlarının imar bakımından nasıl ele alınması gerektiğinin bilinmesi faydalı olacaktır.

3. Şehirlerimizin Eski Kısımlarının İmarı:

Şehirlerimizin eski kısımları, özelliklerine göre, dört grupta incelenebilir:

1.Şehircilik bakımından kültürel ve yerli bir özellikleri olmasından, yani şehircilik geleneklerimiz ve soyumuzun karakterini taşımalarından dolayı olduğu gibi bırakıldıktan başka, onarımlarının da şehrin eski karakterini kaybettirmeyecek, hatta arttıracak yolda yapılmasını gerektiren ve aynı zamanda gelişmeye elverişli yerleri olan kasaba ve şehirler (Kütahya, Amasya, Urga gibi)

2.Şehircilik bakımından milli ve yerli hiçbir özellikleri ve aynı zamanda elverişli yayılma yerleri bulunmadığı için meskûn kısımlarının yeniden planlanmasını, yıkılan evlerin zamanla yeni plana göre eski kasaba yeri üstünde yapıp yeni bir kasaba kurulmasını ve bir Türk şehri özelliklerinin canlandırılmasını gerektiren şehir ve kasabalar (Zonguldak gibi).

3. Eski kısımda genel karakteri bozulmuş bazı özellikler görülmekle beraber bu kısımların araziye iyi bağlanmış olmasından dolayı vazgeçilmesi ve hele ağırlık merkezlerinin başka yerlere alınması mümkün görülmeyen ve bu sebeple gereken şehir ve kasabalar (İstanbul, eski Ankara, Simav ilh ... vb.)

4. Şehircilik, sıhhi durum, kuruluş değeri ve iktisadi düşünceler bakımından oldukları yerde kalmaları uygun görülmemeyerek şimdiki kasaba kısımları imar hududu dışında bırakılarak iskan yerlerinin gösterilecek gelişme ve yayılma yerlerine tamamiyle kaydırılmasını ve eski kasabanın bırakılmasını gerektiren durumlar (eski Elazığ, eski Malatya ... gibi)

5. Bergama'nın durumu incelenirse şimdiki kasabanın birçok yerli özellikleri olduğundan, tamamiyle değilse bile, kısmen birinci gruba gireceğini, kasaba yanında bir gelişme ve yayılma yeri bulunmakla beraber şehirlerin genel olarak tabiata bağlanması gereği bakımından şimdiki kasabanın bu yönden de tamamiyle imar dışı bırakılmasının uygun olamayacağını, bunlara göre de Bergama'nın kısmen *üçüncü* grup şehirlerden sayılması lazım geleceğini anlamış oluruz.

4. Bergama'nın Şehircilik Bakımından Durumu

Bir şehrin sıhhi durumuna etki yapan amiller, tabi arızalar ve bunlardan ileri gelen sürekli hava cerayanları, hakim rüzgârlar, iklim, yapıların inşa tarzları ve sıklık derecesi, şehirde sıhhi tesisatın bulunması veya bulunmaması gibi sebeplerdir.

Bergama'da Akropol, dik ve hakim bir durumda yükselmekte iki tarafından da Bergama ve Kestel çayları geçmektedir. Bu suretle kasaba, doğuda Akropol'ün ve batı da kısmen Boztepe ile Geyikli Dağı eteklerinin arasında ve kuzeyle kuzey batıya açık bir boğazla doğuya doğru açık ikinci bir boğaza karşı vadi içinde kurulmuş bulunmakta ve bu coğrafi durum, Bergama'yı sürekli hava cerayanlarına uğratmaktadır.

Hakim, rüzgârlar çoğu kuzey ve kısmen de batı rüzgârlarıdır. Güney rüzgârları pek az eser. Kasabanın büyük kısmının bir boğazın içinde bulunuşu rüzgârsız zamanlarda bile bu yönden hava cerayanları gelmesine sebep olmaktadır.

Bergama'da ısı derecesi en çok gölgede 40 veya en az 2-3 derecedir. Gece ile gündüz arasında sıcaklık farkı genel olarak Ege Bölgesi iklimine uygun bir nispettedir.

Kasabanın Bergama Çayı ile Kestel Çayı üzerinde kurulmuş olması rutubetin fazlalığına amil olmaktadır. Evlerin inşa tarzlarının fazla rutubet peyda etmelerine yol açan gayri sıhhi bir tarz oluşu da bunda ayrıca etkilidir.

Yapılara gelince, avluya bakan taraflarının üstü bir saçakla örtülü ve önleriyle yanları açık sundurmaları bulunan yapılar çokluktur. Bunlardan güneye doğru olmayanlarla, yönleri ne olursa olsun alt katlarında oturanlar yapı tarzlarının iptidailiğinden dolayı gayri sıhhi ve ratıp sayılmak gerektir.

Bundan başka mahalle aralarındaki evlerin fazla sıklığı konutların sıhhi şartları üzerinde etkili olmuştur. Evvelce geniş bir bahçesi veya avlusu olan eski evlerin arsalarında ailelerin yetişen çocuklarına ayrı bir ev yapmak veya arsa satışı gibi sebeplerle sonradan meydana gelmiş olan nispeten yeni inşaatın eskiden kalan binaların sıhhi durumlarını bozduğu ve eski inşaatında bu sıklığını neticesinde yeni inşaata ayrı suretle muzir olduğu görülmektedir.

Evlerin sıhhiliğini bozan diğer bir amil de. hem bunların, hem de sokakların inşa tarzıyla ilgili kusurlardır. Sokakların hemen hepsinin meyilli oluşu, kanal yapılmamış bulunması yağmur zamanlarında sokaklardan hızla akan suların ev duvarlarına çarpmasına, duvar harçlarının çamurdan yapılması da ev duvarlarının yağmur sularıyla ıslanmalarına ve evleri ratıp bir hale getirmelerine sebep olmaktadır.

Kasabanın sıhhi durumunda etki yapan başka bir amil, kanalizasyon tertibatının birçok kasabamız gibi Bergama'da da eksikliğidir. Bazı mahallelerde Bergama Çayı'na akıtılmakta olan eski tertip lağam mecraları varsa da, umumiyetle, evlerin kirli suları sokaklardan açıkta akar. Kasabanın çokluk

itibariyle bir çiftçi kasabası da oluşu fenni olmayan ahırların mahzurlarını ayrıca davet etmektedir.

Beledi hastalıklara gelince, Bergama Çayı'na islamsaray mahallesi tarafından akan lağım suları ile çay sularının birbirine karışması ve kasabanın doğu güneyindeki sebze bahçelerinin bu kirli sularla sulanması sonunda tifo, paratifo ve, dizanteri gibi su ile geçen hastalıklar görülmektedir, içme suyu birkaç yıl evvel demir borularla ve fenni şartlarla akıtılmış olup yapılan bakteriyoloji incelemelerde suyun hiçbir mikrop taşımadığı anlaşılmış ve hele çocuk ölümlerine sebep olan anteritler ve bu suyun şehre gelmesinden sonra hemen hemen kalmamıştır.

Kasabada verem varsa da genelleşmiş değildir. Sürekli hava cereyanları, hele kış ve sonbahardaki salgın halindeki gripler, halkın sıhhi şartlara gerektiği kadar uymaması, doktor-larca verem hastalığının yerli sebepleri olarak ileri sürülmekte ve bu sebeplerin aynı zamanda verem hastalarının sıhhi durumlarının çabuk ağırlaşmasına da etki yaptığı da ilave gelmektedir.

Bergama Ovası'ndan geçen Bakırçay şimdi ıslah olunmakta, ovada sıtmaya sebebiyet veren bataklıklar kurutulmaktadır. Bundan başka Bergama ilçesi bölgesinin şiddetli sıtma bölgelerinden birisi olması dolayısıyla Bergama'da kurulan sıtma mücadele teşkilatı, Bergama Çayı ile Kestel Çayı'nın yaz aylarında kurumaları sonunda beliren su birikintilerini mazotlamak yoluyla sivrisinek yuvalarını temizlemektedir. Doktorlar bu savaşlarla kasabanın tamamiyle sıtmasız bir duruma geldiğini söylemektedirler.

Yukarıdan beri kısaca sayılan hallerin ortadan kalkması için imar planının gerek düzenlenmesi, gerekse uygulanması sırasında gözönünde tutulması gereken noktalar şöyle anlatılabilir:

1)Kasabayı sürekli hava cerayanlarından kurtarmak için Bergama Çayı vadisi üzerinde ve kasaba kuzeyinde tercihan çam ağaçlarıyla ağaçlama.

2)İmar planına paralel olarak belediyece bir kanalizasyon projesinin başlatılması (bu proje, evlerin mezarlarının muhakkak surette Bergama ve Kestel çaylarına bağlanması temel düşüncesine göre olmalıdır. Bu da pis suların çaylara paralel olarak yapılabilecek kapalı kanallarla ilk önce şehir dışındaki kuyulara akıtılması ve buralarda tasviye görerek su kısımlarının Kestel ve Bergama Çayları'nın birleştikleri noktaya bağlanmasıyla başarabilir.)

3)Yağmur sularının meyilli yollardan zarar vermeyecek şekilde akabilmesi için yol profillerinin buna göre düzenlenmesi.

4)Yapıların fazla sıklığından ileri gelen mahzurları gidermek için bunları seyrekletirme. (Şehrin meskun olan kısmında fazla sıklığa sebep olan ilavelerin iyi bir revizyonla ortadan kaldırılması mümkündür. Bu iş imar planı uygulamalarıyla ilgili olmamakla beraber, imar planı tafsilat planlarının bu revizyonu sağlayabilecek gibi düzenlenmesine gidilebilir. Bu takdirde Kadastro Umum Müdürlüğü'nce hazırlanması için zamanında teşebbüse girişilmelidir. Kadastro yapılmasının sağlayacağı başka faydalar meydandadır.)

5) imar planı uygulamalarında eski meskenlerin ıslahı (imar planının uygulamaları dolayısıyla belediyeye mimar ve kalfalar çalıştırılması gerekecektir. Bunlar tarafından şehrin eski kısmında yıkılmaya yüz tutmuş binalarla sıhhi bakımdan pek ziyade mahzurlu olan evlerin ıslahı için yapılacak tavsiyelerin belediyece yürütülmesiyle yapılan inşa tarzlarından ileri gelen mahzurlar, bunların zamanla yıkılarak yeniden yapılmaları beklenmeden kısmen ortadan kaldırılabilir.)

5- Bergama'da Yapı Karakterlerini Koruma Meseleleri

Şimdiki Bergama Kasabasının bazı kısımlarında iç içe girmiş olan evlerin sıhhi şartlardan tamamiyle uzak bulundukları yukarıda söylenmiştir. Buna

rağmen bu evler, inşa tarzları bakımından yerli bir karakter taşımakta ve kasabaya eski Türk Kasabalarına mahsus bir özellik vermektedir.

Meydanda bulunan ve zamanla meydana çıkacak olan eski eserlerin yanında modern anlama göre çeşitli karakterde yapılacak evlerle resmi ve genel binaların yapılması, eski Bergama'nın özelliğini bozacak, görünüş bakımından birbirini tutarlık ve armoni içinde modernleştirilmesine engel olacak bir haldir. Bu sebeple, eski kasabada belli katlarla (en çok iki kat) ve fakat özenle yapılmış eski Türk evi karakterindeki evlerin, aynı saçak yüksekliğinde ve kar ile yükselmeleri ve detaylarının uygunluğu mutlaka sağlanabilmelidir.

Bundan başka, Arkeoloji ve Eski Eserler Komitesi'nin raporunda tavsiye edildiği gibi, şimdiki kasabanın karakteristik bir mahallesinin -Bergama'nın eski bir Türk Kasabası olarak geçmişte taşıdığı karakter hakkında gelecek nesillere bir fikir vermek için olduğu gibi bırakılması gerekir. "Olduğu gibi" sözünden meram, bu mahallenin karakteri bozulmuş olan kısımlarının özenle düzeltilmesini sağlayacak onarımlarla yaşatılmasıdır.

Böylelikle bugünkü Bergama'nın eski bir mahallesi olduğu gibi bırakılarak öteki mahallelerde yeni ihtiyaçlara cevap veren, aynı zamanda eski Türk evi karakterinde bulunan konutların zamanla yapılması ve kasabanın eski ve yeni her iki kısmında bir Türk şehri özelliklerinin bir bütünlükle yaratılabilmesi için de, resmi ve genel yapıların kurulacağı gelişme ve yayılma alanında yalnız eski kasabada yapılacak yeni yapılar karakterlerindeki yapılara izin verilmelidir.

Önemli harabelerle çevrilmiş olan, kendi bağrında da eski eserleri taşıyan ve aynı zamanda bir Türk Kasabasının özelliklerini saklaması gereken Bergama, bu nitelikleri yüzünden imar bakımından artık bir özene muhtaçtır. Bergama'nın dünyaca şöhreti, tarihi şehirlerimiz arasında tımar bakımından ele alınmış ilk şehrimiz olması, hele yeni yapılarla genel karakterin birbirini tutarlılıkla meydana gelmesi ve detayların da bu genel karaktere uygun bir şekilde işlenmesi gereği, çabuk ve hızlı bir imar sırasında yapı kanunlarımızla talimatnamelerinin hükümlerine yeter derecede uygulanmaması tehlikesini önlemek için özel tedbirler alınmasını haklı gösterecek sebeplerdir.

Bu bakımdan, yapı ve yollar kanununun ana çizgileri içinde olarak Bergama için özel bir imar talimatnamesinin hazırlanması ve yeni yapıların istenen karakterde olmamasını sağlayacak işlerin başında gelmelidir. Bu talimatnamaya konması gereken esaslardan biri de, eski kasabada yer altındaki eserlerin meydana çıkabilmesi için her yeni yapı izninin yapının kurulacağı arsada Müze Müdürü'nün gözü önünde bir sondaj yapılmasına bağlı tutulmalıdır. Bunun ne yolda olacağı Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü ile kararlaştırılabilir. Talimatname, Belediyeler Fen Heyetince hazırlanarak usulüne göre yürürlüğe konabilir.

Ancak talimatname ile konulacak kuralların ve denet esaslarının maksadı tamamiyle sağlamayacağı, daha doğrusu bunları yeter saymanın pratik olamayacağı meydandadır. Yukarıdan beri söylenen amaçlara en kısa yoldan ulaşabilmek için, şimdiki Bergama Kasabasında olduğu gibi bırakılacak eski mahalledeki esaslı onarımların -bu mahalle gereken incelemelerle seçildikten sonra- yapılabilmesi için onarım projeleri ve kasabanın geri kalan eski ve yeni kısımlarında Türk evi ve Türk yapısı karakterinde yeniden yapılacak çeşitli tiplerdeki yapıların iklim, yeni malzeme ve inşa tarzı gözetilerek hazırlanması gereken tip projeleri bir müsabaka konusu yapılmalıdır.

Bu müsabaka veya müsabakalar, mükafat masrafı belediyece verilerek ve Bakanlıklararası Komisyon dışarıdan alınacak başka üyelerle kuvvetlendirilerek jüri yapılmak suretiyle açılabilir.

6- Bergama'nın Şimdiki ve Yarınki Bölgeleri

Bergama'nın şehircilik bakımından yapılan kabataslak incelenmesi, bulunması gereken birçok bölgelerin bugün ya hiç bulunmadığını yahut şehrin meskun kısmıyla karışmış olduklarını göstermiştir.

İmar planında meskun yerler bölgesi eski ve yeni olarak ikiye ayrılacaktır. Kasabanın bugünkü meskun kısmıyla ilgili bulunan hallerin, pazarların ticaret bölgesiyle küçük sanatlar bölgesinin yeni şehir kısmına alınmaları mümkün bulunmadığından, yeni planda bunların yerlerinin kabil olduğu kadar Bergama'nın güney yanındaki gelişme ve yayılma çevresine kaydırılmasına çalışılacaktır. Bugünkü kasabada görülmeyen bölgeler ise yeni planda Bergama'nın eski veya yeni kısımlarında olmak üzere gösterilmiş bulunacaktır.

Sözü geçen bölgeleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Otel Bölgeleri
2. Ticaret Bölgeleri
3. Pazar Bölgeleri

Planda gösterilmesi gereken yeni bölgeler:

1. Resmi ve Genel Yapılar Bölgesi
2. Yeni ikamet bölgeleri (tek ve iki katlı evler bölgeleriyle rençber evleri bölgeleri ayrı ayrı gösterilecek.)
3. Endüstri bölgesi ile ateşle çalışan küçük endüstri bölgesi
4. Çocuk Bahçeleri
5. Parklar
6. Spor Alanı
7. Hastane ve Dispanserler
8. Belediyeye ait kamu hizmetleri müesseseleri (itfaiye, belediye garajı, benzin depoları, hayvan ahırları...)

Bu şemada gösterilen bölgelerden birkaçı özel açıklamaları gerektirebilir. Bunlar kısaca aşağıda anlatılmıştır.

Oteller Bölgesi: Kasaba içindeki birkaç otelle kasaba kenarındaki Bergama Palas Oteli, Bergama'nın turistik bakımdan gelişmesi halinde ihtiyacı karşılamayacaktır. Ticaret merkezlerine yakın yerlerde kurulmak üzere planda dikkate alınacak çarşı otelleri pazar zamanlarında dışarıdan gelecekleri barındırabilecekse de, otel ihtiyacının daha esaslı bir surette karşılanması lazım gelecektir. Bunun için plana geçecek otel bölgeleri ve bu bölgelere uygun otel tipleri şöyle belirtilebilir:

- a) Ticaret ve pazarlar bölgelerinde çarşı otelleri,
- b) Süreksiz işlerle uğraşmak için planda yer alması gereken oteller.
- c) Bergama temsilcileri ve belli mevsimlerde gelebilecek kalabalık turist grupları için yaz aylarında sayılı günlerde açık bulundurulacak oteller.

Bu otellerden çarşı otelleri, ticaret ve pazarlar bölgelerinde, b fıkrasında sözü geçen ve Bergama'yı her mevsimde ziyaret edecek iş adamlarıyla tek tük turistlere mahsus olan oteller, Bergama Palas arka ve yanlarında ilk ağızda 50 yataktan başlayarak zamanla 100 ve 150 ye çıkarılması uygun olur. c fıkrasında sözü geçen ve Bergama'ya toplu bir halde gelecek olan turist, sporcu vesaireyi barındırma ihtiyacı da Asklepyonun doğusundaki kışla alanında bulunan kışla binalarında ve yeni yapılacak pavyonlarda muvakkat işletmeye açılacak sade ve temiz bir otel tesisatı kurulmasıyla karşılanabilir. Bu tesisatın 400 yataklı olması kafidir. Kışla yerindeki otel bölgesi hem otel binalarının şehircilik kurallarına uygun bir şekilde meydana gelmesini hem de manzara bakımından turistler üzerinde unutulmayacak tesirler yaratılmasını mümkün kılacaktır.

Pazar Bölgeleri: Bugünkü sebze ve meyve hali ile yanındaki Portakal Hanı'nın yerleri planda olduğu yerlerde bırakılacaksa da etraflarının ihtiyaç ve plan gereklerine göre değiştirilmesi lazım gelecektir. Bugünkü meskûn kısımdaki

diğer pazar yerleri ıslah edilerek uygun bir şekle sokulacak, eksik olan pazar yerleri için de elverişli yerler imar planı izahnam-esinde gösterilecektir.

Spor Alanı: imar planının toprak üstünde gerçekleştirilebilmesi ile ilgili işlerden biride arkeolojik kazılardan çıkacak toprakların belli bir yere yığılabilmesi için en uygun yeri göstermektir. Bu ihtiyacı spor ile birlikte düşünmek mümkündür. Yapılan tecrübeler en ucuz trübünlerin toprak ile yapılabileceğini meydana koyduğundan kazılardan çıkan topraklar, spor alanına bir plana göre yığılabılır.

7- Bergama'nın Dış Bağlantı Yolları:

Dış bağlantılar bakımından dikkate alınması gereken yönetler şunlardır:

1. Soma Yolu (Ankara ve Genel olarak Demiryolu Bağlantısı)
2. Dikili Yolu (Liman ve plaj bağlantısı ve aynı zamanda Dikili yakınından ayrılmak suretiyle Ayvalık, Edremit ve Çanakkale bağlantısı.)
3. Kozak Yolu (Sayfiye ve yayla bağlantısı ve aynı zamanda Burhaniye üzerinden Edremit'le kısa bağlantı yolu ve ivrindi üzerinden de Balıkesir ve Bursa bağlantılarının kavşak yolu.)
4. İzmir Yolu (Ticari, iktisadi ve turistik ana bağlantı.)

Soma-Bergama Yolu: Bergama'nın demiryolu bağlantısını sağladığından bu yolun bir otoyolu haline konulması lazımdır. Soma-Dikili şimendüferinin yapılmasından sonra da bu yol, Manisa, Şart, Alaşehir, Uşak, Afyon ve daha ilerisi ile bağlantı yolu olacaktır. Bu sebeplerle şehre giriş kısmında 8 metre genişliğe çıkarılmasına çalışılmalıdır.

Dikili Yolu: Bugün bu limanla bağlantı izmir yolu üzerindeki altı kilometrelik müşterek yolla sağlanmaktadır. Dikili'nin Bergama için ticari ve turistik bir liman olması ve ileride bir plaj kasabası olarak gelişmesiyle seyrüseferine birkat daha artması ihtimali, Dikili yolunun önemini arttırmaktadır. Bu sebeple bir oto yolu haline getirilmesi tavsiyeye değer.

Kozak Yolu: Kozak Yaylası'nın Bergama'nın biricik yayla yeri olmasından dolayı şehrin bünyevi ihtiyacı bakımından olduğu kadar turistik bakımdanda önemi büyüktür. Kozak Yolu'nun şehre giriş kısmının en az 9,5-12 metrelik bir genişlikte olması uygun olur.

İzmir Yolu: Bu yol 10-15 kilometrelik bir kazanç elde etmek için kısaltılması ve asfaltla kaplanması gereken ana bağlantı yolu olduğundan şehre giriş kısmının da 14,5-17 metre genişliğinde olması ve araba izi kısmının da 8 metre genişlikte bulunması şarttır. Bu yolun akropolü arkasına alması bakımından da izmir'den gelecekler için profilindeki silueti destekleyecek imkanları gözetmek lazım gelecektir.

8- Şehir İçi Turistik Yolları

Turistliren ve ziyaretçilerin eski eserleri gidiş ve dönüşte seyrüsefer bakımından bir tıkanmaya meydan vermeden görebilmeleri ve rahatça dönmeleri lazımdır. Bu bakımdan:

1. Kızılavlu (Bazilika) çevresi üzerinden geçen yolun bu arkeolojik bölgeden kurtarılacak başka bir yönden Akropole bağlanmasını sağlamak lazımdır.
2. Akropol yolunun kestel vadisine doğru giden köy yolu ile birleştikten ve hatta bazı kısımlarında seviye kaybettikten sonra Akropole ayrılması bu yolu oldukça uzattığından Akropol yolunun şu münasebetlere göre geçirilmesi lazımdır:

a) Soma anabağlantısının Kızılavlu güneyinden ve Bergama Palas Otel karşılarındaki geniş yol yönetinden geçirilerek sağlanması ve Bergama Çayı üzerinde yeni bir köprü kurulması, yolun köprüden sonra şimdiki topçu kışlası

arkasından (güneyinden) geçirilerek aynı zamanda aşağıdaki b fıkrasında gösterilen Akropol ana turistik yolu ile bağlanması,

b) Akropol yolunun a fıkrasındaki uğraklarla varacağı çeşme alancağından başlayarak Akropole çıkacağı kısmakadar olan parçasının geçişi düzeltilmiş ve genişletilmiş bir yol halini alabilmesi için plan etüdları sırasında yeniden incelenmesi,

c) Çeşme alancağından başlayarak kale kapısına giden eski yolun yaya yolu olarak yeniden açılması,

d) Akropolden dönüş yolu olmak üzere bir kolun yukarıda sözü geçen Çeşme'den ayrılarak Kızılavlu ile burada sınırlanacak arkeolojik alanın kuzeyinden ve Musluk köprüsünden geçirilmesi,

e) Akropol yolunun asıl akropol üzerindeki kısımlarında uygun yerlerde oto durak yer leri ile oto çekilme yerleri de düşünölmelidir.

3. Şehir içinden geçmek ve Akropol dönüş yolundan ayrılmak üzere şu yolların da planda yer almaları lazımdır.

a) Kozak Yolu,

b) Şimdiki kasabada bulunan eski Türk eserlerinden bir kısmını uğrağına olarak Virankapı ve oradan Askilepyon'a doğru açılacak Turistik yol. Bu yolun ayrıca Şadırvan camii önünden geçerek ipodrom arkeolojik alanına vardıktan sonra Kozak yoluna bağlanması da tavsiyeye değer. Bu yoldan ayrılacak yeni bir yol Virankapı yanındaki tiyatroya Atena mabedi arkeolojik çevresine, oradan da 50.000 kişilik anfitiyatroya varmalıdır. 50.000 kişilik anfitiyatrodan bugünkü elektrik fabrikası yönetinde bir yaya yol ile Kozak yoluna inildikten sonra, oradan da bir yaya köprüsü ile karşıya geçerek Akropoldeki tiyatro yönetinde merdivenli ve yeşil şerit halinde zikzaklı bir yaya yol ile Akropol'e çıkabilmelidir.

c) Kurşunlu Cami önünden bugünkü kışla ve ileriki oteller bölgesine giden yol uğrağıının düzeltilmesi gereklidir.

4. Asklepion-Güzellik Ilıcası ve izmir Şosesi dönüş ve Çevre yolu. Bu yol son ziyaret yeri olarak kabul edilebilecek olan Asklepiondan sonra turistlerin kasabanın iç yollarını işgal etmeden izmir'e dönebilmeleri için lüzumludur. Bu yolun diğer yollar gibi asfalt olmasına pek de ihtiyaç yoktur.

5. İzmir şosesinden bugünkü kışlalara giden yeni yolun plan etüdları sırasında yeniden etüdü lazımdır.

9- Eski Eserlerin Gösterişlerini İmar Bakımından Takviye Meselesi

Akropolün bulunduğu tepenin eşsiz bir özellikte olmasına ve şekil bakımından da büyük bir tesir yapmasına rağmen, hep bir örnek bir manzaraya sahip olmasından dolayı güneyden gelenler, tepe üzerinde anıtsal eserler bulunduğunun uzun müddet farkına bile var-mamaktadırlar. Bu da buralarda eski eser kalıntılarının renk itibarıyla araziye tamamiyle karışmış bulunmasından ileri gelmektedir.

Akropol de meydana olan eserlerin uzaktan görünüşteki tesirlerini çoğaltmak için imarcılık bakımından şu noktaların gözetilmesinde fayda vardır.

a) Siluet resmeden noktalarda bu siluetin tamamiyle belirebilmesi için yıkık kısımların imkan nisbetinde ayağı kaldırılması.

b) Eski eser kalıntılarıyla tabii arazi arasına yeşillik ve çiçek yataklarının yerleştirilmesi.

c) Akropolün eski yollarının olduğu gibi meydana çıkarılması yeter görölmeyerek bu yolların da uzaktan da farkedilebilecek duruma gelebilmeleri için kenarlarının yeşillik ve çiçek yataklarıyla canlandırılması, hususlarının arkeolojik çalışmalar sırasında dikkate alınmak üzere şimdiden konuşulup

prensip olarak onanması halinde Arkeoloji Komitesi Raporuna geçirilmesi faydalı olacaktır.

10- İmar Planına Tekeddüm Etmesi Gereken Hazırlıklar ve Tamamlayıcı İşler

1-Harita İşleri: Vaktiyle Haritacı Iskarpa tarafından yapılmış olan halihazır haritaları, onanmış bulunmalarına rağmen, şu eksiklikleri vardır.

- a) Tesviye Münhanileri,
- b) Haritanın yapılmasından beri uzun zaman geçmiş bulunmasından dolayı kasabadaki yeni değişiklikleri göstermemesi.
- c) Meskun kısımdaki resmi binalarla camilerin ve diğer önemli eserlerin yerlerinin haritalarda kadastral bir şekilde gösterilmemesi,
- d) Bergama eski eserlerle dolu bir şehir olduğundan şehir civarındaki eski eserler bölgelerinin, haritalarının hiç olmazsa takyometrik olarak, alınmamış olması.

Bu eksiklikler, Bergama'nın imari Belediyeler imar Heyetinin programına girip imar planının Belediyeler Fen Heyyetince yapılması kararlaştırıldığı sırada görülmüşse de, haritaların Bergama'nın önemine layık bir şekle gelebilmesi için en uygun hal tarzı bunların yeniden yaptırılmaları olduğu halde Belediye'nin bütçe durumu gözönünde tutularak bazı düzeltmelerle ihtiyacın bir dereceye kadar karşılanması uygun sayılmıştır. Bu suretle a ve b fıkralarında gösterilen noksanlar tamamlattırılmış ve d fıkrasındaki noksanlar da bazı yabancı haritalardan faydalanılarak haritalara ilave edilmişse de bu defa, komisyonla birlikte yerinde yapılan esaslı incelemede halihazır haritaların sayılan eksikliklerden tamamıyla kurtulamadığı kanaatine varılmıştır.

Bu durumda eldeki 1/2000 mikyaslı halihazır genel imar planı avan projesini hazırlamaya kafi gelebilirse de, kat'i planların hazırlanabilmesi için yukarıdaki noksanların tamamıyla bertaraf edilmesi lazımdır.

Avan projenin yapılmasına kadar:

- a) Ankara'dan bir veya iki harita uzmanı gönderilerek noksanların özenle tamamlanması,
- b) Şehrin anıtlarla dolu olan civarının haritaya ilavesi ayrıca bir harita alımı demek olduğundan bundan vazgeçilerek aynı maksada erişmek için fotogrametik bir haritaya esas olabilecek şekilde kıymetlendirilebilmeleri mümkün hava fotoğraflarının ilgili makamlar ta rafından aldırılabilmesi için Dahiliye Bakanlığı kanaliyle teşebbüslere girişilmesi
- c) Bu fotoğraflardan istifade edilerek 1/5000 ve 1/2000 mikyaslarında mozayik bir tertibe tabii tutulmuş hava fotoğraflarıyla aynı fotoğrafların kıymetlendirilmeleriyle 1/5000 mikyasında hududu tayin edilecek sahanın 1/5000 mikyasında fotogrametik bir haritasının yaptırılması uygun olacağı kanaatine varılmıştır.

2- Diğer Tamamlayıcı İşler

- a) Demiryolunun (Soma Dikili Hattı) Bergama'dan geçip geçmiyeceği hakkında lüzumlu kararın bir an evvel verilmesi ve geçecekse şehir civarındaki güzergahının ve istasyon yerinin şimdiden tayini için projelerinin Nafia Bakanlığınca hazırlatılarak Belediyeler Fen Heyyetine verilmesinin sağlanması.
- b) Devlet Hava Yolları Umum Müdürlüğünce Bergama'da bir hava meydanı yapılması için yerinin belli edilip projesinin hazırlanması
- c) Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğünce Bergama için Belediyeler Fen Heyyetince gösterilecek elverişli yerlerden birinde bir spor ve kermes gösteri sahası

seçilerek projesinin hazırlanması.

d) Halkevi yerinin gayet elverişli olarak Bergama Palas karşısındaki köşede seçilmiş bulunmasına göre Bergama'nın yarınına yakışacak ve aynı zamanda gerek beynelminel kongrelerin genel toplantılarıyla korhisyon toplantılarına elverişli, gerekse temsiller sırasında Hükümet ve parti erkanından en az yirmi beşinin barınmasına yetecek yatak odalarını havi bir şekil de meydana gelmesinin temini.

11. İmar Planının Uygulamalarıyla İlgili İşler

a) Arkeoloji çalışmalarına paralel olarak turizm ve kamu hizmetleri bakımından ele alınmaları gereken birçok işler de bulunacaktır. Bu işleri başarabilmek için belediye kendisine gelir kaynakları sağlayacak ve aynı zamanda kamu hizmetlerine yarayacak tesiler kurmak zorundadır. Bunları belli karşılıklar göstererek alacağı ödünç paralarla kurabilir. Oto Durakları,benzin dağıtma yerleri, otobüs istasyonları, otomobil ve otobüslerin mecburi bir şekilde geceleyecekleri belediye garajı, belediye tamirhanesi gibi müesseseler bunlar arasındadır. Bu müesseseler sayesinde belediye yeni gelirler elde ederek şehri imar ve güzelleştirme için kendisine düşen görevleri daha kolay başarabilir.

b) imar planının gerçekleşebilmesi ile ilgili iki önemli konu daha vardır. Bunlardan biri Bergama'nın temsillere ve turizm gereklerine hazırlanması amacıyla Hükümet yardımıyla meydana gelmesi beklenebilecek şehir içi turistik yolları üzerinde yıkılacak yapıların üzerine şirin ve muntazam evlerin çabuk kurulmasını kolaylaştırmak için bir yapı kooperatifi kurmak, bu kooperatif sayesinde aynı zamanda şehir içindeki arkeolog; çevrelerin istimlakinden dolayı evsiz kalacak yurttaşları bir an evvel yeni evlere yerleştirilmek işidir.

c) İkinci iş de, Bergama'nın gelişme ve yayılma yeri olarak planda gösterilecek arazinin arsa spekülasyonlarına konu olup elden ele geçmesini büyük alıcılar elinde toplanıp fiyatlarının yükselmesini önlemek için bu araziye yukarıda sözü geçen kooperatife satın aldirmek işidir. Bu arazi kooperatifin malı olursa arsalar kooperatifin üyesi olan Bergamalılara pek ucuza mal olacağından Bergama kasabasının yeni kısmı kısa bir zamanda meydana gelebilir. Herhalde şurası aşıkardır ki kasaba şimdiki durumu ile milletlerarası gösterilere ve milletlerarası turizme açılmayacak bir haldedir. Bergama'nın imarı ne derece sağlam esaslara bağlanır ve ne kadar hızla başarılabilsen Bergama ile Dünya arasında kurulmak istenilen bağlar da o derece çabuk tutar.

d) Yine bu çeşit işlerden biri de Bergama'da Kermes ve Temsil zamanlarında ziya retçilere kiralanabilecek odaları çabuk meydana getirmektir. Bu da kasabanın yeni kısmında yapılacak evlerden planda gösterilecek en şerefli bir mahallede dört odadan fazla odalı evlerin birer odasını ayrı bir bölme halinde yapmakla sağlanabilir. Belediye ve kooperatif bu evleri yaptırarak hemşehrilere evlerini verilecek plana göre bu yolda yapmalarını tavsiye etmelidir. Eğer bu yapılırsa Bergama'nın ziyaretçi barındırma gücü yapılacak otellerle birlikte kat kat artmış olacaktır.

e) imar planının ana çizgileri şehir içinden geçecek yolların açılmasıyla 1947'ye kadar belirebilirse de Bergama'nın imarı ve güzelleştirilmesi uzun yıllar sürecektir. Bu ise, uzman ellerin orada detaylar üzerinde sevgi ile çalışmalarına bağlıdır. Bu da Bergamalıların kendi aralarından kaifa ve mimar yetiştirmeleriyle imkan altına girebilir. Ankara'daki yapı usta okuluna eklenen kalfalık sınıfından birkaç kalfanın yetişebilmesi için altı yıl, liseyi bitirmiş gençler arasından mimar yetiştirebilmek için de beş yıl lazımdır. Önümüzdeki ders yılından başlayarak birkaç Bergamalı genç Belediye veya hususi idare hesabına bu okullara gönderilirse imar planı uygulamalarının (tatbikatının) ikinci, üçüncü yıllarında bu gençler iş başına geçebilir.

f) Bergama'nın gerek eski kısmında, gerekse yeni kısmında yapılacak evlerin Türkevi karakterinde olmasını sağlamak için gerekli tip planların yukarıda da yazıldığı gibi müsabaka konusu yapılması Bergama Belediyesi fen heyetince görülecek iştir.

Yukarıdaki teklifler Genel Heyete saygı ile arz olunur.

Başkan
Dahiliye Başkanlığı
Belediyeler Fen Heyeti Müdürü
Y.Mimar
Mitat YENEN

Raportör
Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü
Turizm D. Müdürü.
Süreyya ERGÜN

Nafia Bakanlığı
Şehircilik Uzmanı
Prof. Gustav OELSNER

Nafıza B. Yapı ve imar iş.Reisliği
Projeler B.Şefi Y.Mimar
Hüseyin KARA

BERGAMA DEMOKRASİ TARİHİNDEN NOTLAR

Yavuz ÖZMAKAS

I- 27 MAYISTAN KURUCU MECLİS'E

17 Mayıs 1960 Salı, Saat 12.30. Başbakan Adnan Menderes Bergama'da saat 11.00'den itibaren bekleyen halk kentin üç kilometre dışında kümeleşmiş. Atlı süvariler ve efeler en önde.

Menderes açık bir arabada kente giriyor. Ağır ağır ilerleyerek çarşığı izleyerek Bergama iplik Dokuma Fabrikası'na gidiyor.

izmir milletvekili Kemâl Serdaroğlu'nun hoşgeldin konuşmasından sonra Menderes sözü alıyor:

"Fabrika 1970 senesinde zor biter diyen C.H.P.'lilerin propagandaları işte her zamanki gibi suya düşmüştür. Milletin gururu olan bu güzel eserler en kısa zamanda hizmete erişecektir, ileriye doğru süratle koşturmaktayız, istikbalimiz çok parlaktır. Bu fabrikanın siz Bergamalılara ve milletimize hayırlı ve uğurlu olmasını diler ve hepimiz için daima hayırlı işler temenni ederim."

Bu konuşmadan sonra açılışı yapan Başbakan Manisa'ya gitmek üzere kentten ayrıldı.

Fabrikanın açılışından 10 gün sonra silahlı kuvvetler yönetime el koydu. 28 Mayıs günü yeni hükümet kuruldu. Başbakanlığı ve Milli Savunma Bakanlığını Cemal Gürsel üstlenmişti.

1 Haziran 1960 Çarşamba gününden itibaren Bergama Askeri Kaymakamlığına İzmir'den Kurmay Albay Mazlum Narman atandı. O güne dek bu görevi garnizon kumandanı Şube reisi Yarbay Necmettin Berksoy yapıyordu.

Narman göreve başlarken hükümet konağı balkonundan Bergamalılara kısa bir konuşma yaparak "yapılan hareketin derin önemini açıklayıp partili partisiz herkese eşit muamele uygulanacağını, gece gündüz halkın hizmetinde bulunduklarını" veciz bir biçimde dile getirdi.

Narman'a yardımcı olarak sivil kaymakam Tekin Arıç görev yapmaya başladı.

Belediye başkanlığına tayin edilen Binbaşı Orhan Zaimoğlu Belediye'de başkan Yusuf Özyenice ile söyleşip kendisi ile kucaklaşarak görevi devraldı. Bu arada Yusuf Özyenice'yi temiz ve namuslu bir insan olarak tebrik etti.

Diğer yandan Emniyet Müdürü Yüzbaşı Faruk Arseven'de emniyetteki görevine, Emniyet mensupları ile tanışarak başladı.

2 Haziran'dan itibaren de sabık iktidarın izmir'deki yöneticileri kitle halinde tutuklanmaya başladı. Milletvekillerinden Behçet Uz, Selahattin Akçipek, Sebati Acun, Nihat Eğriboz ilk sırayı aldılar.

Demokrat Parti il Yönetim Kurulu'ndan Muzaffer Balaban, Ömer Atavardar, Belig Beler, Enver Şenerdem, Mustafa Bozoklar, M. Ali Akman, Burhan Maner, ismet Uç haysiyet divanı başkanı İbrahim Yıldırım, Nevres Gökçe, Mehmet Yorgancıoğlu, Fazlı Arınç, Kenan Özışıldak, Yaşar Öndeş, Selahattin Erdönmez, Raşit Gökaya, M. Ali Keskin, Adnan Uraz, M. Ali Yeşilpınar, Cihat Aksel, Saim Çıkrıkçı; İbrahim Yavuz'un sinsî propaganda yapmak suçlarından mahkemeye verilecekleri açıklandı.

D.P. döneminin sabık valisi Kemal Hadımlı yine aynı sıralarda gece geç bir vakit evinden alınarak askeri bir uçakla Ankara'ya sevk edildi.

İşte tam bu sırada sürpriz bir istifası Bergama'yı sarstı. Demokrat Parti Bergama eski ilçe başkanı Yusuf Perin partisinden istifa etti.

Perin, dönemin Belediye Başkanı Yusuf Özyenice tarafından daha önce ağır biçimde suçlanmıştı. D.P. Bergama parti binası inşaatına ait demirleri fahiş fiyatla sattığı savıyla Perin hakkında kamu davası açılmıştı. Ayrıca parti jipini kendi özel otosu gibi kullandığı tartışmaları yapıyordu, istifa işte tam o sıraya denk geldi.

Yusuf Perin, izmir'de bir basın toplantısı düzenleyerek istifa ettiğini bildiriyor ve istifasının gazetelerde yayınlanmasını rica ediyordu.

istifa ile ilgili çok ilginç bir yorumda 14 Haziran 1960 tarihli Bugün Gazetesi'nde vardı:

"1950 senesinden sonra on ikiyi çeyrek geçe Demokratlarının D.P. içinde nasıl çöreklandıklarını ve sonra D.P. Teşkilatında idealistleri nasıl tasfiye yoluna giderek su başlarını tuttuklarını herkes bilmektedir.

Şimdi de 27 Mayıs 1960 inkılabının ışığı altında dahi aynı tip şahıslar aynı hal ve hareketlerle iktidar saflarına karışmak cüret ve cesaretini göstermektedirler.

Halk Eğitimi Merkezi salonunda görev yapan komite, hazineye 20 gün içinde yapılan bağışların bir dökümünü yapıyordu. Günlerden 17 Haziran'dı. Menderes'in fabrikayı açmaya gelişinden bir ay geçmişti. Ve sular tersine akıyordu.

işte 20 günlük bağışların dökümü:

259 Alyans yüzük
4 platin taşlı yüzük
12 taşlı yüzük
1 gümüş kelebek
3 altın küpe
1 altın iğne
1 parçalı bilezik
22 altın bilezik
8 şövalye yüzük
1 yarım liralık yüzük
2 yarım beşbirlik
1 çeyrek beşbirlik
30 altın sarı lira
10 ince altın
15.000 nakit para

28 Haziran 1960 günü Emniyet Amirliğine Hasan Kaya atandı. Kaya hemen görevine başladı.

Yine o günlerde Belediye Başkanı Orhan Zaimoğlu görevinden ayrıldı. Ayrılış mesajı içten bir üslup taşıyordu.

"Aziz Bergamalılar, Muhterem Hemşehrilerim ve Kardeşlerim,

Ege bölgesindeki Milli Birlik Komitesinin faaliyeti nihayet bulmuş olduğundan inkılap hareketi ile vazifelendirilen bütün subaylar ve askeri birlikler kıtalarına dönme emrini almışlardır. Bir aydan beri kardeşlik havası içinde vazife gördüğüm belediye reisliği görevini Bergama'da daha bir müddet vazife görecektir olan sayın askeri kaymakam kurmay albay Mazlum Narman'a devrettim. Kısa bir zaman da olsa sizlerle yaptığım kader birliği bütün ömrümü süsleyecek zenginliktedir. Eski devrin meşhur sihirli değneyi elimde olsaydı tereddütsüzce Bergama'yı ve Bergama'nın talihi değiştirirdim. Olağanüstü hiçbir varlığa sahip olmayan naciz şahsımla sadece bir insan olarak vazife gördüğüm Bergama'da ancak Cenab-ı hakkın bana nasip ettiği kadarını yapabildim. Muradım, Bergama'nın mamur halkının kardeşlik havası içinde merreffek olmasıdır. Allahısmarladık Bergamalılar, Allah'a emanet olunuz aziz hemşehrilerim. Sizleri unutmayacağım.

Kd. Bnb. Orhan Zaimoğlu"

Ağustos'un ilk günlerinde Yusuf Perin, kamyon ve otomobil lastiği karaborsacılığı yaptığı hakkında ihbar üzerine emniyete çağrıldı. Karakolda 38 saat nezaret altına alındı.

4 Ağustos 1960'ta Bergama askeri kaymakamı Kurmay Albay Mazlum Narman imzalı bir tebliği belediye hoparlöründen halka duyuruldu. Bergama Askeri Kaymakamlığından başlıklı tebliğ şöyle devam ediyordu:

"1. 6136 sayılı ateşli silahlar kanununun son müsaade müddeti hitama erdiği halde bazı inatçı kitlenin ellerindeki silahlarını teslimden imtina ettikleri makamlara ihbar edilmektedir.

2. Bununla beraber bazı kısa düşünceli kimseler tarafından gayri muayyen yerlerde hali hazır hükümet ve zabıta icraatını ve idaresini müşkül duruma düşürmek gayesi ile propaganda yaptıkları da yine alınan ihbarlar meyanındadır.

Bu itibarla gerek birinci maddedeki ve gerekse ikinci maddedeki açıklanan hususlarla ilgili oldukları tesbit olunan bazı kimselerin haklarında kanuni işlem yapılmak üzere nezarete alınmışlardır. Ve bundan böyle de bu gibi hallere cüret edenlerin de aynı muameleye tabi tutu-lacak'arı sayın vatandaşlara ilan edilmiştir."

Bu tebliğ yayınlanırken arama ve tutuklamalarda başlamıştı. 62 kişi gözaltına alındı. Bunların ev ve iş yerlerinde arama yapıldı. Gözaltına alınanlardan bazıları şunlardı: Belediye Başkatibi Hilmi Karakaş, Fen Kalfası Niyazi, işletmeden Faik Candan, S. Tonguç, Maliyeci Cemal, Münir Hızal, Öner İlhan, Vehbi Alptekin, yapıcı Hilmi, Mehmet Pınarlar, Mehmet Men-dilli, Naci Güleş, Yusuf Perin, Abdülrezzak Keklik, Hayrullah Fero, Ahmet Bolel, Halil Balaban, Bayram Fero, Şahap Orhan, Firuz Altay, Muharrem Çitlenbik, Süleyman Beker, Hıfzı Kaya Ergin, Nazif Özçoban, Saim Efe, Süleyman Ayvaz, Halit Özkeser, Zeynullah Korkmaz, Sabri Yeşilbulut, Molla dayı, Kadir Türkoğlu, Ahmet Aktürk, Kale bekçisi Hasan, Mehmet Ata-mer, Göçbeyli Ali Yalçın, Mehmet Uşaklı, Şaban Uyguner, Sadık Ege, Lütfü Örs, Musa Tavlı, Tahir Akbaş, Ziya Torkak, Mehmet Ali.

Aynı gün Bugün Gazetesi sahibi Sedat Gobi'nin evinde, matbaasında ve annesinin evinde iki kez arama yapıldı. Birşey bulunamadı. Ama Gobi gözaltına alındı.

Bu kişiler birkaç gün sonra bırakıldılar.

15 Ağustos'ta askeri kaymakam Mazlum Narman, bir trafik kazasında, İzmir'den toplantıdan dönerken Aliğa Çiftliği yakınlarında yaşamını yitirdi. Yerine Edirne Lalapaşa Kaymakamı Faik Yücel atandı.

26 Eylül 1960 pazartesi günü saat 10.30'da Bergama önemli konuklar ağırlıyordu. Milli Birlik komitesi üyelerinden Kurmay Albay Haydar Tunçkanat ve Binbaşı Rifat Baykal, İzmir Valisi ile birlikte Bergama'ya geldiler. Halk Eğitim Merkezinde kısa bir süre istirahat eden konuklar, Vali Burhanettin Uluç takdim ettikten sonra sözü Haydar Tunçkanat aldı. Bir haftadan beri 17 ekip halinde ülkeyi dolaştıklarını belirtti.

"Biz iktidarda kalıcı değiliz. Seçimle iktidara geçenlere idareyi teslim edeceğiz. Bu geçici süre içinde temel davalarımız için lüzumlu kanun ve kararları çıkaracağız. Planlı ve programlı bir çalışma tatbik edeceğiz.

Plan ve programlardan inhirafı incelemek için anayasa üzerinde çalışmaktayız.

Aziz Bergamalılar, anayasa ne kadar mükemmel olursa olsun tatbik edilmedikçe daima zarar tevhit edecektir. Bunu tatbik etmeyenler için daima milli şuurumuzu şahlandıracğız.

Sabık iktidar mensupları şu anda Yassıada'da akibetlerini bekliyorlar. Türk hakimlerinin haklarında verecekleri kararların infazından tereddüdümüz olmasın.

Ecdadımızın kanı ile yoğrulan bu vatanda tarihi bir çok karanlık günler geçirdik.

Bundan sonra bihassa şu fikrin zihinlere yerleşmesini istiyoruz. Kimsenin yaptıkları yanına kâr kalmayacaktır. Hükümete ve kanunlara itaatkar olalım.

Son söz olarak ta sizlerin Milli Birlik Komitesi'ni destekleyeceğinize inanıyoruz. Herşeyi hükümetten beklemeziniz. Devlete çalışmalarınızla yardım ediniz.

Zümrelerle ayrışma kötülük getirecektir. Partizan olmayınız."

Daha sonra söz alan Rıfat Baykal "Biz iktidarı Demokrat Parti büyüklerini Yassıada'ya sevk etmek için almadık. Tarafsız, adil ve teminatlı bir devlet kurmak için çalışıyoruz." dedi.

Baykal konuşmasını maarif, hazine, ziraat ve vergi konularında M.B.K.'nin görüşlerini kısaca açıkladı.

29 Eylül 1960'ta Demokrat Parti, Ankara Y.Asliye Hukuk Mahkemesince feshedildi.

Tüm yurttaki inkılabı Yayma Komiteleri kuruluyordu. Bergama'da da 5 Ekim'de Kaymakam Faik Yücel Başkanlığında "Milli inkılabı Yayma ve Köylüyü Kalkındırma" komitesi kuruldu. Komite; subay, okul mensupları, kültürel dernek başkanları, köylü ile ilgili devlet daireleri amirlerinden oluşturuldu. Haftalık toplantı yapma kararı aldı.

Milli inkılabı Yayma Komitesi 24-25-26 Ekim günlerinde Milli inkılabı Öğretme Kursu" düzenledi. Kursta Kaymakam, bir yüzbaşı, müftü, doktor, tarım teknisyeni, müze müdürü, ortaokul yöneticileri ve ilköğretim müfettişleri, Cumhuriyet ve 27 Mayıs inkılabı konusunu açıkladılar.

İnkılabı yayma komitesi yerel basında değişik konularda açıklamalarını da yayınlıyordu.

Bir yanda, Yassıada'da yargılanacak olan Kemal Serdaroğlu'nu savunma hazırlıkları Burhan Cahit Gündüz tarafından yürütülürken, bir yandan da kurucu meclis için delege seçimleri yapılıyordu.

27 Aralık 1960'ta Bergama Ortaokulu salonunda saat 10.00'da toplanarak izmir'e gönderilecek delegeler saptandı, il delege sayısı 23

6 Ocak 1961'de kurucu meclisin açılması Bergama'da da törenlerle kutlandı. 13.30'da Cumhuriyet Alanında bir tören düzenlendi. Kurucu Meclis ve Temsilciler Meclisi hakkında konuşmalar yapıldı, şiirler okundu. Kent tüm gece ışıklandırıldı.

II- İLK SEÇİMLERE DOĞRU

13 Ocak 1961'den sonra siyasi etkinliklere izin verildi. Yeniden siyasi ortam ısınıyordu. Artık yeni siyasi partiler kurulabilirdi.

4 Şubat'ta başlayacak olan Kemal Serdaroğlu'nun duruşmasında şahitlik yapmak üzere Mustafa ikizler, Abdülrazza Keklik, Vehbi Alptekin, İbrahim Karadağ, Bedri Ergül, Sezai Oktay, Avukat Burhan Cahit Gündüz ile birlikte Yassıada'ya gittiler.

9 Şubat'ta Kaymakam Faik Yücel tayin nedeniyle Bergama'dan ayrıldı. Yerine jandarma kumandanı Saim Memiş vekalet etmeye başladı. 24 Şubat'tan itibaren ise Necati Gündüz vekaleti üstlendi.

Bergama'da yeni dönemin siyasi parti çalışmaları da buarada sürüyordu. 13 Mart'ta Ekrem Alican'ın Yeni Türkiye Partisi izmir il ikinci başkanı Haydar Dünder izmir ilçeleri içinde ilk Bergama'ya uğradı. Dış doktoru Hayri Tümen'in muayenehanesinde yapılan öngörüşmelere Sabit Özsoy, Dr. Fevzi Balcı, Fuat Olugan katıldı. Toplantıya çağrılı olan Yusuf Özyenice ise henüz politikada

çalışamayacağını belirterek toplantıya katılmadı. Bu arada Süleyman Çelebi ile de politik temaslar yapılıyordu.

3 Nisan'da Adalet Partisi il başkanı emekli general M. Ali Aytaç ve idare kurulundan Mehmet Karaoğlu Bergama'ya geldiler, ilçe örgütünü kurmak üzere Behçet Karlıdağ görevlendirildi. Abdülkadir Bolel, Ali Durmuş, Mahmut Yılmaz, Fuat Olugan, Ahmet Süter ilk olarak ilçe kurucuları olarak düşünüldü.

10 Nisan 1961'de Adalet partisi ilçe örgütü kuruldu. M. Ali Aytaç ve Mehmet Karaoğlu mühendis Mustafa Gülen'in yazıhanesinde toplanıp bir basın açıklaması yaptılar.

"Bergama ilçe idare Kurulunun bugün faaliyet sahasına çıkmasını görmekle bahtıyarız. Bu hadise milletimizin demokrasi istek ve azminin yeni bir başarısı olarak kayda layıktır.

Adalet Partisi, milletimizin bütün fert ve partileri arasında en yakın bir kardeşliğin karşılıklı dayanışmanın en kuvvetli teminatıdır.

Adalet Partisi, şahsi kinlerin ve partiler arasındaki münafaretin ortadan kalkmasını, hareketlerinin belli başlı bir hedefi, telakki etmektedir. Yeni Bergama ilçe idare Heyeti bu prensipler dahilinde hareket ederek millet hizmetinde muvaffak olacaktır.

İdare Kurulumuz bütün benliği ile bu inanç içindedir. Hareketlerimiz milletçe muvaffakiyet yolunda dikkatle takip edilmektedir. Bergama Adalet Partisi ile ilçe idare kurulunun sevgili Bergamalılara, izmir'e ve bütün memlekete hayırlı olmasını candan temennieder bütün Bergamalıları saygı ve muhabbetle selamlarım"

Mehmet Ali Aytaç'ın bu'sözlerinden sonra ilçe idare kurulu açıklandı.

Başkan: Behçet Karlıdağ

2. Başkan: Ferit Kıncal

Sekreter: Hami Kural

Muhasip: Mustafa Gülen

Üyeler: Ali Durmuş, Necati Şahinler, Mahmut Yılmaz, Kemal Uçak, Ethem Ergül

Adalet Partisi ilçe yöneticileri istiklal meydanındaki büyük kahvenin üstünü kiralayarak ilçe merkezi yaptılar. 11 Nisan'da da resmi başvurularını yaptılar.

12 Nisan'da kentin yeni konukları Yeni Türkiye Partisi izmir il Yönetim Kurulu başkanı Fethi Pekin, il idare kurulundan Haydar Dünder, Süha Göksel, Sahabettin Maden'di. Partinin Bergama örgütünü oluşturma çalışmalarını sürdürdüler.

28-29 Nisan olayları da bu arada anılıyordu. 28 Nisan 1961 Cuma günü büyük bir tören düzenleniyor, üniversite gençliğinin mücadelesi yapılan konuşmalarla halka açıklanıyordu.

4 Mayıs'da Kemal Serdaroğlu'da yargılandığı Demokrat izmir Gazetesinin takribi davasından beraat ediyordu.

Mayıs ayının ilk günlerinde Selim Gündüz başkanlığında Adalet Partisi gençlik kolu kuruldu. Osman Şahinler II. başkanlığa, Taner Bolel muhasipliğe, Ahmet Akçay sekreterliğe getirildi, İrfan Bilici, Ramiz Ovacık, Nazım Gürkaş, Namık Oker, Mustafa Şendil, Hasan Doğan, Sedat Balaban üyeliklere getirildi.

26-28 Mayıs'ta 25. Bergama Kermes'i ayrı bir coşku ile kutlanıyordu. 27 Mayıs'ın birinci yıldönümü de orada kutlandı.

Bu arada 9 Temmuz'da yapılacak olan referandumla ilgili seçmen kütükleri de hızla tamamlanmıştı. 37.328 seçmen oy kullanabilecekti.

26 Haziran 1961 pazartesi akşamı 20.30 da Cumhuriyet sineması salonunda C.H.P Bergama ilçe Kongresi yapıldı.

1 Temmuz'da Ragıp Gümüşpala Bergama'ya geldi. Parti teşkilatı ile tanışma gezilerinden biri olan bu ziyarette, ilçe merkezi balkonundan halkı selamladı.

Ağustos'un ilk yarısında Adalet Partisine katılmalar yoğunlaşıyordu. Fuat Olugan, Faik Kayalar, Mustafa Demircioğlu, Kemal Erinç, Hüseyin Acar, Nazım Kayalıoğlu da Adalet Partisine katıldılar.

Yeni Dönem çalışmalarını seçim üzerine yoğunlaştıran AP, ilçe idare kurulu sayısını 9 dan 11'e yükseltti. Yusuf Özyenice ve Sadrettin Sağlık yönetim kuruluna alındı.

Seçim propagandaları da 25 Eylül'de A.P'nın yaptığı açık hava toplantısıyla başladı. Saat 10'da başlayan toplantıya M. Ali Aytaç'ta katıldı.

Seçimler öncesi Bergama'da siyasi partiler yelpazesi nedenli geniş olursa olsun, çekişme A.P ve C.H.P arasında olacaktı. Milli Kalkınma Partisi Genel Merkezi kapanınca siyasal yaşamdan çekildi. Millet Partisi ise yalnızca kurucularla kaldığından, üye tabanını genişletemediğinden kapandı.

Hürriyet Partisi önceleri büyük bir gelişme göstermesine karşın, genel başkanının C.H.P'ye katılması sonucunda dağıldı. 38.000 seçmenli Bergama'da, C.H.P'ye tanınan şans ise 10-12 bin civarında oydu.

Memleketçi Serbest Parti ise bir aile partisi gibi görüldüğünden hiç bir şansı yoktu.

Seçimden bir gece önce propaganda süresi dolduğu iddiası ile Atmaca mahallesinde bulunan bir grup C.H.P'İİ, tutulan zabıt ile A.P'lilerce emniyete şikayet edildiler.

III- 1963 YEREL SEÇİMLERİ VE SONRASI

Koalisyon hükümeti kurulmuştur.

12 Mart'ta Yusuf Özyenice A.P ilçe Yönetim Kurulundan istifa etti. 14 Ekim'de de bağımsız belediye başkanlığı adaylığını açıkladı.

Belediye başkanlığı için A.P'den Adem Özelli, C.H.P'den Mustafa Yazıcı ve bağımsız Hasan Kaya aday oldular.

17 Kasım 1963 pazar günü tüm yurttan yerel seçimler yapıldı. Bergama'da oy dağılımı şöyleydi:

<u>PARTİ</u>	<u>BELEDİYE BASK.</u>	<u>BELEDİYE MECLİSİ</u>	<u>BELEDİYE ENCÜMENİ</u>
A.P	4869	4577	18496
C.H.P	2047	1899	9768

Belediye Başkanlığını Adalet Partisi adayı Adem Özelli kazanmıştı.

Seçim sonuçlarına göre Adalet Partisi 17 Belediye Meclisi üyeliği, 3 il Genel Meclisi üyeliği kazandı. C.H.P ise 7 Belediye Meclis üyeliği ve 1 il Genel Meclisi Üyeliği ile yetindi.

20 Kasım'da da seçilenler mazbatalarını aldılar.

Ancak kısa süre sonra ilginç gelişmeler olmaya başladı. Belediye personeli, başkandan rahatsızdı. Belediye Meclisi resmi ilanlar konusunda ihale açılmasını yasalara aykırı bir biçimde kabul ediyor ve yoğun tepki topluyordu.

"Belediye başkanının hizmet ve icraatleri belediye binası dışına çıkamıyor" eleştirileri oluşuyordu.

19 Kasım 1964'te toplanan Belediye Meclisi 24 üyeden 23'ünün katılımıyla toplanıyor. Bütçe Komisyonundan 4 saat içinde jet hızıyla geçirilen bütçe taslağı üzerinde görüşme açılmadan oylamaya geçilmesi önerisi tepki aldı.

Belediye başkanının maaşının arttırılması gündeme geldiğinde Dr. ilhan Arol söz alarak "şuraya seçtiğimiz çok az bir zaman oldu. Henüz beldeye bir hizmetimiz olmadı, ilk icraatımız başkan maaşını arttırmak mı olacak" diye sordu.

Ahmet Süter "başkan aylığının az olduğunu dairede en yüksek maaş alan memurunki düzeyine yükseltilmesi gerektiğini" söyledi. Ancak hiçbir faaliyeti olmayan bir başkana zam yapılmasına da karşı çıktı.

Maaş arttırımına karşı çıkan A.P meclis üyesi ve eski belediye başkanı Emin Ertaşlı'ya iki sayfalık bir tehdit ve sövgü mektubu da bu arada yollandı. Saat 14'te başlayacak oturum öncesi mektubun gelmesi ilgi çekiciydi.

Oturumda söz alan Hüseyin Şahirler "2,5 milyonluk bir bütçede 2000 lira maaş çok mudur?" diye sorunca Turan Pirinçcioğlu "öyleyse istanbul Belediye Başkanı 20.000.-TL almalıdır" dedi.

Abdürrahim Bilimer "Başkanın bu maaşla geçinemeyeceğini" ileri sürdü.

Yapılan oylamada 14'e karşı 8 oyla maaş arttırımına karar verildi. Maaş artmasına olumlu oy veren üyeler Ceyhan Güner, Namık Oker, Yahya Şahinkkoç, Raşit Aktan, Ab-dürrahim Bilimer, Mahmut Yılmaz, Hasan Ovacık, Zeynullah Korkmaz, İbrahim Çataloğlu, Faik Kayalar, Ali Durmuş, Hüseyin Şahinler ve Salim Gündüz'dü.

Olumsuz oy verenler arasında Sadık Ege, Emin Ertaşlı, Mehmet Çelik, Halil Yeşilsoy, ilhan Arol, Turan Pirinçcioğlu, Galip Bağana, Abdullah Şensoy vardı.

Salim Kızıltuğ tartışmaya katılmazken, Ahmet Süter belediye meclisini terketti,

IV- BİR BAŞKAN KI....

Bergama Belediyesindeki görevinden atılmak istenen tek insanım ben. Bu atılmak istenişimin veya atılışımın Başkana veya Belediyeye neye mal olacağını zaman gösterecek hepimize.

Buranın bulunmaz nimetinden olacam diye bir endişem yok. Burada başkana rağmen kalmak için çaba gösteriyorsam; başka nedenleri vardır bunun.

Durumumun sonu belli olmadan, okuyucunun daha rahat karar verebilmesi için, başkanla şimdiye kadar aramızda geçenleri anlatmak ve sayın başkanın şahsi zihniyetini önce kamu oyununda mahkûm etmek istiyorum.

17.1.1964 tarihinde Belediye başkanlığından aldığım yazıda; Başkanlık makamına karşı, kendi deyimleri ile "tam bir itaatsizlik örneği gösterdiğimden sayın başkan yolda gördüğümde ellerimi cebimden çıkarmadığımdan" dolayı "ihtar"la cezalandırıldığım belirtiliyordu.

Bu hangi devirde yaşadığımızdan habersiz.

Bu belediyede çalışan kimsenin çiftliğinde çalışan köle olmadığından habersiz. Bu zorla saygı duyurulamıyacağından habersiz. Bu özlemini çektiğimiz Batıya yönetebilmek için, önce bu gibi küçük hesapları terk etmek gerektiğinden habersiz. Hele hele en önemlisi "karşındakinden istemediğini önce kendin yapma" felsefesinden habersiz davranış karşısında, yapılması gereken tek hareketi yaptım: Kendilerine yazılı olarak kanunu hatırlattım. "Belediye Memur ve Müsdahdemleri Tüzüğü"nün 75. maddesinin A bendinin ihtarın memuru vazifede dikkate anlamında olabileceğini, selam vermemenin ellerimi cebinden çıkarmamanın vazife ile ilgisi olmadığına göre, eğer Türkiye'yi Hukuk Devleti olarak kabul ediyorsak ki mecburlar buna çünkü seçimle oturuyorlar orada iptali dileğimi arzettim.

Bu yazıma verebilecekleri cevap yoktu. Olamazdı. Akılcı yolla yapılması gerekeni: ihtarı geriye almayı da yapamazlardı.

Şu halde sayın başkan için yapılacak ne kalıyordu geriye? Beni işten atmak. Çaresiz öyle yaptı başkan. 22.2.1964 tarihli yazı ile: "Borçlar Kanunu"nun 340.

maddesi gereğince işime son verildiğini bildirdiler. Yazıyı; konuyu iyice incelemeyen yazdıkları, aynı gün gönderdikleri bir başka yazı ile 3008 sayılı iş kanununun bana tanıdığı hakları, birinci yazıyı hükümsüz kılarcasına yermelerinden belli idi.

Yazımın sonuna gelmeden evvel, çıkarılışından iki gün önce sayın başkanın yaptıkları pek sevimli toplantıdan kısaca da olsa söz etmek yerinde olacak belediyede çalışan bütün elemanları topladılar ve elden ele bir liste dolaştırmağa başladılar. Bu belediyede çalışanlar listesinin başında sayın Başkan: "Şu zamandan beri Belediye başkanlığı yapmaktayım, şimdiye kadarki icraatınızı beğenip beğenmediğinizi isminizin karşısına sebepleri ile yazarak imza edin." diyorlardı.

Bu garibeler garibesi kendisinin beğenildiğini onaylatmak, listesine hemen herkes beğendiğini "!" yazıp imzasını basıyordu.

İsmim hizasına özetle: Gayelerinin hizmet olduğuna inandığımı, hatalı hareketleri olduğunu, bunları anlatabilmek için karşılıklı konuşma imkanının verilmesini diledim. Muhteme-

İKİNCİ İFŞAAT

Bundan önce aynı sütunlarda yazdığım tek yazıda belediye başkanını itham ederek, karşı taraf istemezse birdaha yazmayacağımı belirtmişim. Fakat o yazı kaleme alındıktan sonra, benim daha önce kaymakamlık makamına kanunsuz çıkarılmadan bahisle hakkımın korunmasını dilemem üzere, Kaymakamlık makamının Belediye Başkanlığına çıkarılmak istenmemin sebeplerini sorması ve Belediye Başkanlığının benim çıkarılma sebeplerimi;

1. İşletmemizde tasarrufa gidilmesi
2. Vazife mevzuunda kifayetsiz oluşu
3. Şilahi talimatlarımız ve yazılı tamimlerimize rağmen hizmette vatandaşa güçlük çıkarması ve bunda ısrar etmesi." Diye bildirmesi üzerine bu yalan yığınının cevapsız bırakamadım.

Yazıdaki maddelere maddeler halinde cevap veriyorum:

1. "Tasarruf safsatası:

Kim bu tasarruf iddiası ile beni işimden atmak isteyen? Anlatayım: Bin liralık maaşını iki bin lira yapmak için kulis yapan, bu konu mecliste konuşulurken terk etmesi gerektiği halde meclisi terk etmeyen, zammı kabul edenlerin önceden atılmış imzalarını taşıyan listeyi havada sallayan adam...

350 liraya gördürdüğü günde iki saatlik belediye veterinerliği, sırf şahsi veya hissi sebeplerden başkasına 1000 lira civarındaki para ile gördüren adam.

Ve dahası.

"Fakirlere taksitle yaptıracam" diye getirttiği elektrik malzemesi ile önce kendi kahvesini belediye elemanlarına yaptıran adam.

Bunlara ilaveten elektrik şebekesinin yüzde elli nisbetinde büyütüldüğü hatırlatılırsa, değil adam çıkartmak, adam almak gerektiğini ve tasarruf iddiasının yalan olduğu önce bay başkan kabul edecek sanırız. "Tasarruf"! Yalan! Elbette yalan, geçelim.

2. "Kifayetsizliğin mugalatası:

Benim kifayetsizliğim konusunda en inandırıcı sözü herkes kabul ederki işletme Müdürü söyler. Oysa, Kaymakamlık makamına gönderilen yazıda işletmeler müdürünün paraf dahi yoktur. Yazı yalnız bay başkanın imzası ile gönderilmiştir. Ve başkan bu yazıyı başkan seçildiğinden beri görevim başında beni bir defa dahi görmeden yazmıştır.

Buradaki 19 aylık çalışmanın 8.5 ayını işletmeler M d. vekili olarak geçirdim. Başkanın "Kifayetsiz" iddiasına rağmen O 8.5 aylık arada sayın Kaymakamımızın himmeti ile işletmece yapılan işlerden burada bahsetmekten utanç duyarım.

Hem 19 ay belediye hizmetinde olan kimseye görevi ile ilgili bir uyarıma dahi yapılmadığı halde, sıkışılınca: "Kifayetsiz diye çıkardım" demek; ayıp değil de, yalan değil de ne?

3- "Şifahi talimatlara ve yazılı tamimlere rağmen vatandaşa güçlük çıkarma" yalanı.

işlerin prenipler dairesinde yürütülmesine, kimsenin hakkının yenmemesine dikkat gösterilmesine; "vatandaşa güçlük çıkarmak" diyor bu zihniyet "şifahi talimatlarımız" diyor. Hayal mahsulü, çünkü karşılarına alıp bir defa konusunu konuşmadılar benimle.

Bu üç maddenin dışında daha başka cevher de var gönderilen yazıda:

işten çıkarılmam tebligatında aleyhimdeki hususların yazılmamasının sebepleri bana iyi bonservis vermek istemelerinden miş!"

Yalan! Elbette yalan! Çünkü el cepten çıkmadığı için "ihtar" veren büyük adam (!) böylesine fazilet dolu bir harekette bulunamaz. Gülünür bu iddiaya ve sahibine: "Sen kuzu postuna bürünmek isteyen -ama beceremeyen- kurtsun" denir.

HASAN DOĞAN

Kapıcı

(*) Bu bölümdeki 2 açıklama Bugün Gazetesi'nin 10 Mart 1964 tarihli 1454 sayılı nüshası ile 17 Mart 1964 tarihli 1458 sayılı nüshasından aynen aktarılmıştır. O dönem için ilginç bir belge olması nedeniyle yazının bu bölümüne kondu.

BERGAMA İKİNCİ KERMESİ

GÜRBÜZ BAĞANA

Birinci kermesin düşünülmenin üzerinde bir başarıya ulaşması Bergamalılara bir düşün gerçeğe dönüşmesi gibi algılamışlardı.

Birinci kermes, sanki Anadolu'nun tüm tarihinin bir defilesi gibi gözler, gönüller önünden geçip gitmişti. Kültürünün en önemli ögesinin ırk değil coğrafya olduğunu haykırırcasına, gelip geçmişti. Bir yandan da (hayır, hayır yanyana) içice birbirini bütünlercesine Bergama Krallığı'nın kalkanlarla süslü frenkleri, öbür yanda Bergamalı gençlerin kılıç kalkan ekibi bir yanda Perperene surları yüksek çam ağaçlarının üzerindeki Keye'li gençler bir yan da I Attalos'un tümülüsü hemen yanında kermes alanını dolduran on-bin'in üzerinde Bergamalı ve konukları tarihsel bütünlüğünün gerçeği veya yapay ayrılığın reddi gibiydi birinci kermes.

Bu başarı Bergamalıları düş evrenine değil, evrimin yasalarına yöneltti. Acaba eksikliklerimiz ve yanlışlarımız nelerdi?

Kaymakam Vasfi Bağatur, CHP Başkanı Hamdi Arıkan, Belediye Başkanı Nafiz Özçelik, Halkevi Başkanı ve Müze Müdürü Osman Bayatlı, Tütün Müstahsilleri Kooperatifi Saymanı Celal Avdan, Tahrirat yazmanı Rıza Dinçer, Başöğretmen A.Yılmaz ve Halkevi Yönetim Memuru Lütfullah Denizer'den oluşan 2. Kermes Komitesi öncelikle ilimevi olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca yapımına başlanan binanın otele dönüştürülmesini görüştü. Nafiz Özçelik Kleopatra'nın yıkıldığı "Güzellik Ilıcasını" ağaçlandırıp onarılacağını ve ağaçlara çakılı fincanlarla Kozak Yolu üzerindeki elektrik fabrikasından verilen elektriğin, doğru dürüst direkler ve tellerden şehre verileceğini belirtti. Yedek subaylığını süvari birliğinde yapan Celal Avdan 100'ün üzerindeki ciritçiyi eğiteceğini ve süvari eyeri olmayan atlara bu eğitilerden sağlayacağını söyledi. Osman Bayatlı yerel giysilerin özenli saklandığı Kozak yöresinin köy köy, ev ev taranmasını ve Bergamalı tarihçi Rahmi Apak'a dünü ve bugünü birleştiren tarihi bir tiyatro eseri yazdırılmasını önerdi. Bu eserin Halkevi tiyatro kolunda çalışan gençlere Ak-ropol'ün akustığı mükemmel, 15 bin kişilik, dünyanın en dik antik tiyatrosunda sahnelenmesi doyumsuz bir sanat ve kültür olayı olabilirdi. Vasfi Bağatur, Bergamalı süvariler arasında at yarışı düzenlenmesini, İstanbul Okspor Kulübünden yeterince, sadak, ok ve yay getirilmesini istedi. Rıza Dinçer'de okçuların başına bu işin ustası Baha Dinçer'in getirilmesini önerdi. Abdullah Yılmaz ise İstanbul Halk Operetinden Hazım'ın karagöz ve kukla oynatmasını, meddah Kenan Gülerin de tuluat yapması için Bergama'ya çağrılmasını önerdi. Lütfullah Denizer'de halkın bay vasıl olarak hitap ettiği İstanbul Tokatlıyan Oteli'nin metrd'otelinin bu yılda gelmesinin yararlı olacağını söyledi. Hamdi Arıkan bu kermesin devletçe filme çekilmesini ve kermesin açılışına tekel idaresince sigara üretilmesini Ankara'dan isteyeceğini belirtti.

Komitenin bu önerilerini yetkili, yetkisiz herkes gönülden benimsedi ve aşağı yukarı bir yıl boyunca elinden geleni katkıyı gururla, keyifle yaptı.

22 Mayıs 1930'de ikinci Kermes, Vali Fazlı Güleç'in nutkuyla açıldı.

Önde, Bergama gençlerinden oluşan Halkevi Badosu, arkalarında atlarının üzerinde, onurla dimdik duran, göğüslerinde madalyaları ile Kurtuluş Gazileri Kermes alanına girdiler. Onların arkasında yeni eyerleri, koşumları ile ciritlerinin ucunda dalgalanan bayraklarıyla yüz kişilik cirit ve cop ekibi, feslerinin üzerine sardıkları oyalı işli çevre saçaklı yemenileri, kollan kartal kanadı gibi canım elişleriyle süslü örtülerle örttükleri (bir sevgili gibi) yatağanlı, piştovlu ayakları çizmeli veya tozluklu yiğit Bergama Efeleri, daha sonra yeni getirilen sadakları,

okları ve yayları ile sıırım gibi bembeyaz giysili okçular yerel giysiler içinde, kılıçlarının her noktası ile kalkanlarından uyumlu sesler çıkarıp, yalın kılıç gelen Kılıç-Kalkan Ekibi ve spor giysileriyle Bergamalı avcılar alana girince Bağlarkırı'nda toplanan on bini aşkın kalabalık coşkuyla kendilerini alkışladı.

O yıllarda Kermes, Bergamalılara göre yeni üretimlerini, ya da kültürel miraslarını sergiledikleri sosyo-ekonomik bir olaydı. Halkın bir yıllık kazancını organizatörlere yatırıp, olayı siyasal şovlara dönüştürmeye çalışan, kendi kültürünü sergilemeyip, yoz kültürlerin arenasına dönüştüren Kermes anlayışı halkın aklının ucundan bile geçmiyordu. Bu nedenle ikinci Kermesle ilgili kültür dergisindeki yazısında Asım Kültür: "Kültür sanat ve seyyare üzerindeki başka hiçbir devirde eşine rastlanmayan, en güzel hayat orada göründü. Ve en olgun şeklini orada aldı. Felsefe, ilim hatta modern psikanaliz varlığının büyük kısmını ona borçludur. Bugünkü kitabın, Bergamalıların ince ve yaratıcı zekasıyla Papirus'un iptidai ve kaba şeklinden kurtularak bugünkü şekline girmesi de bu toprakta oldu. Bu beyaz mermer şehir tarihte en çılgın aşklara yuva oldu. insan ruhu tahteşşuurunci Eskülap denizlerinde boşaltır, neşe ile yurduna dönerdi... ilmin kaynağı, sanatın abidesi, hayatın cazibesi olan Bergama bir cemiyet duygusuyla meydana gelen en iyi ve yüksek bir hayat idealinin cisimlenmiş şekillenmiş yuvasıdır. Devletin turizm işini ele aldığı bu yılda turizmle ilgili bu şehirlerde kendi liğinden hareket ve faaliyete geçmiş bulunuyorlardı. Bergama bu hareketin başındadır "

diye yazmaktadır. Orhan Rahmi Gökçe ise "Kozak efeleri Harmandalı oynarken Kleopatra, Aşık Kralın zaafından istifade ederek doksan bin ciltlik kitabı aldı" başlıklı yazısında 'Zurnalar, davullar Kozak'ın bengisini alıyor, zeybekler sırtlarında cepkenleri başlarında oyalı yemenileri kollarını kaldırdılar ve parmaklarını şıklattılar. Şimdi aynı tempo, aynı ahenkle ağır vekarlı ve kahramanca bir oyun başlıyor.

Bergama'ya yarım saat mesafede bulunan Bağlarkırı, boydan boya çardaklar şemsiyelerle dolu... Zeybekleri yakından görmeye gidiyorum. Ve gözlerim bu oyuncuların en ustası. Zeybeklerin en incesi, Çakı Hasan'ın kollarının arasından tâ karşıki dağın tepesine iri bir kartal gibi konmuş olan Akropol'e dikiliyor. Hasan oynuyor ve ben göklere doğru uzanan kolların arasından bu defa Kleopatra'yı görüyorum... tarih gözlerimde canlanıyor, ilerde parlayan ve kılıçlarının altında ses veren kalkanlar beni asya ovalarına doğru sürüklüyor... Gece şehri dolaşmaya çıkıyorum. Bergama tamamı ile ayakta, her yer ışık içinde, her yer renk içinde. Halkevinden hâlâ saz ve davul sesleri geliyor..." diyor. Kermese katılan neredeyse izmir'deki tüm kordiplomatikten ingiltere başkonsolosu Charles A.Greig'in, Vali Fazlı Güleç'e, 2. Kermes nedeniyle yazdığı teşekkür mektubundaki "Hazır bulunmak fırsatını kazandığımız mükemmel folklor tezahüratının her sene daha fazla ecnebi ziyaretçi celbedilmesini, bu suretle onların güzel memleketinizin ananeleriyle, sempatik milletinizle tanışabilmelerini temenni ederim." tümcesi, Bergamalıları evrim sözcüğünün anlamını tekrar araştırmaya yöneltmelidir.

Neyse biz gelelim yine Bağlarkırı'na ve 2. Kermes'e. Önce tüm Kozaklı efelerin katılımıyla Bengi adlı halk oyunu oynandı. Sonsuz, ebedi anlamına gelen bu oyunu Atatürk'ün de çok sevdiği ve "Eğer gücüm yetseydi tüm Türkleri Konya Ovası'nda toplayıp onlarla Bengi oynardım." dediği rivayet edilir. Genellikle bir. iki. dört. altı veya sekiz kişiyle oynanan zeybek oyunlarından yalnız Bengi kaç kişi olursa olsun oynanan toplumsal bir halk oyunudur. Arkasından Kozak'ın nefis melodisi ve resitatif figürleriyle Dağlı oynandı. Kasnak Efe, Sandık Efe, Çakı Efe ve efelerin dörtlü harmandalısı bu oyunu bir kişinin oynadığını sanan konukları şaşkına çevirdi. Yuntdağlı efelerin (1. Kermes'teki efelerin aynı), Saba Güvendisi ve ismaili oyunundan sonra Yuntdağlı hanımların sözlerini de söyleyerek divan,

bağlama, dümbek eşliğinde oynadıkları oyunlar seyrine ve dinlenmesine doyum olmayan güzellikte idi.

Okçuların bir örnek giyselerle, yepyeni sadaklarından çıkarıp hedefe yönelttikleri oklar,hedefe ulaşsa da, ulaşmasa da bu ata sporumuzun Bağlarkını'dan Asya bozkırlarına gönderdiği selamı gibiydi. Akşamları halkevindeki halkoyunları ve türküleriyle hem kültürümüz tanıtılıyor hem de kültürel mirasımızın yok olması önleniyordu. Yine akşamları Hükümet konağı arkasında parkta çocuklara Karagöz, gündüzleri de kukla oynatılıyordu, ilk dört günü Bergama'da son iki günü Kozak ve Çandarlı'da devam eden Kermes, geleneksel olma yolunda ilk adımını atıyordu.

BERGAMA KERMESİ

Rahmi BALABAN

İkinci defa Bergama Kermesi, bu yıl 22 Mayıs'ta başlayıp, 28 Mayıs 1939'da bitmiştir. Kermes şenlikleri vesilesi ile Bergamalılar, eski Türk sporları, binlerce yıllık Türk eğlencelerini büyük muvaffakiyetle ihya ettiler. Bu sebeple Bergama şenlikleri, Türk spor eğlence tarihi için de pek kıymetli idi.

Açılma töreni (Bağlarkırı)nda, binlerce halk önünde yapıldı. Cirit oyunları, ok atmalar, kalkan savaşları, bengi oyunları, zeybek oyunlarının türlü türü hakikaten Türk tarihini canlandırıyordu.

Bugünkü, Bergama gençleri de ataları gibi; atta, okta, kalkanda, Bengide de üstünlüklerini isbat ettiler. Kişneyen ve şahlanan atların üstünde, tozu dumana katarak ciritle oynayan delikanlılar, cidden atalarının göğüslerini kabartacak gençlerdi.

Kuvvetli bir bahar dekoru, manzaraya başka bir güzellik ve haşmet veriyordu. Akropolün üstünden eski Bergamalıların ruhları, bana, Kermesi heyecanla seyrediyorlar gibi geliyordu.

Kermeste, Bergama antikitelerini ziyarete de mühim yer ayrılmıştı. Taş devrinden beri meskun olduğu, bulunan taş balta ile anlaşılmakta olan Bergama'da kat kat medeniyet yatmaktadır.

Kurunu ulûdan kalma mabetler, jimnazlar, hamamlar, agorlar, saraylar, tiyatrolar, kütüphaneler, Bergama akropolünü bugün bile eşsiz bir yer halinde tutmaktadır. Eskülâpyonu, sirki, ipodromu, kervan sarayları ile Bergama eşsizdir.

Kermese gelenler, bütün bu yüksek eserleri de ziyaret etmişlerdir. Kermesin bir günü (26 Mayıs Perşembe) Kozaka ayrılmıştır. Kozak, dünyanın en güzel yaylalarından biridir. Bergama'dan otuz beşkilometre mesafede olan (Aşağıcuma) obasının kıyısında (Cennetiçi) denilen çayırda geçen Kozak günü, her faninin ömründe ancak bir kaç kerecek yaşayabileceği günlerden biri idi.- Yirmi yirmi beş metrelik binlerce fıstık çamlar ile örtülü bir yayla tasavvur ediniz. Çamların altında kuvvetli bir çayır. Binlerce kuşlar ve bülbüller ötüyor. Bütün obalar bu (Cennetiçi)ne toplanmış. Davullar dövülüyor. Yirmi beş kadar efe, zeybek elbiseler ile Bengi, Dağlı, dörtlü, ikili oyunlar oynuyorlar.

Sonra on genç, keye ile çamlara tırmandılar, Kozaklılar, fıstıklarını toplamak için çamlara tırmanmak mecburiyetindedirler. Ve bir çama çıkınca, ikinci ve üçüncüsüne çıkmak için yere inmezler. Bir çamdan öteki çama, keyeyi takarak geçerler. Bu pek zor bir iştir. Fakat Kozaklı delikanlı bunu yapmak zorundadır. Çünkü çıkmazsa, hiç bir kız onunla evlenmez... Bunun içindir ki her Kozaklı er çocuk, küçüklüğünden itibaren çamlara tırmanma mümareseleri yapar. Düşerse buna, filan düştü de öldü demezler (Keye şaştı) derler.

(Cennetiçi)nde bütün bunlar seyredildikten sonra (Aşağıbey) köyüne gidildi. Burada küçük bir dağ oteli yapılmaktadır. Fıstık çamları arasında, ufukta denizi de kucaklayan bu otel, bir buçuk ay sonra bitince Kozak kendisine pek lazım olan bir şey kazanmış olacaktır.

Bergama Kermesi, eski Türk sporlarını ve eğlencelerini ihya eden bir haftadır. Bunu kuran, sayın Valimiz Fazlı Güleç'tir. Bergama; sayın Fazlı Güleç'e, ebediyyen minnettar kalacaktır. Her yıl, Kermes başlarken bütün Bergamalılar Kermesin iik kurucusunu hürmetle anacaklardır. Feragat ve dirayeti ile en değerli bir devlet ve millet adamı olduğunu her işinde gösteren sayın Fazlı Güleç bu Kermesi icadında da pek büyük bir isabette bulunmuşsun. Bununla, unutulmak üzere olan, Türk sporları ve eğlenceleri yeniden canlanmaktadır.

Kermes için çalışan Bergamalıların, hepsine teşekkürü de bir borç bilirim. Bergamalılar ziyaretçilerine güzel ve kıymetli şeyler gösterdiler.

ANTİK HEKİMLİK

Ord. Prof. Dr. Valther Kranz

Sayın Bayanlar ve Baylar,

Gösterdiğiniz misafirperverane eşsiz kabulden dolayı mukabelede bulunmak istiyorum. Fakat baştan rica ediyorum. Biliyorsunuz, biz seyyahız. Gezip dolaşıyoruz. Seyyah ekseriya az yükü yola çıkar, biz de fikri yükümüzle yola çıktık. Bergama'nın tarihi ve kültürü hakkında konuşmak çok geniş bir sahadır. Biz bu sahadan ufak bir kısmını seçtik. Yalnız (Antik Hekimlik) üstünde konuşacağız. Asklepion üstünde duracağız.

Konferansımız iki kısımdır. Birinci kısmı, Dini hekimlik, ikinci kısmı ise ilmi hekimliktir. Dini ve Tıbbi bakımdan bizi alakadar eden şeyler üzerinde duracağız.

Asklepion bir Helen Tanrısı idi. O babacan ve sevimli bir tanrı olarak tesvir ediliyordu. (Asklepion) bu kelime izah edilemez. Belki o gerekçe bile değildir. Bütün tanrılar onu tanrı olarak saymazlar, onu bir hekim, bir insan olarak kabul ederlerdi. O bir çok hastaları iyi edeceğine söz vermişti. Hatta ölümleri bile ölüm uykusundan uyandıracağını söylemişti. Hikaye şöyle devam ediyor. En büyük tanrı Zeus bunu haber alınca Asklepion'u öldürdü. Bu insan olan Asklepion'un öyküsüdür.

Helen'ler onun tanrı olduğuna inanırlardı. Helen inancı böyle idi. Herşeyde bir tanrı düşünürlerdi. Ormanın karanlığında, bulutlarda, dünyanın üzerindeki her şeyde, Güneş'de Ay'da bir ilah görürlerdi. Bu şairane bir din idi. Monoteist - tek tanrı- birer din olan Musevilik ve Müslümanlık bu dinin tam aksi dinlerdir. Hristiyanlık ta Monoteist bir din olmak isterdi. Fakat bunu ilerletecek fikirden mahrumdu. Bu din için. Tanrı, tanrı baba, tanrı oğul kabul edilmişti. Monoteismi kurmak zor bir işti.

Acaba tanrı Asklepion'u nasıl tasavvur ederdi. Asklepion bir yılanlı asa ile dururdu. Bu yılanlı Asa'nın manası ne idi. Bu asa sihirli bir sopa idi. Birçok memleketler bu sihirli asa ile insanların iyi edileceğine inanırlardı, insanın uyuması dikkate şayan bir olaydır. Biz birşeyler düşünüp dururken bu düşünceler yavaş yavaş kaybolur, sonra birden uyku alemine dalarız, işte uykuyu ilahın sihirli asası getirdiğini, asa göz kapaklarına dokununca insanın uyuduğunu söylerlerdi. Yılanın manası nedir? Çok eskiden tanrı yılanın kendisi idi. Yerde sürünen yılanla tanrısal bir şeyler vardı. Çünkü ayaksız yürüyebiliyordu. Bugünkü insanlar da yılanın birçok fenalıklar yapacağına inanırlar ki şüphesiz doğru bir inanç değildir.

Eskiden bütün memleketler tanrıyı hayvan şeklinde düşünürlerdi. Mesela tanrıça Hera bir inekti, Athene ise Baykuş... Fakat Grekler hayvana inancı bıraktılar. Tanrıları insan şeklinde düşündüler. Tanrılara insan şekli, insan sevgileri izafe eden, tekamül etmiş bir doktrin getirdiler. Mısırlıların bu hayvan inancına takılıp kaldı. Bu, şüphesiz basit bir dindi, işte Asklepion insan haline girdikten sonra yılan onun yanında bir sembol olarak kaldı.

Daha sonra Helenlerin şifa yurtları belirmişti. Bunların en mühimi (Epidavros)tur. Burası cenupta peloponezdir. Başka yerlerde deasklepionlar vardı.

Bunlar sağlığa uygun yerlerde kurulurdu. Şifalı suları ve bir mabedi bulunurdu. Hastalar, bu mabedde uyurlardı. Asklepionlara gelen hastalar ekseriya basit ailelerdi. Yunan Tra-jedyaların ustası Sofokles, Asklepion'un hayranıydı. Onlar iyi olacaklarını daima ümit ederlerdi. Daha ziyade, telkin kuvvetiyle birbirine bağlıdır. Bir çok insanlar iyileşmişlerdi. Bugünde böyle dini mahiyette mukaddes

yerler vardır. En meşhuru Fransadadır. Yalnız oradaki tanrı Asklepios değil, Marya'dır. Bugün buraya binlerce hasta gidiyor, Ruha tesir suretiyle iyi oluyorlar.

Asklepion'da hastalar iyileştikten sonra tanrıya bir adak adarlardı. Bu adetti. Bergama Asklepion'un da hastanın nasıl iyileştiğine dair yazı görülmemiştir. Fakat Epidavros'ta bu yazılardan çok bulunmuştur. Şimdi sizlere bu yazılardan bazı örnekler okuyacağım ve tefsir etmeğe çalışacağım.

(... Başı ağrıyordu. Hastalığın şiddetinden dolayı susuzluktan dolayı şikayet ediyordu. Birgün mabedlerin en mukaddes olanına girdi. Uyudu bir rüya gördü. Rüyasında ilah ona bir oyun öğretip oynattı. Uyandığı zaman inatçı baş ağrısından eser kalmamıştı. Sonra da tanrının rüyasında kendisine öğrettiği oyunla muzzaffer olmuştu.)

Bu kitabe şöyle tefsir edilmiştir: Hastanın sinirli bir baş ağrısı vardı. Fikrini fazla yormuştu, Sporla iyileşmişti. Sporla fikir yorgunluğu diner. Bir başka yazıda şudur:

(Ayağı topal ve ancak değneklerin yardımı ile yürüye bilen () mabedde uyurdu. Biraz sonra bir çocuk geldi. Değneklerini alıp kaçtı. Hasta birden uyandı, değneksiz olarak çocuğun peşinden koştu. Değneklerini geri aldı iyileşmişti.)

Bu kitabede de, heyecan vasıtasıyla iyileşme şeklinde tefsir edilmiştir. Bir başkası:

(Mesanesindren ıstırap çeken Epidavroslu bir çocuk mabedde uyudu. Rüyasında karşısına tanrı çıktı. Çocukla tanrı şöyle konuştu:

Tanrı-çocuk ben şayet seni iyi edersem bana ne verirsin?

Çocuk sana ne verebilirim? Benim on tane zarımdan başka neyim varki?.. Tanrı gülerek:

On zar mukabilinde seni iyileştireceğim dedi .. Ertesi gün çocuk uyanınca kendini ağrılardan kurtulmuş buldu.) Bunu tefsir edemeyeceğiz. Bu her halde Asklepion'da rahiplerin yazdırdığı saka mahiyetinde kitabe idi. Rahipler bütünde kitabelerin asılmasına müsaade ediyorlardı. Son olarak bahsedeceğim kitabe bir kadın hastaya aittir.

(Bir gözü kör olan Atinalı Ambrozaya, Asklepion'a geldi. Kitabeler arasında dolaşarak bu yazılarla alay ediyor. Topal ve körlerin asla iyileşemeyeceklerini söylüyordu. Mabede girip uyudu. Bir rüya gördü. Rüyasında Asklepion'la karşılaşmıştı. Asklepios kadını iyi edeceğini fakat adak olarak gümüşten bir domuz istediğini söyledi. Domuz eskiden abdallık demektir. Kadının abdallığı hatırlatılmak istenmişti. Kadın rüya görmekte devam etti. Rüyasında bir gözünü açtı. Bir ilaç damlattı. Uyandığı zaman gözünü iyi buldu.) Muhakkak ki uyku esnasında kadının gözüne bir operasyon yapılmıştı. O da bunu rüya sanmıştı. Bütün bu kitabeler Bergamada da olabilir. Burada da vaziyet böyle idi. Telkin ve operasyonlarla tesir etmek sureti ile iyi neticeler almışlardı, iyi sular, temiz hava, hafif gezintiler, tiyatro bütün bunlar Asklepion'u dini bir senatoryum haline getirmişlerdi. Hristiyanlık ortaya çıkıp kuvvet kazanınca Asklepionlar yavaş yavaş ortadan kayboldu. Toprak her şeyin anasıdır. Sonunda o, herşeyi içine alır.

Yeni Türkiye'de bu çok eski ve değerli antik kültürlerle meşgul oluyor. Bergama'da Asklepion'daki itinalı çalışmalar bu fikri vermektedir.

Bu pek büyük bir sahadır. Biz yalnız Bergama'yı alakadar eden kısım üzerinde duracağız. En büyük talebeside Calinostur. Calinos, Hiseokrates'ten hürmetkâr hane bahseder. Şöyle der: insan sevgisinden meslek yapar, Hipokrat. işte böyle bir doktordur. Hipokrat dindardı. Fakat başka manada bir dindar. Mesela eskiden insanlar, Sar'a hastalığında Tanrının korkunç bir şekilde hastaya hücum ettiğine inanırlardı. Bu sebeble yalnız sar'a yi mukaddes bir hasktalık sayarlardı. Hipokrat bütün hastalıklar mukaddestir. Yahut hiçbirini değildir. Yalnız sar'a nın

mukaddes olduğunu söylemek iyi bir dindarlık değildir, derdi insanın bir uzviyet olduğunu, bir uzvun hastalanmasıyla bütün uzuvların da hastalığında söylerdi. Hipokrates'in kemik kırılması hakkında bir eseri vardır. Bu eserinde: (Doktor, yalnız taibata hizmet etmeli, tabiatın sıhhate avdet ettirme hadisesinde biraz yardımda bulunmalıdır. Fakat asla zorlanma-malıdır.) derdi ki bugün de kemik kırığını iyi etmede doktor'un yeri budur. Kırığı bağlar iyileşmesini bekler.

Yine, Hipokrates muhtelif vücut tiplerinin muhtelif hastalıklarla alakadar olduğunu söylerdi. Hipokrates, hastanın son dakikalarında, ölümün nasıl yaklaştığını, ve ölümü geçiş anını tasvir etmiştir ki, bu günün tıp ilmi de ölümü aynen böyle tarif eder. Hipokrates, (Tabiata dönelim, onunla dost, olalım, hekim olarak tabiatı yalnız takip edelim.) demişti. Asri hekimlik te böyle düşünüyor. O zamanlar bu hekimler kendilerini Asklepios'un hizmetkârı sayarlardı. Loncalar halinde toplanmışlardı. Tıp ilmi üniversitelerde okunmazdı. Hekimler tarafından öğretilirdi. Hekim olanlar loncaya girer yemin ederlerdi. Bu yeminde:

(Her şeyi hastanın iyiliği için yapacağım, daima insanın iyiliği için çalışacağım. Başkalarına hastanın sırrından bahsetmiyeceğim) derlerdi.

Doktorların bugünkü yeminlerinde de bu cümleler aynen mevcuttur. Görülüyorki, Anti-kit hala yaşamaktadır, ilmi hekimi ilik üniversitede tekevvün eder ve yaşar. Dini hekimlilik ise halk arasında.

BUGÜN GAZETESİ

Eylül 1948 Sayı: 8

Eylül 1948 Sayı: 9

Eylül 1948 Sayı: 10

BAZİLİKADA HAFRİYAT RAPORU

Osman BAYATLI

11.10.1938 tarihli Yüksek Kültür Bakanlığı tel üzerine Kızılavlu mevkiindeki, Bazili-ka'da 27.4.1932 tarihinde başlamış olan hafriyata 112.10.1938 tarihinde yeniden başlanmıştır.

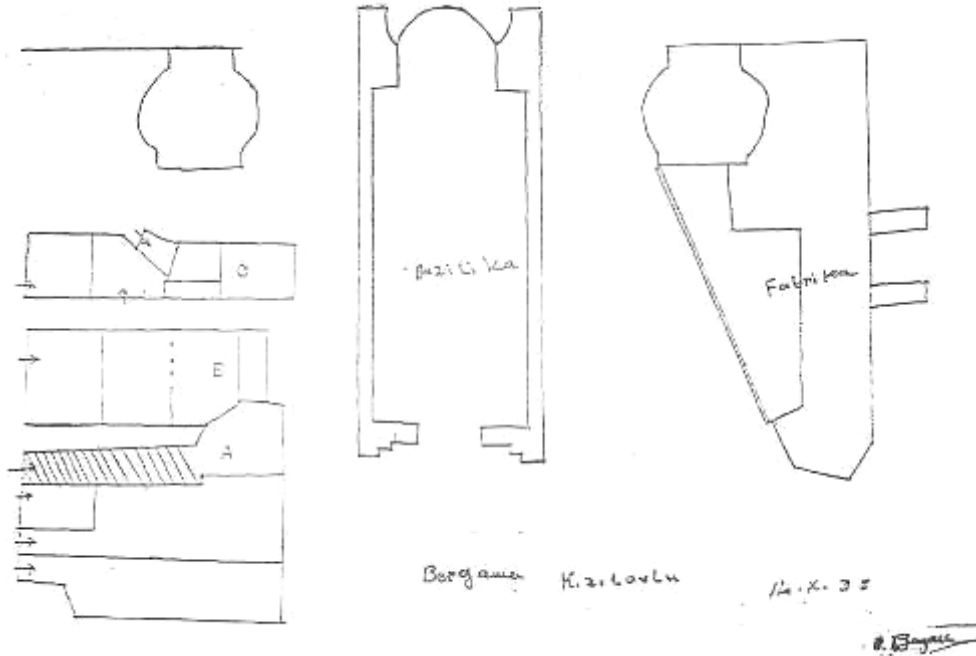
Bu hafriyat, iki yıl önce pazarlıkla alınan bir ev "plan A" yerinde yapılmaktadır.

Bununla beraber, 24.12.1935 tarihinde istimlâklarına teşebbüs olunan "plan B ve D" deki yerde de hafriyat yapılacaktır.

Bu iki evin sahipleri istimlak bedeline razı olmadıklarından iş mahkemeye gitmişti. Üç seneye yaklaşan bu istimlâk muamelesi bugün temyiz mahkemesindedir.

Bu itibarla, istimlâk kararnameğine zeyleden fıkai mahusaya uyarak ve bütün muamelesi ikmal ettirilerek bu iki yerin -tarafı hükümetten- müşteri olan tarafa teslimi istenilmiştir. Bu husustaki muameleyi gösteren başlıca üç teskere ilişik sunulmuştur. 1.2.3. Bu iki evden -plan B- bu gün yıktırılmaktadır. Diğer -plan D- ayın yirmisinde teslim alınacaktır.

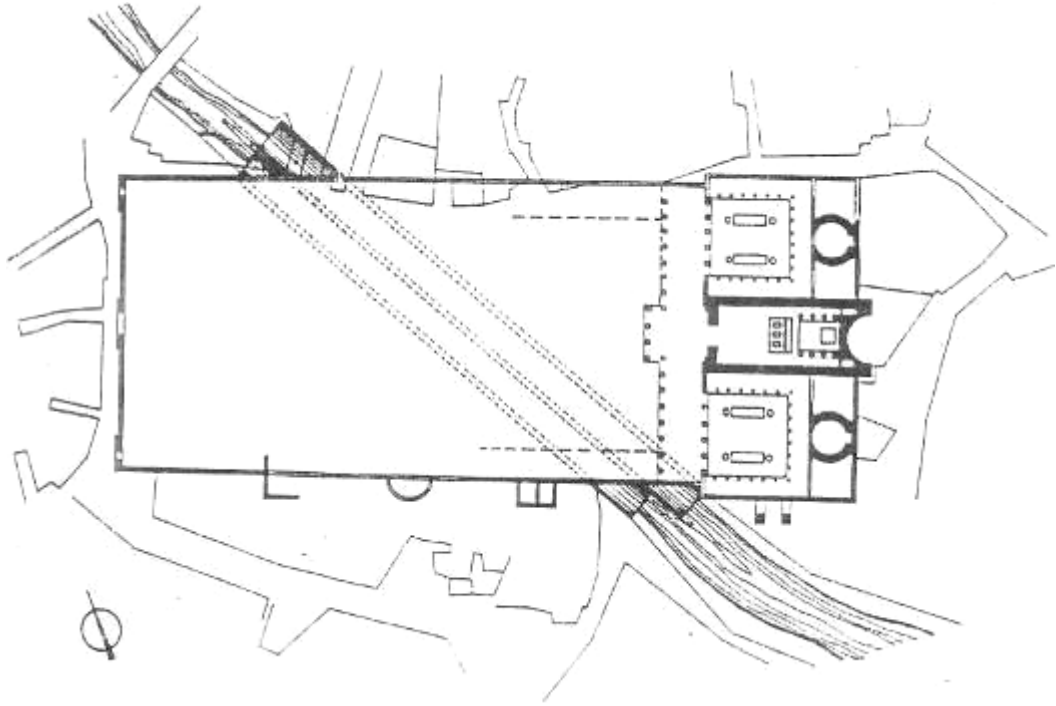
Hafriyatta çıkan toprağın atılması işide halledilecek mühim bir mesele olmuşsada topçu alayının çukur bir sahasından istifade edilmek için müsaade alınmıştır. 1938

BERGAMA'DA MISIR TANRILARINA ADANMIŞ KUTSAL BİR YAPI "SERAPEÏON"

Sevgi SOYAKER

Bergama Akropolü'nün güneyinde ovada, tuğla duvarlarının renginden dolayı halk arasında "Kızıl Avlu" olarak adlandırılan görkemli bir yapı yükselmektedir, ayrıca dikdörtgen planlı olan büyük bina, üç nefli ve apsisli yapısıyla "Bazilika" olarakta bilinmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda kutsal yapı, Mısır tanrılarında Serapis ile ilişkisinden dolayı, "Serapeion" olarakta adlandırılmıştır. Mevcut durumuyla, Anadolu'da, günümüze kadar gelmiş Roma yapıları arasında en büyüğü olan tapınak, temenos alanı ile beraber 270x100m'lık bir alanı kaplamaktadır.

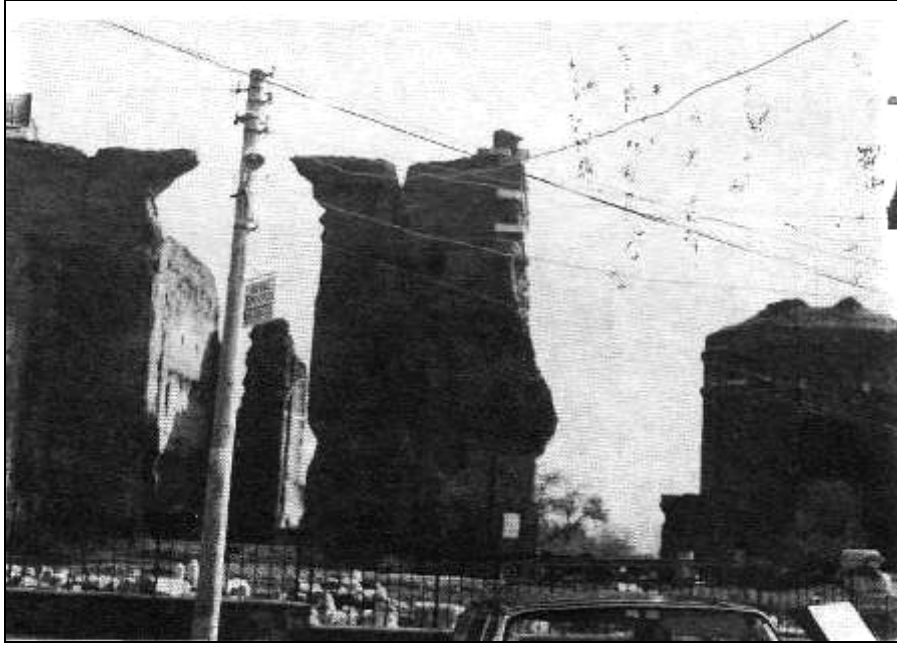

"Kızıl Avlu" kesitler ile görünüş (P. Schazmann)

Ön avlu ile "Kızıl Avlu"nın plânı. Tüm uzunluk yaklaşık 300 m.dir
(P. Schazmann ve O. Ziegenaus)

Tapınağın önünde bulunan 200x100m boyutlarındaki büyük avlunun altından Selinus Çayı akmaktadır. Geniş bir temenos alanı elde etmek amacıyla Selinus çayının yatağını değiştirmek yerine üzerine 196m uzunluğunda tonozlu iki kanal inşa edilmiştir. Bu sayede kanalların üst kısmı temenos zemini olarak kullanılmıştır(1). Kutsal alanı çevreleyen temenos duvarlarından bir kısmı 13m yüksekliği ile Selinus üzerindeki Tabak Köprü yakınında, bir kısmı tapınağın güneyinde halen mevcuttur. İstenilen planda bir yapı oluşturabilmek amacıyla güneyde çay yatağının biraz daha güneye alınması gerekmiştir. Bu kısımda zemin, kutsal alanın zemininden daha aşağıda kaldığı için buradaki temenos duvarlarının temelleri daha derinlere indirilmiş ve bu duvarların yıkılmasını önlemek amacıyla dışta iki yarım kemerle destek verilmiştir. 1932-1938 yılları arasında Kızıl Avlu'daki evlerin bir bölümü yıktırılarak yapılan kazı çalışmaları(2) ile yapı kompleksi kısmen ortaya çıkarılabilmektedir.

Bu dönemden sonra burada bilimsel amaçlı kazı çalışmaları yapılamadığından, günümüzde "İstiklal Meydanı" olarak bilinen alana kadar uzanan ve temenos alanı içinde halen mevcut olan konut ve işyerlerinin altında ne gibi tesislerin olduğu bilinmemektedir. Ancak bu bölgede yapılan alt yapı çalışmaları (su, kanalizasyon gibi) esnasında bulunan büyük pranit sütunlar(3), büyük avlunun sütunlu bir galeri ile çevrelenmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Tuğladan inşa edilmiş olan dikdörtgen planlı tapınak 60x26m yüksekliğindedir. Tapınağa batı tarafında bulunan 7m genişliğinde, 14m yüksekliğindeki kapı açıklığından girilmektedir. Mermerden olan monolit kapı eşiklerinin ağırlığı ise 70 ton civarındadır(4). Mermer eşikteki 5m aralıklı iki mil yatağı burada iki kanatlı bir kapının bulunduğunu göstermektedir. Bu eşikten sonra renkli Milas(iasos) mermerinden özenle yapılmış bir döşeme gelmektedir. İç kısmın ortalarında sığ su havuzu ve derin bir su kuyusu bulunmaktadır. Daha sonra 1.5m yüksekliğinde 10m genişliğinde ve 12m derinliğinde podium yer almaktadır. Podium üzerinde 1m yüksekliğinde 4.6x4.6m boyutlarında olan kaidede kült heykeli durmaktaydı. Kaidenin ortasındaki delik rahibin bir yeraltı yolu ile burdan kült heykelinin içine girerek tanrı konuşuyormuş görüntüsünü sağlamak amacıyla yapılmıştır. Podiumun altında ise merdivenle inilen bir mahzen yer almaktadır. Mahzenin iki tarafında bulunan kapılar, tapınağın kuzey ve

güneyindeki kuleye benzeyen yuvarlak planlı yapılara geçiş sağlamaktaydı, ancak merdiven ve kapılar sonradan kireç harçla kapatılmıştır.

Ana yapının içinde, yüksek sütunlar tarafından taşınan bir galeri dolaşmaktadır. Bu sütunlar sayesinde tapınağın içinin üç nef ayrılması ve salonun sonunda bir apsisin bulunması binayı plan olarak bazilikalara(5) yaklaştırmaktadır, iç kısmın yan duvarlarında, içinde heykeller bulunan beşer niş ve bunların üstünde ışık girmesini sağlayan etrafı mermer kornişlerle süslenmiş beşer pencere vardır. Nişler ile pencereler arasında ise mermer bir korniş sırası uzanmaktadır. Büyük mihrabın her iki yanında galeriye ve çatıya çıkışı sağlayan iki merdiven girişi bulunmaktadır. Çatının ne şekilde olduğu bilinmemekle beraber ahşaptan olan çatı gövdesi olasılıkla kiremit işlevi gören mermer levhalarla kaplıydı. Yapının doğusunda bulunan ve dışa doğru açılan apsis ise açıklanamamaktadır.

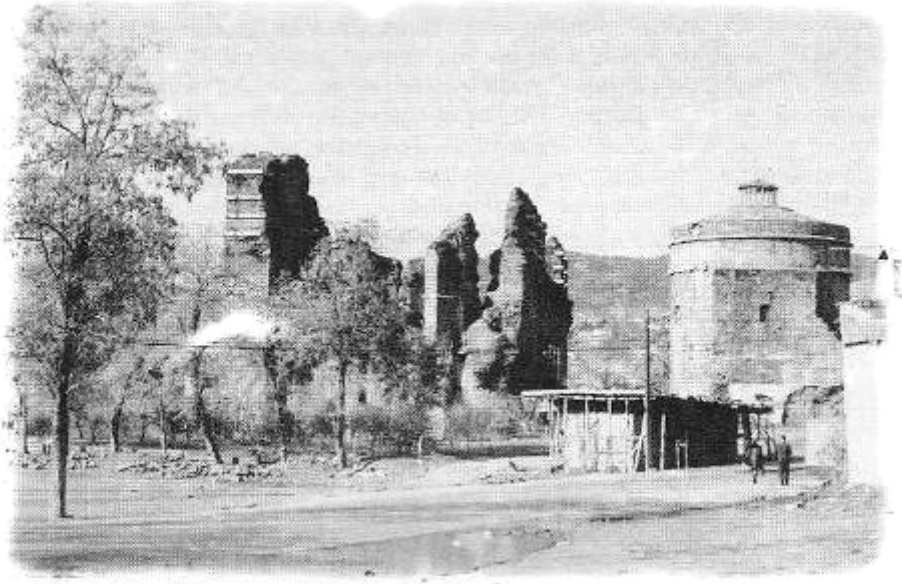
Tapınağın tuğla duvarları, iç ve dış kısımdan yukarıdan aşağıya kadar renkli mermer levhalarla kaplanarak tuğla örgünün görünmemesi, sağlandığı gibi yapıya gösterişli bir görünüm de kazandırılmıştır, ancak bu mermer levhalar korunamamış, sadece saçaklık ve konsollar günümüze kadar gelebilmiştir.

Ana yapıyı gezerken iç kısımda görülen insan boyu yüksekliğindeki taş duvarlar ile tuğladan yapılmış iç apsis Bizans döneminde yapının içine inşa edilen kiliseye aittir.

Tapınağın kuzey ve güneyinde yuvarlak planlı kuleye benzeyen birer yapı vardır. Bu kulelerin çapı 15 m., yüksekliği 19 m. dir. Moloz taş ile kireç harçtan yapılmış olan duvarlar iç ve dış kesimden yontma taşlarla kaplanmıştır. Yine her iki yapının kubbesi tuğla örgü olup kubbelerin ortasındaki yuvarlak açıklık aydınlatma işlevi görmektedir. Kubbeyi dış taraftan mermerden yapılmış, dış bükey profilli üzeri işlemeli bir mimari kuşak çevrelemekte olup kubbeyi tutması için mermer konsollar kullanılmıştır.

Yuvarlak planlı yapıların önünde üç yanı galerilerle çevrili 40x40 m. boyutlarında birer avlu yer almaktadır, bu avluların batıya bakan kısımları ise doğrudan doğruya ön avluya açılmaktadır. Burada bulunan galerilerin çatısı sütun yerine karyadit olarak adlandırılan destek figürleri tarafından taşınmaktaydı. Bunlar sırt sırta duran bir yanda erkek (Atlas), diğer yanda kadın olan heykeller olup Mısır tarzında biçimlendirilmişlerdir. Beyaz mermerden olan bu eserlerin, baş ve kolları siyah mermerdendir. Bu figürlerin, başlarında üzeri işlemeli

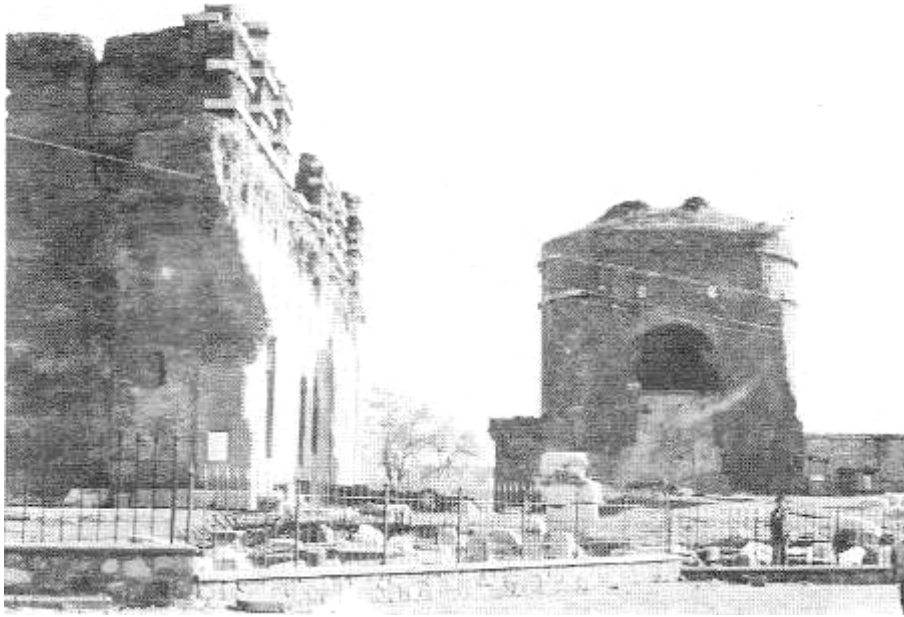
dörtgen bir sütun başlığı vardır. Bu başlık ile saçaklık arasında yumurta şeklinde başka bir taşıyıcı eleman bulunmaktadır (6). Her iki avluda uzunluğu 12 m., genişliği 2 m. olan simetrik havuzlar ile bunların başlarında 3 m. derinliğinde kuyular yer almaktadır.

Tapınağın batı cephesinde, temenosun bütün genişliği boyunca sütunlu bir portikos uzanmaktadır. Bu portikosun önünde ana yapıya giriş kapısının karşısında dört sütunlu bir propylon vardır. Bu portikostaki sütunlar gri granitten olup, Korinth düzenindeki sütun başlıkları ile sütun altlıkları mermerden yapılmıştır. Kemer, tonoz, kubbe gibi mimari özelliklerin yanısıra tapınağın beden duvarlarının tuğladan inşa edilmesi, bu kutsal alanın ve içindeki yapıların Roma döneminde inşa olduğunu göstermektedir, i.S. 2. yüzyılda olasılıkla imparator Hadrianus (i.S. 117-138) zamanında yapılan tapınakta Hellen ya da Romalı olmayan yabancı özellikler vardır. Tapınağın içinde ve dış tarafta her iki yandaki avlularda yer alan su havuzları ile kuyular Mısır kültü ile ilişkilidir. Büyük kapının Mısır tapınaklarında olduğu gibi kutsal Nil su taşıdığı sanılmaktadır (7). Yine bu kutsal yapının solundaki mermer kaplı havuzda da kutsal su bulunduğu kabul edilmektedir (8). Heykeltraşlık eserlerinde görülen Mısır etkileri de tapınağın, Mısır kültü ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Ana yapının batıya doğru bakışı onun Mısır tanrılarından yeraltı tanrısı Sera-pis adına yapıldığını düşündürmektedir, imparatorluğun birçok yerinde su tanrıya isis ve Harpokrates (9) ile beraber tapınıldığı için olasılıkla Bergama'daki tapınakta bu üçlüye sunulmuştur.

Tapınak, içinde yapılan büyük değişikliklerde Bizans döneminde de dinsel işlevini sürdürmüştür. Ana yapının kuzeyindeki yuvarlak planlı yapının halen "Kurtuluş Camii" olarak kullanılması buraya Müslümanlar tarafından da dinsel fonksiyon kazandırıldığını göstermektedir.

Bugün ziyaretçilerin ilgisini çeken bu görkemli yapı ne yazık ki çeşitli etkilerle yavaş yavaş tahrip olmaktadır. Ayakta durmak için direnen "Kızıl Avlu" gerekli önlemler alınmadığı takdirde, artık zamana karşı direncini sürdüremeyecek ve onunla beraber birçok gerçekte yok olacaktır.

NOTLAR:

- 1- 1832 yılında,-Bergama'ya gelen Texler bu bölgede yapılmış olan evler için "ne yerde ne gökte mahallesi" tanımını kullanmıştır. Bkz. Osman Bayatlı, "Bergama'da Yakın Tarih Olayları XVIII-XIX." izmir 1957 s. 55-56
- 2- Osman Bayatlı, "Bergama Tarihinde Sanat Eserleri ve Abideler" istanbul 1951, s. 47.
- 3- Bergama Belediyesi tarafından istiklal Meydan. Mermer Direkler Caddesi'nde geçmiş yıllarda yapılan kanalizasyon çalışması sırasında bulunan granit sütunlar, bugün izmir Caddesi üzerinde Çamlıpark'ın girişinde durmaktadır.
- 4- W.Radt, "Pergamon: Geschichte und Bauten, Funde und Erforschung einer antiken Metropole" Köln 1988, s. 233.
- 5- İçi iki sıra sütunla, ortadaki daha geniş olmak üzere, üç şahına bölünmüş ve sonunda bir apsisi bulunan dikdörtgen planlı yapı. Romalılarda, bu yapılarda adalet uygulandığı gibi, toplantılar da yapılıyordu.
- 6- W. Radt, a.e. s. 236
- 7- W. Radt, a.e. s. 236
- 8- O. Bayatlı, a.e. s. 53
- 9- Harpokrates, bereket tanrısı olup isis'in oğludur.

BERGAMA KAĞIDI **Charta PERGAMINAE**

Muhsin YENİM

Zamanımızda parşömen diye anılan fakat Latinlerin "Chartae Pergaminae" adını verdikleri yazı maddesinin dünyada ilk olarak Bergama'da keşif ve imali Helenistik devrinin en kayda değer olaylarından biri olarak kendini gösterir.

Büyük iskender'in ölümünden sonra parçalanan imparatorluğun geniş ülkesinde birçok krallıklar kurulmuş ve bu arada da Bergama, 150 yıl süren bir krallığın başşehri olmuştur. (M.E. 283-133) Helenistik devrinde Bergama ve iskenderiye şehirleri en ileri medeniyet merkezleri haline gelmiş olmakla beraber birbirleri ile daimi rekabet halinde olmaları parşömenin keşfine sebep olmuştur. Şöyle ki:

Bergama Kralları, Akropol'ü yeniden tahkim ederek üzerinde tapınaklar, jimnaslar, tiyatrolar, saraylar, agoralar gibi mimarlık eserleri ve san'at abideleri meydana getirmişler, düşmanlarına yeni yeni zaferler kazanarak krallığın hudutlarını Toros Dağları'na kadar genişletmişler, çöken Elen dünyasından alimlerin ve ünlü san'atkarların Bergama'ya gelmesini sağlayarak unutulmaz şaheserler arasında birde büyük bir kitaplık tesis etmişlerdir.

Bergama krallarından Eumenes II (M.E. 197-159), babası Attolos'un kurduğu bu kütüphanenin dünya çapında bir kütüphane olması için büyük gayretler sarfetmiştir.

Bu zamanda üzerine en kolay yazı yazılan madde Papyrus'tu ve bu da Mısır'dan geliyordu. Bergama kütüphanesinin ileri hamlelerini kıskanan Mısır kralı Ptolemaios (muhtemelen Ptolemaios Vepiphanes, 205,181), Papyrus'un ihracını yasak etti. Bu durum, Bergamalıların yeni bir yazı maddesinin keşfine sevketmiş ve hayvan derileri (diphtherai) inceltip cilalanmak sureti ile dünyada ilk parşömen Bergama'da imal edilmiş oldu.

Parşömen'in, Papyrus'ten daha kullanışlı oluşu, kitap şeklinin ve kütüphanelerinin inkişafına yardım etmiştir. Roma'da yapılan parşömen ve papyrus müsabakasında parşömen 'insanlık durdukça dayanır' kaydı ile birinciliği kazanmıştır.

XVIII yüzyıla kadar en çok kullanılan bu yazı maddesi yerini şifondan, samandan, alfa bitkisi ve odun liflerinden yapılan çeşitli kalite kağıtlara terketmiş olmakla beraber bugün ancak arşivlerde muhafaza edilecek vesikalar ve resmi evrak için kullanılmaktadır.

BERGAMA YEREL BASINI : YÖREM

Yavuz ÖZMAKAS

Eylül 1991'de iyi kağıda, iyi baskıyla yayın yaşamına başlayan Yörem Gazetesi "Bakırçay'ın sesini duyuran gazete" alt başlığını taşıyor.

İmtiyaz sahibi Halil Yüksel. Yayın koordinatörlüğünü Tahsin Tuna, Sorumlu yazı işleri müdürlüğünü Abdurrahman Baltacı üstlenmiş. Halen yayın yaşamını sürdüren ve 20 sayı çıkan Yörem dört sayfa olarak yayınlanıyor. 8. sayıya kadar boşluğun her iki yanında siyasal vecizeler yer aldı

Yörem'in düzenli tek yazarı, sahibi olan Halil Yüksel'dir. "Yöremizden" başlıklı köşesinde önce 20 Ekim 1991 yerel aday sıralamaları ile ilgili konuları ele aldı. Daha sonra gazatecilik, il olma, tarım, Bergama sevgisi, kredi, susuzluk vb. konuları ele aldı.

İlk sayılarından itibaren köyleri ve sorunlarını tanıtan köşeler açıldı. Bunda en büyük payda Halil Yüksel'in il genel meclisi üyesi olmasıydı.

Gazetenin son sayfası spora, özellikle Bergamaspor'a ayrıldı. Yine gazetede birinci sayfada ise yerel magazine ağırlık verildi.

Yörem gazetesi yayın yaşamına haftalık olarak başladı, ilk üç sayı düzenli çıkarken, dördüncü sayı olmadı. Sonra 7. sayı dahil yine düzenli çıktı. 8. sayıdan itibaren 15 günlük, 16. sayıdan itibaren ise aylık çıkmaya başladı.

Kimi sayılarında gelenek ve göreneklere yer veren Yörem, kimi zaman da konuk yazarlara köşe açtı. 17. sayıdan itibaren Bakırçay tarımı üzerine bir köşe açıldı.

Genel bir değerlendirme yaparsak Yörem, habercilikte arşiv doluşturarak konulara değinerek ilerisi için iyi bir kaynak niteliğini taşıyor.

Özgür araştırma ve incelemelerin bulunmadığı; ilan, reklam ve kongre duyumlarının bulunmadığı ama kent kültürüne ve demokratik yaşamına olumlu katkıları olan ve olacak bir gazete olarak "Bergama Yerel Basın" tarihindeki yerini alacaktır.

BERGAMA KÜLTÜRÜ VE TİYATRO ÜZERİNE (2)

Ogün KAYACAN

Sanırım duyarsızlık günümüzün hastalığı, eskilerin anlattığı Bergama sanki Ütopya Bergamalılar ise Ütopyalılar. Sanırım iyice koparttık kültür bağımızı geçmişimizle. Aslında geçmişimizle bağımızı kopartmak konu olunca söylenecek her alanda pekçok söz var, ancak konumuz Bergama için tiyatronun önemi ve kültür geçmişimizdeki yeri olduğundan bu yazıda bu alandaki düşüncelere ve geçmişle bugünümüzü karşılaştırmaya yer vereceğim.

İlk yazımızda antik Bergama'da tiyatroya verilen önem üzerinde durmuş ve günümüzle mukayese etmeye çalışmış maalesef 95 bin kişilik tiyatrosu bulunan eski Bergama ile müstakil bir tiyatro binası olmayan günümüz Bergama'sının mukayese edilemeyeceğini görmüştük. Bu yazıda ise bugünün şartlarını ve düşüncelerini tartışmak istiyorum.

Tiyatroya daha ilk Kermes Kutlamaları'ndan beri önem verilmiş 1937 yılında ilk Kermes'e İstanbul Şehir Tiyatrosu davet edilmiş, ilk ve ikinci günleri Bergama Halkevi'nde iki temsil verilmişti.

Birinci Kermes'in ardından ikinci Kermes için ilk ve üzerinde en çok düşünülen konu Bergama'ya özgü bir tiyatro eserinin sergilenmesi olmuştur. Bunun için önce yine İstanbul Şehir Tiyatrosu'na başvuruldu keza Bergama tarihi üzerine eserler vermiş olan hemşehrimiz, bilgin Rahmi BALABAN'a Bergama'nın çeşitli devirlerdeki tarihi olaylarını içeren bir eser hazırlattırılarak hemen provalarına geçilmiş ancak Kermese yetiştirilemediğinden sergileneme-miştir.

Daha sonraki yıllar, Dünya Savaşı'nın da çıkmış olması, özellikle Avrupa'da savaşla başlayan gerginliğin günbe gün sınırlarımıza yaklaşmasıyla Sekizinci Bergama Kermesi'ne kadar programlar daraltılmış tiyatroya eğilinememiştir. Ancak tiyatro her zaman Bergamalıların içinde yaşamış geçen sıkıntılı yılların ardından Sayın ismet İNÖNÜ'nün; "Bu klasikleri, harpten sonra bütün dünyaya, Bergama tiyatrolarında göstereceğiz. Bu olay Türk kültüründe değerli bir başarı sayılacaktır" sözü üzerine harekete geçilerek 1944 yılı Sekizinci Kermes'te Abdülhak Hamit'in büyük eseri; Eşber, Bergama gençleri tarafından sergilenmiştir. Şimdi gelin devrin Bergamalı'sının nasıl düşündüğünü anlamak üzere Sayın Osman Bayath'nın Sekizinci Kermesi açış konuşmasına bir göz atalım: "Sayın Konuklarımız ve aziz Bergamalılar;

8. Bergama Kermesi'nin birinci gününü Asklepion Açık Hava Tiyatrosu'nda kutluyoruz. Yedi yıldır üzerinde durulan bu önemli iş bugün Bergama gençlerinin çalışmalarıyla başarılmış olacaktır. Tarihi Bergama'nın sosyal durumu tiyatrolarıyla başarımaş olacaktır. Tarihi Bergama'nın sosyal durumu tiyatroları ye ölçüyorsa, Akrapol'de 15 bin, Jimnas'da bin, Tellidere'de 59 bin Virankapı yakınlarında 25 bin, Asklepion yani burada 4 bin kişilik açık hava tiyatrosunun bulunduğu söylemek yeter.

Tarihi Bergama'nın medeniyeti, bugünün tarihine, medeni varlığını bağlamak için, atılan adımların anlamını belirten geze topluluğu Asklepion tiyatrosunda selamlamala bahtıyarım.

...(Sahnelenecek eserler hakkında bilgi verir)

Bergama'nın da hemşehrisi olan Aristo'yu bugün Asklepion Tiyatrosu'na girmekle büyük dahinin ruhunu taziz etmiş bulunuyoruz.

...(ve Sayın ismet İNÖNÜ'nün sözünü tekrarlayarak konuşmasını bitirir;)

Ankara Halkevinde klasik temsillerin birinden sonra büyük şef bu klasikleri harpten sonra, Bergama tiyatrolarında göstereceğiz buyurmuşlardı. Kermesiniz şen, neşeniz bol olsun.

Osman Bayatlı "

Bu konuşmada Osman Bayatlı'nın Bergama gençlerinin çalışmalarıyla başarılabacağından söz ettiği iş Bergama'da, Bergamalılarca hazırlanmış bir tiyatronun sergilenmesidir. Eksikimiz tiyatro olsun diye düşünen bugünün Bergamalısına göre o zamanın düşüncesi bence yüksektir, ve bugün bizleri utandırmalıdır!

Eskinin, Bergama'sında bu faaliyetleri lokomotif olan, destekleyen ve hatta kucaklayan bir Halkevi vardır. Bergama Halkevi bu çalışmalarını başarıyla tahmini 39 yıl öncesine kadar sürdürmüştür. Devrin izmir Valisi Şerif Refik SOYER katıldığı bir kermes şenliklerinden sonra bu konuda edindiği intibağı şöyle dile getiriyor;

"...Dün Asklepionda, Bergama Halkevinin bize yaşattığı tarihi tabloları, Halkevimizin çalışma yolundaki tutumu, ileri dikkatini bize göstermektedir.

Halkevi etrafındaki bu topluluk keza başarılarının önemini anlatmaktadır..." Sayın valinin bu anlatımından anlıyoruz ki Bergama Halkevi bir zamanlara Bergama'nın kültüründe önemli bir yer tutmuş onun Bergamanın kültürüne sahip çıkması kadar Bergama-ma'ında Halkevine sahip çıkmıştır. Bugünün Halkevi kurs talebelerinden başkasının girmediği, birçok Bergamalı'nın düğün salonu sandığı kurslara tahsis edilen, düğünlere kiralan bir salon ve bina olmaktan öte hiçbir anlam taşımamaktadır. Bunun düzelmesi için hiçbir çaba harcamayan memur zihniyetli yöneticiler kadar duyarsız Bergamalılarında tutumunda bizleri utandırmalıdır.

Bergama Belediyesi'nde bazı alanları da -özellikle tiyatrodan- son yerel seçimlerin ardından faaliyetlerin başlatıldığı kesin.-fakat malesef görünen odur ki; bu hareket ilk anki hızını hızla kaybederek azimli çalışmaların yerini ataletle bırakmıştır. Kültürümüze sahip çıkmak hususunda bu kadar azimli görünen belediyemizin tiyatro faaliyetlerinin bir iki vasat oyundan ileri gidememesi de biz Bergamalılar için utandırıcıdır.

Tiyatro deyince olay sadece dört duvarla bitmiyor ve açık hava sahnesiyle bunlar kadar önemlisi sahnelenecek oyunlardır. Kanaatimce Bergama'nın tarihi de gözönüne alınırsa bu oyunlar klasik eserlerden seçilmelidir. Bergama Tiyatroları'nın otantik havasında bu eserlerin gerçek ortamlarını bulabilecekleri aşıkardır. Diğer yandan bu eserlerin önemini 1945 yılında oluşturulmuş olan Bakanlıklararası Turizm Komisyonu 10.03.1945 tarihli "Bergama temsilleri ve bununla ilgili çeşitli işler ve Turizm tedbirleri hakkında raporu'ndan anlayabiliriz;

"...Bergama temsillerinin yalnız bir kültür ve sanat hareketi değeri değil, kalınarak, daha ilk anda pek önemli siyasi bir propoganda hareketi değeri yükseliyeceği şüphesizdir. Çünkü bu temsiller, Türk Milleti'nin garplılaşıma yönünde az zamanda aldığı yolun büyüklüğünü bütün dünyaya gösterecek, aynı zamanda garp kültürünün temeli olan Humanisme kültürünü nasıl benimsediğimizi göz önüne koyacaktır...

Bergama temsilleri... yarının sanat hareketleri arasında hem önemli yer tutabilecek, hem de Türk Milleti'nin bu genel harekete ayak uyduracak bir kültür seviyesine yükseldiğinin canlı delili sayılacaktır..."

Bu komisyon raporundan da anlaşılacağı gibi tiyatroya vereceğimiz değerle hem Bergama'ya, hem Bergamalıya, hemde Türk Kültürüne önemli bir hizmet olacaktır. Sonuçta elde edilecek başarı bunca değerli olacağına göre artık belediye, Halkevi ve ilgili tüm kurum ve kuruluşların ortak çalışmalar yaparak tiyatro faaliyetlerine önem ve sürat vermesi gerekmektedir.

BERGAMA BİR TARİH HAZİNESİDİR

Nermin ABADAN

Denize yakın münbit bir ovaya yayılmış ve bütün transit yolların kesim noktasında işlek bir liman kurmuş olan Efes vaktiyle nasıl küçük Asya'da ticaret, ibadet, ve turizm merkezi olmuşsa, Bakırçay'ın havzasında muhteşem bir dağın tepesinde kurulan Bergama'da siyasi hakimiyet, ilim, irfan ve sıhhatin kaynağı olmuştur.

Her karış toprağı birbirinden üstün tarihi eserler barındıran Ege bölgesinin en meşhur eski sitelerinden Bergama gerçekten bir medeniyetler yığmağını teşkil etmektedir. Küçük Asya'nın münferid krallıkları, Helenistik ve Roma medeniyeti ve Türk devletleri birbiriyle yarışarcasına bu şehir uğruna mücadele etmişlerdir. Bergama'nın bugün ayakta duran harabeleri hakkında bir fikir edinmek için bu şehrin zengin ve çeşitli tarihçesine bir göz atmak zaruridir.

Bergama'nın ilk adı Bergamos-Pergamon'dur. Pergamon kale, burç manâsına gelmektedir. Bergama'nın kuruluşu şu efsane ile izah edilmektedir: Truva kahramanlarından Asil'in torunu Pergamos, Anadolu'ya geçerek Tevtrania beyi Anos'u öldürmüş ve Selinos çayı kenarında yeni bir şehir kurmuş buraya kendi adını vermiştir.

Ege bölgesinde Truva, Yortan, Babaköy ve Bergama prehistorik yani yazılı tarihten önceki çağa ait kültürünün belli başlı yerleridir.

Ortaya çıkarılan çakmaktaşıdan bıçak ve baltalarla topraktan yapılmış çanak ve çömlekler M.Ö. 5/3000 yıllarına ait eserlerdi.

Bakırçay havzasında ve Bergama da ilk kültürleri yaşatan Etiler olmuştur.

Büyük Eti imparatorluğu M.Ö.13'üncü yüzyılda dağılırken Friky'a da bir devlet kurulmuştur. Ege kıyılarında Fırat'a kadar genişleyen bu devletin merkezi Sakarya yakınında Gor-diyum (halen Eskişehir'in, Sivrihisar ilçesinde) şehri idi. Bergama bu devletin sınırları içinde bir beylikten ibaretti.

Friky'a'nın çökmesi üzerine Lidyalılar onun mirasına konmuş ve Ege denizinden Kızıl Ir-mak'a , Kardeniz'den de Toroslar'a kadar geniş sınırları içinde zengin bir devlet kurmuşlardır. Bu devletin merkezi Sardes (Halen Bozdağ yakınındaki Şart Şehri idi.)

Lidyalılar M.Ö. 7-6 ncı yüzyıllarda en parlak devirlerini yaşadılar. Yalnız, iranlılarla iyi dostluk kuramadılar, ilk fırsatta Sades şehrine giren iranlılar Lidya devletini mağlubettiler. Böylece Ege Bölgesiyle birlikte Bergama'da iranlıların idaresine geçti.

Bergama hakkında ilk etraflı bilgi veren Yunanlı tarihçi Xenophon M.Ö.399 tarihinde Bergama'ya gelmiş ve bu bölgenin savaşlarına katılmıştır. Muharebelerin neticesinde iranlıların Satrap teşkilatında yer yer ayaklanmalar olmuş ve Büyük iskender'in, Anadolu'ya geçmesiyle iranlıların Ege bölgesindeki 213 yıllık hakimiyetleri sona ermiştir.

Büyük iskender'in Asya içlerine doğru yayılması ile Anadolu ve Elen kültürünün kaynaşmasından Helenizm doğmuştur. Bu kültür gelişmesinin ilk tezahürü site idaresi yerine büyük merkezi krallıkları kurulmuş olmasıdır. Nitekim, Bergama Kalesi muhafızı Philetiros Anadolu'daki kargaşalıklardan faydalanarak egemenliğini ilan etmiş prens olup kendi adına para bastırmıştır. Halefi Eumenes komşuları ile iyi münasebetler idame ettirip kudretini arttırmıştır. Onu takibeden Attalos, Goler'i mağlub ettikten sonra kendim Bergama kralı ilan ettirmiştir.

Büyük iskender'in bir an yanıp tutuşan bir meşale kadar kısa ömrü dünya imparatorluğunun enkazından vücuda gelen devletler arasında hiçbir Bergama krallağı kadar tarihte önemli bir yer işgal edememiştir.

Bu sebeple doğu ve batı medeniyet unsurlarının sentezinden doğan Helenistik devrini en güzel ve tam olarak Bergama temsil eder.

Eflatun ekolüne mensup büyük filazoflar nazariyelerini Bergama'da yazdılar ve yaydılar. Yeni sanat şekilleri ilk defa bu şehirde denendi, tatbik sahasını buldu. Helenistik devrin orjinallliğini teşkil eden gramer okulları metin tenkidlerini burada yaptılar, lisan nazariyelerini burada şekillendirdiler. Şehrin ikiyüzbin ciltlik kütüphanesi ilim için tükenmiyen bir hazine oldu. Parşömen bu beldede icad edilmiştir. O devrin en şöhretli hastaneleri bu şehri kucaklıyan mülayim iklimden faydalanarak geliştiler.

Müstakil, Bergama Krallığı 150 sene sürmüştür. Son kral üçüncü Attalos'un varissiz olmasıyla bu ülke, olduğu gibi Romalılara intikal etmiştir.

M.Ö.40. inci yılında Octavionus ile Antonius'un Roma imparatorluğu'nu aralarında paylaşmaları Bergama'ya onarılmaz bir yara açtı. Zira Tarsus ta Mısır Kraliçesi Keopetra ile konuşan ve cazibesine tutulan Antonius, Bergama kütüphanesini ona hediye etti.

Roma imparatorları, Bergama ile yakından ilgilenmişlerdi. Hadrianus Bergama'nın şifa yurdu sayılan Asklepionunda önemli yapıların inşasına sebep olmuş Karakalla ise bizzat burada tedavi edilerek şifa bulmuş ve şükran borcu olarak mukaddes mahalle heykelini diktir-miştir.

imparator Valerianus zamanında büyük bir deprem Bergama şehrini ve Asklepionu harap etmiş. Maddi manevi sarsıntılar arasında yeni yapılan isa dini halkın ruhunda derin tepkiler yarattı.

M.S. üçüncü asrın sonlarında Bergama artık tanrı, tanrıça diyarı olmaktan çıktı. Yeni bir dinin inancı içine ve yeni bir imparatorluğu idaresi altına girdi.

Bizanslılar tarafından tahkim edilen bu yer 14.üncü asırda Müslümanların eline geçti. Karaosmanoğulları buralarda kuvvetli bir derebeyi hakimiyeti kurmağa muvaffak oldular ve uzun müddet Osmanlılara karşı mukavemet gösterdiler.

Bergamayı bundan bir ay önce ziyaretimde bütün bu tarihi gelişim yeniden hatırımda canlandı. Klasik devirden zamanımıza kadar Bergama'nın geçirdiği ihtişamlı devirler kesin hatlarla hayalimde canlandı.

Bundan senelerce önce Bergama'yı iki defa daha ziyaret ettiğim için meşhur Asklepi-on'da kendimi hiç yabancı hissetmedim.

Restore edilen ve kısmen yerine oturtulan haşmetli sütunları, esrarengiz koridorları ve mabetleri ile başlıbaşına bir alem teşkil eden Asklepion, Helenistik ve Roma devrinde Küçük Asya'nın en rağbet gören tedavi yerlerinden biri idi. Hastalar buranın kapısından içeri adım atar atmaz müesseseye has bir hayat nizamına tabi oluyorlardı. Asklepion'a ilk gelen her hasta soyunduktan sonra yerin altında bir tünel gibi uzanan ve üzeri yer yer açılan ufak pencerelerle aydınlatılmış bir koridordan geçmek zarureti idi. Koridorun döşemeleri altında akıp diden suyun hisirtisi yer altı yola hakim olan boşlukla birlikte mistik bir hava yaratıyordu. Hasta bu yolu yavaş adımlarla ve mutlaka tek başına geçerken tepesinde açılan pencerelerin herbirinden bir ses ona kendi adı ile hitap ederek farzedelim Asil, muhakkak iyileşeceksin şeklinde telkinde bulunuyordu. Koridor meşhur altı köşeli Oktogon mabedin avlusuna açılıyordu. Hasta ilahların karşı ibadet ve kurban borcunu eda ettikten sonra istirahat çekiliyordu. Uyurken gördüğü rüya onun tedavi tarzının tayin ederdi. Rüyasında mesela çöllerde dolaşmışsa, güneş tedavisi yapılırdı, aksine kayıkla gezinmişse su terapisi tatbik edilirdi. Hastaların sıkılmaması için Asklepion'un şipşirin küçük açık hava tiyatrosunda neşeli piyesler temsil edilirdi.

Görülüyorki yirminci asrın başında Freut ve Adler'in ortaya attıkları psikanaliz usulleri ruh tabir ve telkin yolları su, güneş gibi tabii unsurların terapisi klasik devrin en muvaffak tedavi şekillerinden sayılıyordu.

Bu şifa yurdunun her tarafında Asklepion ilahına ithaf edilen heykeller bulunmuştur. Yunan mitolojisine göre Asklepios, Appollon ile dağ perilerinden Coronis'in oğludur. Yarı insan ve yarı at şeklindeki bir mahluk sayesinde tedavi sırlarını belliyen Asklepios kısa bir müddet içinde sayısız mucizeler yaratmış, bütün insanları ebedi hayata kavuşturacağından korkan Zeus bunun üzerine kendisini bir şimşekle öldürmüştür.

Yunanlılar Asklepios şerefine dağ ve kaynak başlarında pek çok mabetler inşa ettiler. Bugün dahi bütün tıp fakültelerinin amblemi olan birbirine sarılı yılan aslında Asklepios'un özel işaretidir.

Asklepios ibadeti Roma'yı kasıp kavuran bir salgın ve kısa bir müddet sonra iyileşince kendi adına muazzam bir heykel diktirmiştir.

Klasik devrin bu büyük şifa yurdunu gezdikten sonra asıl Akropol'ün bulunduğu dağa çıktık. Bergama'yı Ege bölgesinin diğer arkeolojik sitelerinden ayıran belli başlı hususiyet çağların sıralanışı muhteşem bir dağın tepesinden seyretmek imkanı vermiştir. Otobüsümüz Atatürk'ün emri ile inşa edilen hayli sarp şoseyi tırmadıkça eski çağın hakimiyet telakkisi canlı bir şekilde zihninizde teşahhus ediyordu. Bergama dağının zirvesinde muhteşem saray, kütüphane, tiyatrolar inse ettiren krallar için onbinlerce esir çalıştırmak mermer blokları bu yüksekliklere taşıtmak tek bir emirle başarılan işlerdi. Sadece bunu görmek bile eskiden insanlar üzerindeki hakimiyetinin ne kadar mutlak bir karakter taşıdığının belirtmeğe kafi gelmektedir. Bergama Akropolü'nün hemen dibinde inşa edilen dünyaca meşhur Zeus mabedi bunun canlı bir örneğidir. Heykeltraşlık tarihine doğrudan doğruya Bergama ekolü diye geçen mimari tarz en parlak örneğini bu tapınakla vermiştir. Daha önceki heykeltraşların aksine olarak bu mabetteki kabartmaların hepsi çok hareketli ve ifade ile doludur. Ne yazık ki Osmanlı imparatorluğu'nun son devirlerinde temellerine kadar sökülüp Berline taşınmış olan bu rölyeflerin orjinalleri bugün rivayet edildiğine göre Moskovaya nakledilmiş bulunmaktadır.

Bergama'ya uğrayan her ziyaretçinin adeta nefesini kesen manzaralardan biride muazzam tiyatrosudur. Dünyanın en dik amfisi diye tanınan bu açık hava tiyatrosuna kaleden inmek mümkündür. Bir sürü yıkık dökük merdivenden indikten sonra bir pencere çerçevesine benzer açıklığa geliyorsunuz. Gözlerinizin önüne serilen manzara gerçekten eşsizdir. Tam altınızda vaktiyle binlerce seyircinin gülerken veya ağlayarak işgal ettikleri taşınan sıralar daha aşağıda Baküs ve Demetler mabetlerinin enkazı ötede ise sonsuz bir sarı deniz, Bakırçay Ovası bir halı gibi ayaklarınızın dibine seriliyor. Bir ziyaretimde güneşin doğuşunu bu yerden sayretmek nasip olmuştu. Dağların arkasından yavaşça yükselen parlak tepsinin kısa bir zaman sonra bütün ovaya hayat ve can verdiğini görmek gerçekten bir ömre bedeldir.

Bergama dağının yayan gezilmesi üç saate yakın bir zaman sürmektedir. Aşağılara doğru inildikçe Romalıların küçük, orta ve yetişkin erkek çocukları ile kızlara mahsus ayrı ayrı jimnasları dikkati çekiyor, beden terbiyesi dersleri ve koşular burada yapıldı. Her çağda bulunan gençlerin ruhi ve bedeni ihtiyaçlarına uygun binalar yapılmıştır. Gençlerin tertipledikleri özel müsamere ve münazaralara mahsus ufak bir tiyatro bile eksik değildir.

Dağın tam eteğinde agorada duran kocataş güllerleri ise öldürücü silahların imalindeki gelişmenin eskiden daha yavaş cereyan bir delildir. Belki bunun içindir ki kapalı bir medeniyet ve çökmüş bir imparatorluk sayılan Romalıların devrinde olduğu kadar tarihin hiçbir çağında insanlar her şeyin ölçüsü ve nihai hedefi olmamıştır.

Bergama'nın diğer saklı hazinesi çarşı ortasında Kızılavlu olarak anılan Serapis mabedidir. 2,5 metreye yakınlıktaki duvarları ve yer yer yedi kata kadar yükselen kuleleri ile bu mabet üzerinde ürkütücü bir tesir bırakıyor.

Sadece binanın azametli kütleleri muayyen bir inancın tek doğru fikir olduğuna ikna etmeğe kafi geliyor her halde Bergama'ya uğrayan yerli yabancı her ziyaretçinin hayranlığını çeken müze, ömrünü bu işe vakfetmiş idealist bir Türk otodidaktın eseridir. Bergama'nın onarımında sonu gelmeyen gayretler sarf etmiş olanlar çok güzel bir eser meydana getirmiştir. Müzesine giren herhangi bir ziyaretçi en ufak bir tarihi bilgisi olmasa dahi yarım saat zarfında Bergama'ya hükmetmiş olan çeşitli kavim ve devletler hakkında bir fikir edinebilir. Her parça açıkça okunabilen çağ ve devri sarahatten zikreden bir levha taşımaktadır. Bu müzenin en kıymetli parçalarından sayılan (Gülen Çocuk Başı) başlıbaşına bir şaheserdir. Sanki bunu yaratmış olan sanatkâr mermere çocukluğun safiyet ve neşesini canlı bir varlık halinde aksettirmiştir.

Bergama krallık devrine ait son derece ilgi çeken bir kitabe Akropol'deki Agoranın alt kısmında bulunmuştur.

Şehir kanunlarını sıralayan bu kitabenin bazı emirlerini birlikte gözden geçirelim.

(Ev sahipleri hem evlerinin önünü hem de ilerisini temiz tutmak ve tamirlerini yapmakla mükelleftirler. Yapmazsa ceza görürler.)

Sokağa pislik dökenlere mahalle bekçileri kirlenilen yeri temizlemelerini tembih ederler. Temizlemelerse memurlar gelir temizlerler masrafın birbuçuk misli derhal suçludan alınır. Cezalardan toplanan paralar lüzumunda sokakların temizliği için harcanır. Başka yere verilmez. (Demekki, Bergama maliyecileri bizim modern maliyecilerin tahsisi varidat caiz değildir, düsturundan haberder değillerdi!!!

Suçlular yeraltı su yolların temiz tutmağa mecburdur. Hiçbir kimse çeşmelerden hayvanını sulayamaz kab ve çamaşırını yıkayamaz suyu kirleten köle değilse eşyası elinden alınır ve 50 drahma ceza verilir.

Bu işi yapan köle olupta emir üzerine yapmışsa eşya elinden alınmakla birlikte 50 değnek vurulur.

Bugünkü, Bergama şehrinin temizliğini aynı titizlikle korumanın imkan ve çaresi bulunmadığını müsteşrikler kafilesiyle birlikte dolaştığımız şehir sokaklarından anladık.

Bütün ilim aşıklarının görmek için çırpındıkları Bergama'yı hiç değilse eski sahiplerinin gösterdiği itina ile koruyabilsek ne mutlu bize.

BERGAMA YAYINLARI KAYNAKÇASI

Hacer ÖZMAKAS

Yavuz ÖZMAKAS

Bibliyografya bir bilimdir. Günümüz Türkçesine kaynakça olarak çevrilebilir.

Kaynakça; her hangi bir konunun kaynak eserlerini, o alanda yayınlamış ürünleri, her birinin künye ve kimlik bilgileriyle birlikte sıralayıp biriktirmeyi amaç edinen bir bilim dalıdır.

İlk örneklerine 16. yy. da rastlanan bu çalışmaların matbaa ile birlikte gerekli bir alan oluşturmaya başladı.

Ülkemizde ilk kaynakça çalışmaları 1930'da başladı. 1934'te özel yasayla Türkiye bi-byografyası hazırlanmaya başladı.

Bergama özelinde böyle bir çalışmanın bugüne dek yapılmadığını saptadık. Bergama ile ilgili kitap, gazete, dergi vb. çıkarken böyle bir kaynakçanın olmaması kuşkusuz bir eksikliktir.

Bu gereksinmeden yola çıkarak bir "Bergama Yayınları Kaynakçası" hazırlamaya başladık.

Çalışmalar ileledikçe bu gerçeğin daha iyi kanıtlandığını gördük. Hazırlanacak bir kaynakça iletişim çağını yaşayan bir dünyada en geç iki yıl içinde yenilenmelidir.

Bergama Belletenin bu sayısından itibaren Bergama Yayınları Kaynakçası yer almaya başlıyor. Her sayı belli bölümler yayınlayacağız. Kısa süre içinde küçük hacimli ama büyük işlevli bir kitap olması dileğindeyiz.

Bu bir ilk, eksiklikleri ve hataları da olacaktır. Bu konuda katkıları olacak herkese bu sayfalarımız açık olacak.

Kaynakça'yı dört bölüme ayırdık. Birinci bölümde konusu Bergama olan kitaplar yer alıyor. Bu kitaplar Türkçe ve yabancı dilde olanlar biçiminde ikiye ayrıldı.

Kaynakçanın ikinci bölümünü gazete ve dergilere ayırdı.

Üçüncü bölümde ansiklopediler, dördüncü bölümde değişik yayınlarda Bergama ve Bergama ile ilgili madde, makale ve yazılar yer alıyor.

"Bergama Yayınları Kaynakçası" ile ilgili elde ettiğimiz her yeni bilgiyi bu sayfalardan size iletmenin mutluluğunu yaşayacağız.

TÜRKÇE KİTAPLAR

BERGAMA TARİHİNDE TÜRK İSLAM ESERLERİ

Osman Bayatlı
Anıl Matbaası, istanbul, 1956

BERGAMA'DA KÖYLER: EĞRİGÖL

Osman Bayatlı
C.H.P. Bergama Halkevi Yayını:13
Meşher Matbaası, izmir, 1944

BERGAMA'DA KÖYLER: BÖLCEK KÖY

Osman Bayatlı
C.H.P. Bergama Halkevi Yayını: 18
Nefaset Matbaası, izmir, 1945

BERGAMA'DA YAKIN TARİH OLAYLAR!

Osman Bayatlı
Teknik Kitap ve Mecmuat Basımevi, izmir, 1957

BERGAMA'DA FİKİR ADAMLARI

Osman Bayatlı
Ticaret Matbaası, izmir, 1941

BERGAMA TARİHİNDE ASKLEPİON

Osman Bayatlı
Doğanlar Basımevi, izmir, 1947

BERGAMA HALKEVİ BROŞÜRÜ

Bergama Halkevi Yayını Nefaset Basımevi, izmir, 1939

BERGAMA'DA KARAOSMANOĞULLARI

Hacı Ömerağa Oğlu
Mehmet Ağa Vakfı
Osman Bayatlı
istikamet Matbaası, izmir, 1957

BERGAMA KAZASI TÜTÜN MÜSTAHSİLLERİ KOOPERATİF ŞİRKETİ ESAS MUKAVELENAMESİ

Birlik Matbaası, izmir, 1959

ABDURRAHMAN YILMAZ İÇİN

C.H.P. Bergama Halkevi Yayını Sayı:19 Kültür Basımevi, izmir, 1948

BERGAMA SEVGİSİ

Mustafa Halûk Ökeren
Bergamayı Sevenler Cemiyeti Sayı:XII
Anıt Matbaası, İstanbul, 1955

ÇAĞDAŞ MEDENİYETİN KÖKLERİ

Rahmi Balaban
Bergamayı Sevenler Cemiyeti yayını Sayı:10
Berrin Matbaası, izmir, 1956

BERGAMA TEMSİLLERİ VE TURİZM İŞLERİ

Bakanlıklararası Turizm komisyonu Raporu Başbakanlık Basın ve Yayın Umum
Müdürlüğü Yayını:9 Ankara, 1945

BERGAMA TARİHİNDE İLKÇAĞ (FASİKÜL:1)

Osman Bayatlı
Şaka Matbaası, istanbul. 1949

BERGAMAYI SEVMEK NİÇİN?

Haluk Elbe
Bergamayı Sevenler Cemiyeti Yayını:1
Altıok Basımevi, Bergama. 1945

BERGAMA TARİHİNDE SİKKELER

Osman Bayatlı
İhsan Gümüşayak Matbaası, İzmir. 1953

BERGAMA

C.H.P. Bergama Halkevi Yayını Sayı: 17 Ticaret Basımevi, izmir, 1945

ÜLKÜ YOLUNDA

Haluk Ökeren
Bergama Halkevi Yayını:3
İtimat Basımevi, İzmir, 1938

BERGAMA'DA FOLKLOR

Abdurrahman Yılmaz Bergama Halkevi Yayını, 1944

KÜPLÜ HAMAM

Osman Bayatlı
C.H.P. Bergama Halkevi Yayını, istanbul, 1942

BERGAMA UYGARLIK TARİHİ

Eyüp Eriş, Mayıs 1979, Karınca Matbaacılık, izmir
1. Baskı Kendi Yayını, 2. Baskı Bergama Belediyesi Kültür Yayınları

ATATÜRK DÖNEMİNDE BERGAMA

Eyüp Eriş, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları,
Karınca Matbaacılık, izmir, Basım yılı yok.

BERGAMA SÖYLENCELERİ

Eyüp Eriş, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları,
1990, Altındağ Matbaası, izmir, Basım yılı yok.

SÜRGÜNDEKİ ZEUS

Sefa Taşkın, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları,
Altındağ Matbaacılık, izmir, Basım yılı yok.

BERGAMA'DA ESKİ TÜRK YAPILARI

Necip Altın ışıık, Kardeş Sümer Mağazaları'nın Hicretin 15. yüzyılı Armağanı, 1982,
Serkan Matbaacılık, izmir

BERGAMA TARİHİNDE ASKLEPİON

Osman Bayatlı, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları,
Beşinci Basım, İzmir-1991, Özen Matbaacılık

BERGAMA TARİHİNDE AKRAPOL

Osman bayatlı, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları,
 zen Matbaacılık, izmir, 1991

BERGAMAYI SEVMEK N  İN?

Haluk Elbe, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları, ikinci Basım, 1992, izmir

BERGAMA  L OLMALIDIR

Sefa Taşkın, Bergama Belediyesi Yayınları,
ikinci Basım, 1992, izmir

BERGAMA'DA ALEV  GEL N  VE  NAN LARI

Osman Bayatlı, izmir 1957, Teknik Kitap ve Mecmua Basımevi

XXII. BERGAMA KERMES 

23-25 Mayıs 1958, izmir 1958, ihsan
G m řayak Matbaası

YABANCI DÖLDE K TAPLAR

PERGAME - A Traves Les Ages

Muhsin Yenim
Ege Üniversitesi Matbaası, izmir, 1961

Die Asserleitungen Von Pergamon

Friedrich Graber-Carl Schuchhardt
Verlag der K nigl Akademie der VVissenschaften
Berlin, 1888

GRAMATTIK DER PERGAMENISCHEN INSCHRIFTEN

Eduard Schvveizer Berlin, 1898
Weidmansche Buchhandlug

MASTER PLAN FOR PROTECTIAN AND USE PERGAMUM H STOR CAL
NATIONAL PARK Orman Bakanlığı Milli Parklar Genel Müdürlüğü Ankara,
1970

BERICT  BE D E ARBE TEN ZU PERGAMON

W. Dörpfeld
Athenische M lteilungen XXXV
Basım yeri ve yılı belli değil.

BERGAMA ÇUVALLARI

Doris Pinkwart-Elisabeth Steiner Köln-
Almanya, 1991

PERGAMON

Tevhit KEKEÇ Hitit Color
Ltd. řti istanbul, 1 990'

PERGAMON

Wolfgang Radt
Du Mont Buchverlag, Köln, 1988

DERGİLER VE GAZETELER

BERGAMA BELLETEN

Bergama Kültür ve Sanat Vakfı Yayını, Temmuz 1992 (1. Sayı) Reform Matbaası, izmir

BAKIRÇAY

Edebi ve içtimai Mecnua Sayı:3 Kermes Nüshası, 15
Haziran 1944 G ne  Basın ve Yayınevi, izmir, 1944

BAKIRÇAY EKSPRES

Siyasi, ekonomik ve kültürel gazete imtiyaz sahibi: Süleyman Gedik U ur Ofset Tesisleri Basımevi

BERGAMA HALK EĞİTİMİ BÜLTENİ

Sahibi: İ.Arslan Dirim
Basıldığı yer: Bergama Basımevi
ilk sayı: 15.1.1957 (sekiz sayı)

 A DA 

Tarafsız siyasi bölge gazetesi Kurulu  tarihi: 1973
Sahibi: İsmail ve İbrahim  a da   a da  Matbaası,
Bergama

YÖREM

Aylık gazete Kurulu  tarihi: 1991 Sahibi:
Halil Yüksel Site Matbaacılık, izmir

AKROPOL

Haftalık gazete Kurulu  tarihi: 1971
Sahibi: Halil  alban

BUGÜN

Sosyal  evre gazetesi 27.8.1948 ilk sayısı Sahibi: Halil Hilmi
Gobi Bergama Basımevi

KUZEY EGE

Onbe  günde bir yayınlanır Sahibi: Halil Bozkurt
15 Ekim 1992 ilk sayı Evren Ofset, İzmir

ENTARİSİ MAVİLİ (2)

(1)

ENTARİSİ MAVİLİ NERDE
KURDUN KAVİLİ EVVELDEN
BÖYLE DEĞİLDİN ŞİMDİ
GÖNLÜN BÜYÜDÜ

(Bağlantı) YALE LELİ LÂM, YALELLİ YALE LELE LELELÂM
NANNAN NİRİNAM, NİNNERİ NANNAM NİRE NİRE
NİRENAM YALE LELÂM, YALE LELE LELE
LELELAM

(2)

AL GEYDİM ALSIN DİYE MOR
GEYDİM SARSIN DİYE
İSTEYENLERE VARMA DİM
NAZLI YÂR ALSIN DİYE
(Bağlantı)

DERLEYEN
M. SARISOZEN

DERLEME TARİHİ
6/9/1950

YÖRESİ
BERGAMA

KİMDEN ALINDIĞI
GÜLSÜMGENCER
BAHAR YETİŞEN

NOTAYA ALAN
M. SARISOZEN

ENTARİSİ MAVİLİ

SÜRESİ:

SN TA RI SI MA VI LI
AL GEY DI MAL SIN DI YE

NEA DE KUR DUİ KA VI LI
MOR GEY DIM SAT SIN DI YE

EV VEL DEN BOY LE DE GİL DİN
İS TE YEH LE RE VAR MA DIM

ŞİM Dİ GÖN LUI BÜ YÜ DÜ
MAZ LI YAR AL SIN Dİ YE

YA LE LE Lİ LAM YA LEL Lİ YA LE LE LE LE LAM NAN NAN

Mİ Rİ NAM MİN NE Rİ NANNAN Nİ RE Nİ RE Nİ RE NAM YA LE LE LE

LAM YA LE LE LE LE LE LE LAM

BERGAMA YEMEKLERİ: KEŞKEK

Ayşe BAĞANA

Keşkek, birçok yerde olduğu gibi Bergama'da da düğün yemeği olarak yapılır. Yörenin özelliklerini taşıyan töresel bir takım şölenlerle yapılır.

Zorluğu nedeni ile yorgunlukların hafifletmek için keşkeğin dövme işlemi oyun haline getirilir. Bu işlem, türküler ve davul zurna eşliğinde oynanan oyunlarla, düğünün en renkli bölümü haline getirilir.

Evde yapılacak ölçüler.

MALZEME

1 kg keşkeklik buğday
1 kg kuzu eti (veya
tavuk) 200 gr yağ
(tereyağ) tuz, kırmızı
biber yeteri kadar su

YAPILIŞI

Buğday yıkanıp büyük bir tencereye konur.içine kuzu eti (veya tavuk) konup kendi hacminin en az iki misli su ilave edilip çok kısık ateşin üzerine konur. Pişme süresi 2,5-3 saat sürer.

Bu arada yarım saatte bir karıştırmak gerekir. Suyu azalırsa sıcak su ilave edilir.

Keşkek piştikten sonra tuzu ilave edilip ılık hale gelinceye kadar bekletilir.

Ilıyan keşkek tahta bir kaşığintersi ile ezilmeye başlanır, bu arada etinkemikleri kaşığa geldikçe çıkarılır. Ezme işlemi en az 1 saat sürer. Keşkeğin kıvamına geldiğini etlerin lif lif, buğdayın da bulamaç halinde geldiğinde anlayabilirsiniz.

Ezilmiş keşkek içine yarım bardak sıcak su ilave edip tekrar kısık ateşe konup suyu yedirinceye kadar karıştırılır. Ayrı bir yerde 200 gr tereyağı kızdırılır, içine kırmızı biber ilave edilir ve keşkeğin üzerine dökülür.

BERGAMA HEYKELTRAŞLARI

Pek taze penbe tenlere benzer bu taşları Yontarken eski Bergama heykeltraşları ilham eden vücûdun edâsiyle mest imiş; Heykeltraş demek o zaman putperest imiş. insan vücûdu bâzan, açık. bâzan örtülü, Her çizgisiyle san'atı canlandıran büyü. Artık dehâya eski güzellikte sinmiyor. Gördük ki yeryüzünde ilâhlar gezinmiyor.

YAHYA KEMAL

BERKSAV'DAN HABERLER

Nihat Özçoban
Vakıf Üyesi

Merhaba Sayın Okurlar,

Bu sayımızda size, Bergama'da verilen bir BERKSAV yemeğinden söz edeceğim. Yemek, "Bergama Pansiyon"da yapıldı. Pansiyon ve Restorant aynı zamanda vakfımızın da üyesi bulunan Yusuf Akıncı'ya ait. Görmeyenler için anlatmak istiyorum: Bu bina yaklaşık yüzyıl önce Hamamcıoğulları'nın dedeleri tarafından yaptırılmış, Taş bina, Rum Mimarisi ile birazda Osmanlı Mimari çizgilerini taşımakta. Binanın ortası bahçe ve bu bahçede bir havuz var. Bahçenin üzeri kapatılmış, kış için kullanılır hale gelmiş, eskiden kışın yemek yenecek biçimde odalar düzenlenmişti ama böylesi daha güzel. Bahçede yemek yerken başka bir hava yani o binanın havasını soluyorsunuz. Dört tarafın kalın duvarlarla çevrili olması size sıkıcı gelmiyor. Aksine güven verici. Ayrıca, Bergama içinde Kale Mahallesi'ni saymazsak tek örnek, işte böyle bir yer. Yemek burada verildi. Yemek vakıf üyeleri ve misafirleri ile epey kalabalık bir grup oluşturdu. Yemek, Dr. Hasan Ergül onurundaydı, çünkü Dr. Hasan Ergül kendisinin ve eşinin ölümünden sonra bütün mal varlığını BERKSAV'a bırakıyor. BERKSAV için son derece güzel bir şey. BERKSAV, her zaman bu güven verici havasını sürdürmeli, Bergama ve Bergamalıdan kopmamalıdır. Her geçen gün bir parça daha kanatlarını Bergama üzerine germelidir.

Yemek güzeldi, müzik iyiydi, Sn. Murat Tanol'un folklor örnekleri, Sn. ilknur Ersez-gin'in Bergama Türküleri tüm katılanlara hoşça vakit geçirtti.

Sn.Dr. Hasan Ergül ve eşinin bu davranışları, Bergama'da yaşanan büyük bir olaydır. Onun çevresine karşı bu kadar duyarlı oluşunu buradan bir kez daha kutluyorum. Çünkü, Ergül Ailesi varlığını, Bergama'ya hediye etmiştir.

Hoşçakalın.